

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

JOVITA STAGNIŪNAITĖ
Verslo teisės neakivaizdinės studijos

BENDROVIŲ VALDYMO TEISINIS REGULIAVIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Konsultantas doc. dr. Egidijus Baranauskas
Mokslinis vadovas lekt. Rolandas Misius

Vilnius, 2007

TURINYS

ĮVADAS	3
1. BENDROVIŲ VALDYMO SAMPRATA	6
1.1. Bendrovių valdymo sąvokos problema	6
1.2. Bendrovės valdymo ir kontrolės santykio problema atskiriant bendrovės valdymo organus ir kitus bendrovės organus	11
1.3. Bendrovės prigimtis ir valdymo koncepcijos	16
2. BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ FORMAVIMO, FUNKCIJŲ IR ATSAKOMYBĖS TEISINIO REGLAMENTAVIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ	20
2.1. Bendrovių valdymo organų formavimas	20
2.1.1. Bendrovių valdymo struktūros įvairovė ES valstybėse narėse	20
2.1.2. Bendrovių valdymo organai ir jų skyrimo tvarka ES valstybėse narėse	24
2.1.3. Narystės valdymo organuose apribojimų teisinė analizė.....	31
2.2. Bendrovių valdymo organų kompetencija.....	36
2.2.1. Bendrovių valdymo organų įgaliojimų ES valstybėse narėse palyginimas	36
2.2.2. Bendrovės atstovavimas santykiuose su trečiaisiais asmenimis	40
2.3. Bendrovių valdymo organų atsakomybė	41
2.3.1. Santykių tarp bendrovės ir jos vadovo kvalifikavimo problema.....	41
2.3.2. Valdymo organų narių pareigų nevykdymo teisinės pasekmės	44
2.3.3. Sandoriai viršijantys valdymo organų kompetenciją (<i>Ultra vires</i> doktrina)	51
2.3.4. Valdymo organų atsakomybė tretiesiems asmenims.....	54
2.3.5. Atsakomybės tarp valdymo organo narių paskirstymas	56
IŠVADOS	59
PASIŪLYMAI	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	63
SANTRAUKA	68
SUMMARY	69
PRIEDAS Nr. 1	70

IVADAS

Dabartinė bendrovių valdymo koncepcija iškilo Jungtinėse Amerikos Valstijose, devintajame dešimtmetyje, kaip reakcija į situaciją, kai bendrovių valdymas buvo sukoncentruotas savo naudai veikiančių, įtakingų vadovų rankose. Europoje didesnio dėmesio ši problema susilaukė tik dešimtajame dešimtmetyje, Didžiojoje Britanijoje kilus plataus spektro įmonių krizėms. Nuo tada dabartinė bendrovių valdymo koncepcija aktyviai vystoma ir sąlygoja teisinio reguliavimo tobulinimą bendrovių valdymo srityje bei aktyvias savanoriškas iniciatyvas.

Bendrovių valdymas plačiąja prasme suprantamas kaip procesų, papročių, politikų, normų ir pareigybės visuma, įtakojanti bendrovės veiklą, administravimą bei kontrolę. Į bendrovės valdymą įeina santykiai tarp daugelio „žaidėjų“ (t.y. asmenų, kurie veikia arba gali būti paveikti bendrovėje atliekamų veiksmų) bei tikslai, kuriems pasiekti bendrovė yra atitinkamai valdoma. Šiuolaikinis teisinis reguliavimas bei tarptautinė praktika vieningai pripažįsta ne tik tradiciškai bendrovės valdyme dalyvaujančių asmenų – vadovų ir akcininkų, tačiau ir kitų interesų grupių - kreditorių, darbuotojų, tiekėjų ir klientų įtakos bendrovės valdymui svarbą.

Santykiai tarp išvardintų subjektų, jų teisės, pareigos ir interesų pusiausvyra yra sąlygoti šalyje egzistuojančios bendrovių valdymo sistemos. Kokio tipo valdymo sistemą įtvirtino įstatymų leidėjas dažniausiai priklauso nuo konkrečios šalies istorinės praeities, šalyje vyraujančių bendrovių dydžio ir įstatymų leidėjo sugebėjimo reaguoti į beiškeičiančias verslo sąlygas šiuolaikiniame pasaulyje. Vienose valstybėse teisinis reguliavimas apima daugiau imperatyvaus pobūdžio normų, tokiu būdu garantuojant bendrovės veikla suinteresuotų asmenų interesų apsaugą valstybiniu lygmeniu, kitose numatoma tik dalis pagrindinių nuostatų, likusius dalykus paliekant kaip alternatyvą, kurią galima rinktis priklausomai nuo konkrečios bendrovės poreikių.

Pastaruoju metu tarp įmonių teisės praktikų ir teoretikų vyksta aktyvus dialogas dėl tinkamiausio valdymo modelio pasirinkimo, kuris užtikrintų pakankamas akcininkų, kreditorių, darbuotojų ir kitų bendrovės veikla suinteresuotų asmenų teises, tuo pačiu neapsunkindamas bendrovės valdymo, jai veikiant dinamiškoje nacionalinėje ar globalioje rinkoje. Teisinėje literatūroje aktyviausiai aptariami klausimai susiję su valdymo organų atsakomybės ir atskaitomybės didinimu, akcininkų (įskaitant mažuosius) teisių apsauga, valdymo organų fiduciarinėmis pareigomis, jų sprendimų viešinimu.

Taigi suprantama, jog globalios rinkos poreikius ir visuomeninių interesų apsaugą labiausiai atitinkančio bendrovių valdymo reglamentavimo pasirinkimo **problematika** bei jau

egzistuojančio teisinio reguliavimo analizė pastarąjį dešimtmetį ne tik neprarado savo aktualumo, tačiau atsidūrė aktyvių mokslinių tyrinėjimų dėmesio centre.

Šio baigiamojo darbo mokslinio **tyrimo objektas** – bendrovių valdymo teisinius santykius reguliuojančios teisės normos Lietuvoje ir analizei pasirinktose Europos Sąjungos (toliau - ES) šalyse: Prancūzijoje, Švedijoje, Didžiojoje Britanijoje, Lenkijoje ir Austrijoje. Pažymėtina, jog darbe nagrinėjamos ne tik Lietuvos bei minėtų šalių ir ES materialinės teisės normos, tačiau ir bendrovių teisės teoretikų bei praktikų darbai ir teismų praktika, kiek tai reikalinga šio darbo tikslui bei uždaviniams pasiekti.

Baigiamojo darbo mokslinio **tyrimo dalykas** – yra norminiai teisės aktai, kuriuose įtvirtintos teisės normos, reglamentuojančios bendrovės valdymo organų formavimo tvarką, narystės bendrovės organuose apribojimus, organų funkcijas, atsakomybę bei atskaitomybę.

Svarbiausias baigiamojo **darbo tikslas** – išanalizuoti bendrovių valdymą reglamentuojančias teisės normas pasirinktose šalyse, atskleisti jų taikymo problemas ir geriausią valdymo praktiką, kurią būtų galima panaudoti tobulinant nacionalinį teisinį reguliavimą.

Atliekamo tyrimo metu, siekiant įgyvendinti darbo tikslą, keliami tokie **uždaviniai**: 1) apibūdinti bendrovių valdymo sampratą bei ją įtakojančias bendrovės prigimties ir valdymo koncepcijas; 2) atskleisti skirtingose šalyse egzistuojančias bendrovių valdymo teisinio reglamentavimo bendrovių valdymo organų formavimo, jų kompetencijos ir atsakomybės srityje ypatybes, privalumus bei trūkumus; 3) pateikti išvadas bei pasiūlymus dėl bendrovių valdymo teisinio reglamentavimo Lietuvoje tobulinimo.

Baigiamojo darbo **hipotezė** – bendrovių valdymo teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje atitinka pažangią Europos Sąjungos valstybių narių praktiką.

Atliekant bendrovių valdymo modelio teisinio reglamentavimo pasirinktose ES valstybėse narėse analizę, buvo remiamasi loginiu-analitiniu, lyginamuoju, lyginamuoju istoriniu, lingvistiniu, sisteminės analizės ir teleologiniu teisiniais tyrimo **metodais**.

Vienas svarbiausių šiame darbe naudojamų mokslinio tyrimo metodų yra **loginis-analitinis** metodas, kuriuo vadovaujantis buvo atlikta norminių teisės aktų bei teismų praktikos analizė, siekiant nustatyti atskirų šalių teisinio reguliavimo ypatybes ir galimas tokio reguliavimo įgyvendinimo problemas. Šis metodas būtinas ne tik atskleidžiant teisės normų turinį, tačiau ir pateikiant apibendrinimus bei išvadas. **Lyginamojo metodo pagalba** gretinamas skirtingų valstybių teisinis reguliavimas mokslinei analizei pasirinktoje srityje, atskiedžiama reguliavimo specifika, privalumai, trūkumai ir pritaikymo nacionalinėje teisėje galimybės. **Sisteminės analizės metodas**, padėjo identifikuoti ir nagrinėti problemas, kurių negalima tyrinėti neatsižvelgiant į kitas, kurioms

atskleisti būtinas jų tarpusavio ryšių nagrinėjimas. Šis metodas taikomas analizuojant bendrovių valdymo reglamentavimą kartu su jo praktiniu įgyvendinimu. *Lyginamasis istorinis metodas* pasitelkiamas atskleidžiant bendrovių valdymo teisinio reguliavimo pokyčius, raidą ir dabartines tendencijas. Siekiant atskleisti kai kurių teisės normų turinį buvo taikomas *teleologinis*, arba *teisės akto leidėjo ketinimo*, metodas. Naudotas *lingvistinis metodas* taip pat reikšmingas teisės normų turinio aiškinimui, nes analizuojant teisės normas yra atsižvelgiama į gramatikos, sintaksės (sakinių darybos) ir kitas kalbos taisykles.

Baigiamojo darbo mokslinio tyrimo objektas, dalykas, tikslas, uždaviniai bei tyrimo metodika sąlygojo ir mokslinio tyrimo **šaltinių** pasirinkimą. Išskirtinos trys pagrindinės šaltinių grupės (1) Lietuvos, užsienio šalių ir ES teisės aktai; (2) Lietuvos bei užsienio autorių darbai; (3) Lietuvos ir užsienio teismų praktika.

Kadangi šiame darbe ypač daug dėmesio skiriama užsienio valstybių patirčiai, kuri galėtų būti pritaikyta Lietuvos bendrovių valdymo teisiniam reglamentavimui tobulinti, analizuojami dabar galiojantys užsienio šalių teisės aktai bei visi LR Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimai.

Atsižvelgiant į tai, jog aktualios Lietuvos teismų praktikos apimtis ribota, o užsienio šalių teismų praktika sunkiai prieinama, teismų praktikos apibendrinimas pateikiamas tik nagrinėjant bendrovės valdymo organų atsakomybės bei atskaitomybės problematiką.

Baigiamajame darbe, bendrovių valdymo problemoms atkleisti pasitelkiama užsienio autorių P. De Cruz, W. Edwards, D. French, M. Graf, S. Griffin, K. Walmsley, D. Hauck, A. Herzberg, John de Lacy, A. Kidyba, B. Pettet darbai. Lietuvos autorių G. Vitkaus, P. Vaitkevičius, D. Ambrasienės, E. Baranausko, A. Tikniūtės, J. Kiršienės, R. Greičiaus, Ž. Pacevičiaus moksliniai straipsniai, monografijos ir kita mokslinė literatūra.

Baigiamojo darbo **struktūrą** sudaro turinys, įvadas, dvi dėstomosios dalys, išvados bei pasiūlymai. Darbo pabaigoje taip pat pateikiamas naudotos literatūros sąrašas, darbo priedai bei santrauka lietuvių ir anglų kalba. Pirmojoje darbo dalyje, atskleidžiama bendrovių valdymo samprata, analizuojama vieningos bendrovių valdymo sąvokos nebuvimo problema, nagrinėjamas valdymo ir kontrolės santykis atskiriant bendrovių valdymo organus ir kitus bendrovių organus bei aptariamos bendrovės prigimties ir valdymo koncepcijos.

Antrojoje darbo dalyje atliktas ES šalių bendrovių valdymo teisinio reguliavimo palyginimas, ypatingą dėmesį kreipiant į bendrovės organų formavimą, narystės bendrovės organuose apribojimus ir efektyvų bendrovės valdymo organų funkcijų įgyvendinimą ES šalyse. Be to, šioje darbo dalyje pakankamai dėmesio skiriama ir problematiškiausiai bendrovių valdymo teisinio reguliavimo sričiai, bendrovės valdymo organų atsakomybei, aptarti.

1. BENDROVIŲ VALDYMO SAMPRATA

1.1. Bendrovių valdymo sąvokos problema

Nors bendrovių valdymas, kaip analizės ir diskusijų objektas, sulaukia vis didesnio teoretikų bei ES verslo visuomenės dėmesio, kartais jis „vis dar laikomas savaime suprantamu dalyku, vykstančiu bendrovėje priimant kasdieninius verslo sprendimus, koordinuojant ir vykdam bendrovės veiklą, sudarant sandorius ir pan.“¹ Bendrovės valdymo teisinis reguliavimas, principai ir taisyklės bei jų trūkumai neretai imami analizuoti tik konkrečioje situacijoje, išskylant nesklandumams tarp akcininkų ir bendrovės vadovų, esant smulkiųjų ir stambiųjų akcininkų konfliktui arba tik tuomet, kai bendrovė nebegali tinkamai atlikti pagrindinės savo funkcijos – užtikrinti jos dalyvių interesus ir nešti pelną².

Gilinimasis į bendrovių valdymo problematiką turėtų būti nuoseklus ir apimantis ne tik paviršutinišką vienos ar kelių šioje srityje kylančių sunkumų analizę, tačiau visus bendrovių valdymo elementus. Analizę tikslinga pradėti nuo bendrovės valdymo sąvokos, apimančios ne tik bendrovės valdymo organų - valdybos ir bendrovės vadovo - atliekamų funkcijų įgyvendinimą, o daug platesnį vidinių ir išorinių pačios bendrovės ir jos valdymo organų santykių ratą.

Prieš imantis bendrovių valdymo sąvokos analizės, tikslinga atkreipti dėmesį, jog skirtingose šalyse pati bendrovė yra suvokiama skirtingai. Angliškas terminas „*company*“, dažnai pasitaikantis mokslinėje literatūroje, kurioje analizuojami įvairūs bendrovių valdymo aspektai, gali reikšti ne tik ribotos civilinės atsakomybės privatųjį juridinį asmenį.³ Šiuo terminu dažnai apibūdinamas juridinis asmuo, nenusakant konkrečios verslo organizavimo formos.

Tačiau šiame darbe bendrovėmis bus laikomi tik 1968 m. Pirmojoje Tarybos direktyvoje 68/151/EEB⁴ (toliau – Pirmoji direktyva) nurodyti pelno siekiantys, privatūs, juridiniai asmenys⁵, turintys ribotą civilinę atsakomybę ir į dalis (akcijas) padalintą įstatinį kapitalą. Vadinasi

¹ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004 Gegužė.P1.

² Nors šiuolaikinė įmonių teisės doktrina vis dažniau pažymi, kad bendrovės veikla turi ne tik nešti pelną, tačiau prisieinti ir visą eilę socialinių išpareigojimų, pagrindiniu bendrovės veiklos tikslu išlikti pelno siekimas.

³ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

⁴ Pirmoji Tarybos direktyva dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo Nr. 68/151/EEB// OJ L 65. 1968.

⁵ EB sutarties 48 str. numatyta įmonės sąvoka pateikia dvi juridinių asmenų klasifikacijas - skirstymą į viešuosius ir privačius bei pelno siekiančius ir nesiekiančius. Viešieji ir privatūs juridiniai asmenys skiriasi savo tikslais bei steigėjų pobūdžiu. Privatūs juridiniai asmenys steigiami privačių asmenų iniciatyva privatiems tikslams pasiekti. Viešieji juridiniai asmenys yra steigiami pagal įstatymą arba administracinį aktą, siekiant patenkinti viešuosius interesus. Be to, viešosios teisės juridiniai asmenys dažniausiai turi tam tikrus valdingus įgaliojimus, viešo pobūdžio tikslus bei specialaus pobūdžio narystę. Minėtas skirstymas egzistuoja visų EB valstybių narių teisėje.

apsiribojama bendrovėmis, kurių teisinės formos panašios į Lietuvoje veikiančių akcinių bendrovių ir uždarytųjų akcinių bendrovių ir už kurių veiksmus atsakomybė yra ribota tik jų akcijomis.

Taip suvokiamos bendrovės, priklausomai nuo akcijų platinimo būdo, tradiciškai skirstomis į du tipus: atviro (kai akcijomis prekiaujama ar jos platinamos viešai) ir uždaro (kai akcijos negali būti platinamos ar jomis prekiaujama viešai). Tačiau Pirmąją direktyvą atitinkančių bendrovių tipų skaičius gali skirtis priklausomai nuo šalies. Lietuvoje skiriamos akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės, Lenkijoje bendrovės sąvoką atitinka trijų rūšių juridiniai asmenys, Austrijoje ir Didžiojoje Britanijoje dviejų, Prancūzijoje net keturių, o Švedijoje tik vienos rūšies juridiniai asmenys.⁶ Kadangi bendrovių valdymas gali pasižymėti tam tikra specifika, priklausančia nuo konkretaus bendrovės tipo, šiame darbe bus gilinamasi į visų analizei pasirinktų šalių Pirmąją tarybos direktyvą atitinkančių bendrovių valdymo ypatybes.

Minėtų bendrovių valdymas, kitaip dar vadinamas korporatyviniu valdymu (*angl. corporate governance*), yra nevienalytis reiškinys, plačiąja prasme suprantamas kaip procesų, papročių, tvarkų, įstatymų ir institucijų visuma, įtakojanti bendrovės veiklos administravimą bei kontrolę. Tačiau vieningo ir visuotinai pripažinto termino “bendrovių valdymas” apibrėžimo nėra. Tiek mokslinėje literatūroje, tiek įvairiuose žodynuose sutinkami įvairūs ir kartais gana smarkiai besiskiriantys apibrėžimai. Siekiant atskleisti egzistuojančią bendrovių valdymo definicijų įvairovę bei atrasti tinkamiausią termino aiškinimą, kurio remiantis bendrovių valdymas būtų suprantamas tolesnėse šio darbo dalyse, pateikiami keletas bendrovių valdymo apibrėžimo pavyzdžių.

- Bendrovių valdymas - „tai bendrovės organų veikla, vykdoma priimat svarbius strateginius bei kasdieninius verslo sprendimus, taip pat koordinuojant bei kontroliuojant tų sprendimų įgyvendinimą.“⁷

- „Bendrovės valdymas yra procesas, kuriuo siekiama vadovauti ir valdyti akcinės bendrovės veiklą akcininkų naudai, kartu išlaikant bendrovės finansinį stabilumą.“⁸

- „Bendrovių valdymas yra procesas, siejamas su pusiausvyros tarp ekonominių ir socialinių tikslų, individualių bei kolektyvinių siekių išlaikymu. Bendrovių valdymo pagrindas yra efektyvaus išteklių naudojimo skatinimas ir išteklių valdytojų atskaitomybės reikalavimas. Tikslas - kiek įmanoma labiau sulygiuoti atskirų individų, juridinio asmens kaip visumos ir visuomenės interesus.“⁹

⁶ Pirmąją direktyvą atitinkančių bendrovių sąrašas analizei pasirinktose šalyse pateikiamas priede Nr. 1.

⁷ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004 Gegužė.P2.

⁸ Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. - Vilnius : Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P 238.

⁹ www.o2.com/o2_glossary.asp; prisijungimo laikas: 2007-07-10.

- „Bendrovių valdymas skirtas bendrovės veiklos sąžiningumo, skaidrumo bei atskaitomybės skatinimui. Bendrovių valdymo struktūra tiksliai apibrėžia valdybos, direktoriaus, akcininkų ir kitų suinteresuotų asmenų pareigas bei nurodo sprendimų dėl bendrovės sudaromų sandorių priėmimo tvarką ir taisykles.“¹⁰
- „Tai strateginis bendrovės atsakas į riziką, paprastai susidedantis iš visos eilės operacijų bei funkcijų, (...) atliekamų valdančiosios komandos.“¹¹
- „Bendrovių valdymas apima visą bendrovės valdymą ir kontrolę, įskaitant jos organizacinę struktūrą, verslo politikos principus, kryptis, vidines bei išorines nuostatas ir priežiūros mechanizmus.“¹²
- „Tai įvairių bendrovės dalyvių (akcininkų, vadovų, kreditorių, darbuotojų, tiekėjų ir pan.) santykiai priimat sprendimus dėl bendrovės veiklos kryptių ir bendrovės veiklos įgyvendinimo.“¹³
- „Tai procesas, kurio pagalba įmonės, ypač tos, kurių atsakomybė ribojama akcijomis, yra valdomos, (...) susijęs su juridinio asmens vadovų įgaliojimų įgyvendinimu, valdančiųjų organų priežiūra, atskaitomybe savininkams ir valstybiniu įmonės organų veiklos reguliavimu.“¹⁴
- „Tai savanoriškas elgesio kodeksas, apimantis žymiai daugiau lūkesčių ir nuostatų nei numato įstatyminiai, profesiniai ar rinkos reikalavimai, kurio sekimo tikimasis iš bendrovės vadovų.“¹⁵
- „Tai procesas ir struktūra skirta verslo „režisavimui“ ir vadovavimui bendrovės veiklai, kurios pagrindinis tikslas yra ilgalaikės vertės kūrimas akcininkų naudai ir finansinis verslo gajumas.“¹⁶
- „Tai bendrovės įstatais, vidaus dokumentais, bendrovės politika ir teisės normomis sureguliuoti santykiai tarp akcininkų, direktorių ir kitų bendrovės valdymo organų.“¹⁷
- „Korporatyvinis valdymas yra būdas, kurio pagalba bendrovės veikla yra administruojama, kontroliuojama ir stebima. Jis apima taisykles bei papročius, veikiančius administravimo, kontrolės ir stebėjimo kryptis bei tikslus, kurių siekiant bendrovė yra vedama tam tikra kryptimi. Pagrindiniai bendrovės valdymo dalyviai yra akcininkai ir valdymo organai. Kita

¹⁰ <https://www.shareanalysis.com/asp/glossary.asp>; prisijungimo laikas: 2007-07-14.

¹¹ www.mc2consulting.com/riskdef.htm; prisijungimo laikas: 2007-07-12.

¹² www.karstadtquelle.com/englisch/konzern/3652.asp; prisijungimo laikas: 2007-07-02.

¹³ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004 Gegužė.P2.

¹⁴ www.indiainfoline.com/bisc/acc.html; prisijungimo laikas: 2007-07-14.

¹⁵ wps.pearsoned.co.uk/wps/media/objects/1065/1090612/glossary.html; prisijungimo laikas: 2007-06-11.

¹⁶ www.ucs.mun.ca/~rsexty/business1000/glossary/C.htm; prisijungimo laikas: 2007-06-11.

¹⁷ www.academyofcg.org/codes-glossary.htm; prisijungimo laikas: 2007-06-28.

susijusių asmenų dalis yra darbuotojai, tiekėjai, klientai, bankai bei kiti skolintojai bei aplinka ir visuomenė plačiąja prasme.¹⁸

- Tai visuma mechanizmų (tiek nustatytų įstatymuose, tiek susiformavusių rinkos funkcionavimo procese), kurie paskatina ir priverčia savo interesais siekiančią veikti bendrovės vadovybę, t.y. tuos asmenis, kurie sprendžia bendrovės veiklos ir jos kryptį klausimus, priimti sprendimus, kuriais tikimasi maksimaliai padidinti bendrovės vertę, ypač aktualią jos finansuotojams bei užtikrinti skirtingų grupių interesų balansą.¹⁹

Nors šiame darbe pateikta tik nedidelė dalis teisinėje literatūroje sutinkamų mėginimų apibrėžti bendrovės valdymą, ja remiantis galima teigti, jog dauguma definicijų vargu ar apskritai laikytinos tinkamomis dėl loginės klaidos (*idem per idem*), kai valdymas apibūdinamas kaip tam tikra valdymo rūšis. Netgi trumpame Oksfordo žodyne²⁰ žodis „administravimas“, aiškinamas kaip „valdymas“, vieną žodį pakeičiant kitu. Kita dalis bendrovių valdymo sąvokos apibūdinimų pernelyg abstraktūs, kad galėtų būti laikomi tinkamomis definicijomis. Todėl tokį platų bendrovės valdymo supratimą, apimantį daugybę tarpusavyje susijusių elementų ir veiksnių, literatūroje kartais siūloma apibūdinti kaip bendrovių valdymo sistemą.

Akivaizdu, kad Lietuva nėra vienintelė valstybė, susidurianti su valdymo terminologijos ir doktrinos problema. Užsienio šalių įstatymuose ir jurisprudencijoje bendrovės valdymas, kaip jau minėta, taip pat nėra vienareikšmė sąvoka. Autoriai valdymą apibrėžia priklausomai nuo knygoje ar straipsnyje nagrinėjamų temų, pagal savo poreikius bei tikslus. „Todėl atsižvelgiant į bendrovių teisę sunku kalbėti apie valdymą kaip apie terminą. Kai norima aptarti atviro tipo bendrovėje veikiančias struktūras nuo akcininkų susirinkimo iki administracijos vadovo, įskaitant tokias kaip darbuotojų ar akcininkų priežiūros komitetai, vartojamas terminas „*corporate governance*“. Kai kalbama apie valdybos arba vykdančiųjų direktorių, kuriančių bendrovės strategiją, įgyvendinančių plėtros projektus, vykdančių kasdienę verslo plėtros priežiūrą, veiklą, vartojamas terminas „*management*“.²¹

Pažymėtina, kad valdymo sąvokos atskleidimas turi ne vien teorinę, tačiau ir praktinę reikšmę, kadangi pasitelkus valdymo funkcijos turinio aiškinimą, atskiriami bendrovės valdymo organai nuo kitų bendrovės organų. Siekiant išvengti dviprasmybių tolesnėse darbo dalyse ir

¹⁸ en.wikipedia.org/wiki/Corporate_governance; prisijungimo laikas: 2007-06-28.

¹⁹ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios. 2004 Gegužė. P2.

²⁰ Thompson D. The Oxford dictionary of current English. Oxford: Oxford University Press, 1996. P48.

²¹ Kiršienė J., Tikniūtė A.. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: Kam priklauso valdymo funkcija bendrovėje?// Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 35.

įvardinti konkretnę bendrovės valdymo apibrėžimą, tikslinga pasitelkti kitų (ne teisės) mokslų – ekonomikos ir vadybos, išvadas.

Vadybos teorijoje jau nuo XIX šimtmečio pabaigos valdymas apibrėžiamas pasitelkiant keturias konkrečias vadovo atliekamas funkcijas: planavimą, organizavimą, vadovavimą ir kontrolę. Nepaisant nuolatinių tokio valdymo supratimo tyrinėjimų ir kritikos, valdymo, kaip organizacijos narių pastangų planavimo, organizavimo, vadovavimo ir kontrolės proceso apibūdinimas vis dar nepraradęs savo reikšmės ir universalumo. Bendrovių valdymą galima apibrėžti kaip tam tikrą jos narių bei valdymo organų pastangų planavimo, organizavimo, vadovavimo ir kontrolės bei visų kitų bendrovės išteklių panaudojimo procesą, siekiant apibrėžtų tikslų, tačiau ir šis apibrėžimas nebus pakankamai aiškus.

„Ekonomistai taip pat pripažįsta esant terminologijos problemų valdymui apibrėžti.“²² Dauguma jų, kaip ir vadybos mokslo atstovai, valdymą apibūdina keturiomis funkcijomis: planavimu, organizavimu, vadovavimu ir kontrole arba aiškina jį siedami su sprendimų priėmimo procesu. Pastarąjį sudaro penki etapai: inicijavimas, tvirtinimas, įgyvendinimas, stebėseną ir kontrolė. Siejant šį aiškinimą su bendrovių valdymu, neneigtina, jog akcininkų susirinkimas tvirtindamas bei keisdamas bendrovės įstatus, skirdamas valdybos narius ir/ar direktorių, skirstydamas pelną, tvirtindamas bendrovės veiklos ataskaitą ir finansinę atskaitomybę, dalyvauja verslo planavimo, vadovavimo, kontrolės bei sprendimų priėmimo procese. Ekonomikoje bei vadyboje plačiai nagrinėjamus valdymo lygius: strateginį (*angl. strategic*), vadovavimo (*angl. managerial*) ir operatyvinį (*angl. operational*) atitinka įprastos valdybos bei skirtingo lygio bendrovės vadovų funkcijos. (Tai iliustruoja priede Nr.1 pateikiama valdžios lygių bendrovėje piramidė).

Tampa aišku, kad analizuojamas ekonominis valdymo apibrėžimas ne tik negali pilnai atskleisti (bendrovės) valdymo funkcijos turinio, bet įveda papildomos sumaišties terminologijoje: remiantis ekonominiu valdymo apibrėžimu ne tik tradiciškai valdymo organais laikomi valdyba ir bendrovės vadovas, tačiau ir akcininkų susirinkimas bei darbuotojai gali būti laikomi bendrovės valdymą įtakojančiomis grupėmis. Toks platus bendrovės valdymo suvokimas iš esmės atitinka aukščiau išvardintus teoretikų suformuluotus apibrėžimus, kuriais į bendrovės valdymo sampratą²³ įtraukiami netgi darbuotojai ir tiekėjai ar net visuomenė plačiąja prasme, tačiau įvardinti konkrečios bendrovių valdymo sąvokos nepadedą.

²² Ten pat, P. 35.

²³ Tokia samprata be kita ko atitinka ir iki 2004 m. sausio 1 d. galiojusią LR Akcinių bendrovių įstatymo redakciją, kur akcininkų susirinkimas ne tik buvo vadinamas aukščiausiu bendrovės valdymo organu, bet ir turėjo realią galimybę paveikti kasdienę bendrovės veiklą ir plėsti savo kompetenciją prisiimdamas kitiems valdymo organams priskirtas funkcijas.

Suvokiant, kad vieningo ir visapusiškai tinkamo bendrovių valdymo apibrėžimo kol kas negali pasiūlyti nei egzistuojantis teisinis reguliavimas ar doktrina, nei kitų mokslų atstovų samprotavimai, šiame darbe bendrovių valdymas analizuojamas siauriausia prasme. Bendrovių valdymas bus nagrinėjamas kaip ES ir ES valstybių narių teisės normomis sureguliuotas procesas, susijęs su juridinio asmens valdymo organų formavimu, jų įgaliojimų įgyvendinimu, priežiūra, atsakomybe ir atskaitomybe savininkams, kurio pagalba yra administruojami ribotos atsakomybės privatūs pelno siekiantys juridiniai asmenys. Kiti bendrovės valdymą įtakojantys subjektai (darbuotojai, tiekėjai ir pan.) bus aptariami tik tiek, kiek tai būtina atskleidžiant bendrovės valdymo organų veiklą.

1.2. Bendrovės valdymo ir kontrolės santykio problema atskiriant bendrovės valdymo organus ir kitus bendrovės organus

Nors dabar galiojanti LR Akcinių bendrovių įstatymo redakcija²⁴ aiškiai identifikuoja bendrovės valdymo (direktorius ir valdyba), kontrolės (stebėtojų taryba) ir kitus (akcininkų susirinkimas) organus, o Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso (toliau - CK) Antrosios knygos komentare pripažįstama, jog „akcininkų susirinkimas ir stebėtojų taryba negali būti priskiriami prie valdymo organų“²⁵, bendrovės valdymo funkcijos turinio problema nėra praradusi savo aktualumo. Akcinių bendrovių įstatymo 20 str. 2 d. numatyta, kad „visuotinis akcininkų susirinkimas gali spręsti ir kitus bendrovės įstatuose jo kompetencijai priskirtus klausimus, jei pagal šį įstatymą tai nepriskirta kitų bendrovės organų kompetencijai ir jei *pagal esmę tai nėra valdymo organų funkcijos*.“ Į klausimą kokios funkcijos priskirtos kitų organų kompetencijai galima nesunkiai atsakyti išanalizavus Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas, tačiau atsakymas į klausimą, kokios funkcijos pagal esmę nėra valdymo organų funkcijos, reikalauja papildomų pastangų.

Civilinis kodeksas²⁶ valdymo funkcijos sampratos nepateikia, tik nurodo nedeleguotinas valdymo organo pareigas iš esmės atitinkančias LR Akcinių bendrovių įstatyme numatytas valdybos ir bendrovės vadovo pareigas. Į klausimą atsakyti nepadedą ir kiti galiojantys teisės aktai. Pavyzdžiui, „LR Kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatymas įveda sąvoką vadovai, kuri nėra tapati valdymo organų nariams ir apima administracijos vadovo pavaduotojus bei vyriausiąjį

²⁴ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

²⁵ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 186.

²⁶ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas patvirtintas Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu// Valstybės žinios. 2000, Nr. VIII-1864.

buhalterį.²⁷ Užsienio šalių įstatymuose, reguliuojančiuose bendrovių valdymą, įtvirtintos nuostatos taip pat neleidžia nubrėžti aiškios ribos tarp valdymo funkcijų, priskiriamų valdybai ar direktoriui ir kitų funkcijų, priskiriamų bendrovės dalyvių susirinkimui. Pavyzdžiui, Švedijos įmonių įstatymo²⁸ 7 dalies 11 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad akcininkai gali vykdyti ir kitas nei išvardintos funkcijos, jei tai numato bendrovės įstatai ir funkcijų pobūdis nekomentuojamas. Austrijoje akcininkų susirinkimas sprendžia visus klausimus, kurių sprendimas bendrovės įstatų nepriskirtas išimtinai kitų bendrovės organų kompetencijai.²⁹

Nerandant atsakymo teisės aktuose, valdymo funkcijos turiniui atskleisti pasitektini teoriniai samprotavimai. Kaip jau minėta, laikantis vadybos ir ekonomikos mokslų pateikiamo valdymo funkcijos apibrėžimo, ne tik bendrovės vadovas ar valdyba atlieka su bendrovės veiklos planavimu, organizavimu, administravimu ir kontrole susijusias funkcijas, todėl formalusis valdymo kriterijus nelaikomas galinčiu atriboti kitus bendrovės organus nuo valdymo ar atskleisti tik pastariesiems būdingas funkcijas.

Literatūroje sutinkama nuomonė, jog atskleisti valdymo funkcijos esmę ir atriboti valdymo organus nuo kitų bendrovės organų galima pasitelkus į pagalbą teisinį valdymo turinį. ES šalių teismų praktika³⁰ ir doktrina pripažįsta, kad bendrovės valdymo organai yra saistomi fiduciarinių pareigų³¹ bendrovės, kaip juridinio asmens, atžvilgiu. Tuo tarpu „dalyvių susirinkimo ir juridinio asmens nesieja pasitikėjimo santykiai.“³² Akcininkų susirinkimas tiek Lietuvoje, tiek kitose ES šalyse turi tam tikras nedeleguotinas pareigas ir kompetenciją, todėl juridinio asmens atstovavimo instituto prasme yra laikomas bendrovės atstovu. Tačiau „būtent fiduciariniai santykiai yra tas pagrindas, tas specifinis ryšys, kuris paprastai su bendrove sieja tik direktorius, o ne akcininkus, nes šie dažniausiai neprivalo bendrovės tikslų laikyti prioritetiniais.“³³ Fiduciarinės pareigos organo nariui priskiriamos tik tada, kai jis valdo svetimą turtą be efektyvaus savininkų (akcininkų) įsikišimo. Tai laiko patikrinta teisinė priemonė sauganti bendrovę nuo galimo piktnaudžiavimo.

Paprastai taip esti atviro tipo bendrovėse, kai akcijų savininkai yra nuolat besikeičiantys investuotojai akcijų biržoje. Tuo tarpu uždaro tipo bendrovėse (ypač vienanarėse), kur realią verslo

²⁷ Lietuvos Respublikos Kontroluojančiųjų investicinių bendrovių įstatymo 2 str. 7 d. // Valstybės žinios. 2003, Nr. 74-342.

²⁸ The Swedish companies act. Norstedts Juridisk, 2006. P54.

²⁹ http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc; prisijungimo laikas: 2007-09-04.

³⁰ Lietuvoje asmeninės valdymo organų narių atsakomybės institutas pradėtas plėtoti labai neseniai. 2000-03-29 Lietuvos Aukščiausiasis teismas civilinėje byloje Nr. 3K-3-383/2000, pagal Vilniaus m. savivaldybės valdybos (akcininko) ieškinį atsakovams UAB „Sangreta“ ir S. Jasiulionienei pirmą kartą konstatavo, kad bendrovę ir jos valdymo organus sieja fiduciariniai, t. y. tarpusavio pasitikėjimu grindžiami, santykiai, todėl visi bendrovės organai privalo veikti atsižvelgdami išimtinai į bendrovės interesus“.

³¹ Fiduciarinės pareigos yra be kita ko įtvirtintos ir LR CK 2.87 str.

³² Kiršienė J., Tikniūtė A.. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: Kam priklauso valdymo funkcija bendrovėje?// Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P. 34.

³³ Ten pat, P. 36.

sprendimų kontrolę įgyvendina akcininkai, nominalūs vadovai dažnai turi tik formalią valdymo funkciją. Vadinasi tam, kad vienas arba kitas bendrovės organas būtų pagrįstai laikomas valdymo organu, jam turi būti deleguota ne tik formali valdymo funkcija, bet ir reali kontrolė, ar bent esminė jos dalis. Todėl teisinės valdymo funkcijos turinys tampa fakto klausimu, priklausančiu nuo bendrovės tipo ir akcininkų skaičiaus.

Siekiant atriboti dalyvių susirinkimo vykdomą funkciją nuo valdymo organo funkcijos, analizuotini vidiniai juridinio asmens santykiai (tarp akcininkų ir vadovų) pasitelkiant kontrolės sampratą. Užsienio literatūroje sutinkamos mokslininkų nuomonės kontrolės ir valdymo funkcijos santykio klausimu skiriasi priklausomai nuo autoriaus šalyje esančių teisės tradicijų bei laikmečio. Tai iliustruoja šie bendrovės turto ir valdymo atskirtumo problemos sprendimo būdus siūlantys modeliai.

Atstovavimo modelis. Modelio pradininkai A.A. Berle ir G.C. Means 1932 m. pirmieji suformulavo nuosavybės ir valdymo atskirtumo bendrovėje problematiką, su kuria iki šiol susiduria įmonių teisė.³⁴ Ši problema kyla dėl to, kad teisės į bendrovę priklauso daugeliui akcininkų ir nuosavybė (dažniausiai) išsibarsto tarp gana didelio subjektų, kurie nėra pakankamai motyvuoti įgyvendinti jiems priskirtų valdymo funkcijų, rato. Tokiu būdu nuosavybės valdymas atitolsta nuo pačios nuosavybės.³⁵ Valdymas faktiškai koncentruojasi valdymo organų kompetencijos srityje, kadangi akcininkai išlaiko tik teisę rinkti valdymo organo narius, o patį valdymą įgyvendina pastarieji. A.A. Berle ir G.C. Means laikė tokią situaciją neigiamu dalyku ir siūlė valdymo organų narius laikyti akcininkų patikėtiniais, tokiu būdu sugriežtinant jų atsakomybės laipsnį. Savo knygoje „The modern corporation and private property“ autoriai atkreipė dėmesį į nuosavybės pokyčius: „nuosavybės pozicija pasikeitė iš aktyvios į pasyvią, vietoje realios fizinės nuosavybės, kurią tiesiogiai galėjo valdyti jos savininkas ir už kurią jis tiesiogiai buvo atsakingas, dabar savininkas turi popieriaus gabalą, nurodantį jo teisių ir lūkesčių rinkinį įmonės atžvilgiu.“³⁶ Taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad „individo turto vertė tampa priklausoma nuo jėgų visiškai atskirtų ir menkai įtakojamų paties savininko.“³⁷

Toks nuosavybės ir valdymo atskirtumo įtvirtinimas suteikė galimybę susiformuoti atstovavimo modeliui, kur akcininkai, būdami bendrovės savininkais, įgalioja valdymo organo narius vykdyti tam tikrą veiklą naudojantis jų turtu. Šiame modelyje neaparta, kokia turėtų būti akcininkų ir valdymo organų pareigų pasiskirstymo proporcija ir kokios pareigos valdymo organo

³⁴ Berle A.A., Means G.C. The Modern Corporation and private property. - New Brunswick: Transaction Publishers, 1991.

³⁵ Kiršienė J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai//Jurisprudencija. 2002, Nr. 31 (23). P. 71.

³⁶ Ten pat, P. 64.

³⁷ Ten pat, P. 65.

nariams negali būti perduodamos. Tačiau pažymima, kad akcininkas „išsaugo teisę bet kada atsisakyti atstovo paslaugų bei savavališkai riboti, keisti atstovo teisių ir pareigų apimtį bei turinį.“³⁸

Šis bruožas atstovavimo modelį skiria nuo kitų modelių ir greičiausiai lėmė jo taikymo atsisakymą. Galimybė keisti vadovus bet kuriuo momentu, nenurodant rimtų priežasčių, šiuolaikiniame verslo pasaulyje nepriimtina, kaip neatitinkanti kitų bendrovės veikla suinteresuotų asmenų (ne akcininkų) interesų. Modelis ilgą laiką taikytas Didžiojoje Britanijoje bei JAV, šalyse ir dabar garsėjančiose itin stipria akcininkų teisių apsauga, dabar netekęs savo populiarumo.

Nuosavybės teisių modelis. Modelį plačiausiai aprašė O. Hart ir J. Moore tapatina juridinį asmenį su jo turimu turtu, laikydamiesi požiūrio, kad nuosavybės teisės į juridinį asmenį, suteikia teisę kontroliuoti jo turtą, teisę spręsti kaip šis turtas bus naudojamas, išskyrus atvejus, kai numatyta kitaip.³⁹ Juk praktikoje akcininkai bendrovės turtą taip pat dažniausiai vertina kaip savąjį.⁴⁰ Pagal šį modelį „kontrolė turi priklausyti tam organui ar subjektui, kurio indėlis yra reikšmingiausias įmonei ir kurį sunkiausia apsaugoti sutartiniais santykiais nuo oportunizmo.“⁴¹ Modelio šalininkai nesutiko su A.A. Berle teiginiais ir G. Riperto nuomone, kad „finansinė, komercinė nuosavybė negali vykdyti jokios naudingos funkcijos, o (...) turtas negali būti normaliai, ūkiškai valdomas, kai nuosavybės teisės subjektas ir valdymo subjektas nesutampa.“⁴² Atvirškščiai, pagrindžiant modelio pritaikomumą laikomasi nuomonės, kad akcininkai įmonės valdymo teisę deleguoja valdymo organams būtent pragmatiniais sumetimais. Žinoma, išlaikydami esminius kontrolės elementus: rinkti ir atšaukti valdymo organų narius, parduoti akcijas ir pan. Tokiu atveju kontrolė susitelkia didžiausią akcijų skaičių valdančių akcininkų rankose, o pastarieji gali bet kuriuo metu keisti jiems priklausančio turto valdymo režimą.

Sutartinis modelis. Modelio pradininkais buvo grupė ekonomistų ir teisės aiškintojų, iš kurių žinomiausias Frank Easterbrook – JAV Septintosios apygardos apeliacinio teismo teisėjas. Jo teigimu, bendrovės tai ne kas nors kita, „kaip sutarčių tarp skirtingų šalių, visų pirma akcininkų, direktorių, darbuotojų, tiekėjų ir vartotojų, rinkinys.“⁴³ Šios teorijos šalininkų nuomone visi bendrovėje kylantys ginčai dėl įsipareigojimų vykdymo, turėtų būti sprendžiami įprastais sutarčių aiškinimo metodais. Dalies šio modelio teoretikų nuomone, teismai bendrovės vadovų atžvilgiu netgi neturėtų taikyti fiduciarinių pareigų instituto.

³⁸ Tikniūtė A. Juridinio asmens organų kompetencija ir funkcijos//2007-06-28 Lietuvos advokatūros seminaro dalomoji medžiaga. P.3.

³⁹ Hart. O., Moore J. Property Rights and the Nature of the Firm//Journal of Political Economy. 1990, Nr. 98. P. 1119-20.

⁴⁰ Kiršienė J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai//Jurisprudencija. 2002, Nr. 31 (23). P. 67.

⁴¹ Tikniūtė A. Juridinio asmens organų kompetencija ir funkcijos//2007-06-28 Lietuvos advokatūros seminaro dalomoji medžiaga. P.3.

⁴² Kiršienė J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai//Jurisprudencija. 2002, Nr. 31 (23). P. 71.

⁴³ http://en.wikipedia.org/wiki/Nexus_of_contracts; prisijungimo laikas: 2007-08-04.

Sutartinis modelis dominuoja šiuolaikinių mokslininkų darbuose. Jis remiasi sutartine juridinio asmens teorija, bendrovės valdymo struktūrą traktuojančia kaip sutartimis įtvirtintą įvairių interesų suderinimą. Valdymo funkciją akcininkai perleidžia valdymo organams, nes pastarieji gali ją įgyvendinti efektyviau ir profesionaliau nei patys akcininkai. Nors tam tikrus sutartinius santykius su bendrove turi įvairios suinteresuotų asmenų (*angl. stakeholders*) grupės, tik akcininkų ir bendrovės santykis yra ypatingas. Suinteresuoti asmenys dažnai keičiasi, sutartys su jais sudaromos ir gali būti palyginus nesunkiai nutraukiamos, tuo tarpu „akcininkai investuoja į bendrovę ilgam laikui, o jų reikalavimai tenkinami pačioje pabaigoje, jei ji likviduojama.“⁴⁴

Akcininkų teisė įtakoti bendrovės veiklą realizuojama per teisę balsuoti. „Todėl diferencijuojamos akcininkų ir valdymo organų funkcijos: akcininkai vykdo rizikos prisiėmimo funkciją, o valdymo organai – verslo vykdymo funkciją.“⁴⁵ Akcininkai turėdami mažiausiai galimybių apginti savo teises sutartinėmis priemonėmis, privalo rūpintis valdymo sistema kuo labiau ribojančia valdymo organų narių galimybes veikti jų pačių, o ne akcininkų interesų labui.

Ši teorija, kaip ir nuosavybės teisių bei atstovavimo modelį pagrindžiančios teorijos, į pirmą vietą iškelia akcininkų interesus. Bendrovių teisės doktrinoje yra nusistovėjusi nuostata, kad bendrovės veikla visų pirma turi tarnauti akcininkų, kuriems priklauso teisės į bendrovės turtą, interesų tenkinimui. Tačiau šiuolaikiniuose akademikų darbuose vis dažniau pastebimi bandymai kvestionuoti tokį požiūrį. Teigiama, kad beatodairiškai tenkinant akcininkų interesus, gali nukentėti kitų bendrovės veikla suinteresuotų asmenų, pavyzdžiui darbuotojų, interesai. „Jeigu darbuotojai nepatenkinti, jie nedės pastangų, kad patenkintas liktų klientas, kas savo ruožtu sąlygos menką vartotojų pasitenkinimą ir iš to sekančius menkus finansinius rezultatus bei menką grąžą investuotojams.“⁴⁶ Todėl vienareikšmis atsakymas į klausimą, kieno interesai svarbiausi, ne visada galimas. Kitų autorių nuomone⁴⁷, akcininkų pirmumo taisyklė sutartinei bendrovės teorijai, neprieštarauja, tačiau jos ir nepagrindžia – juk traktuojant bendrovę kaip sutarčių tinklą, vargu ar pavyktų nustatyti, kuri sutartis turi pirmumą.

Sutartinis modelis, kuriame dėmesys koncentruojamas ties akcininkų teisių apsauga ir plačiai analizuojami valdymo organų kontrolės mechanizmai, nepaisant vis ryškėjančios jo kritikos, plačiausiai paplitęs visų analizei pasirinktų ES šalių teisiniame reguliavime. Esminė šio modelio nuostata – akcininkų ir valdymo organų funkcijų atskyrimas, akivaizdi ir LR Akcinių bendrovių

⁴⁴ Tikniūtė A. Juridinio asmens organų kompetencija ir funkcijos//2007-06-28 LR Advokatūros seminaro dalomoji medžiaga. P. 4

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ <http://www.financeprofessor.com/financenotes/nexusofcontracts.htm>; prisijungimo laikas: 2007-08-04.

⁴⁷ Eisinger M.A. On the Conception that the Corporation is a Nexus of Contracts. <http://www2.law.columbia.edu/law-economicstudies/papers/wp150.pdf>; prisijungimo laikas: 2007-09-04.

įstatyme. Akcininkams tenka rizikos prisiėmimo funkcija bei galimybė įtakoti valdymą balsavimo būdu renkant valdymo organų narius, o valdymo organams – verslo vykdymo (valdymo) funkcija. Žinoma, išlieka protingo akcininkų ir valdymo organų funkcijų balanso klausimas. Tam, kad bendrovės valdymas būtų efektyvus, dalyvių ir valdymo organų funkcijos turėtų likti autonomiškos. Galima teigti, jog Lietuvoje šio principo įgyvendinimas atsispindi galiojančioje LR Akcinių bendrovių įstatymo redakcijoje, kuri numato išimtinės ir nedeleguotinas akcininkų susirinkimo ir bendrovės vadovo kompetencijas.

Apibendrinant pagrindinius nuosavybės ir valdymo atskyrimo problematiką nagrinėjančių teorijų teiginius, galima daryti išvadą, kad šiuolaikinėje teisės doktrinoje pripažįstama, jog nuosavybė ir valdymas vis rečiau gali koncentruotis vienoje rankose ir sutinkama, kad valdymo funkcijos delegavimas „profesionalams“ turi realiai apčiuopiamos naudos. Todėl atstovavimo ir nuosavybės teisių modeliai yra netekę pirmykščio aktualumo ir praktikoje gryna forma nebetaikomi. Sutartinis modelis, taip pat negali išspręsti visų praktikoje kylančių problemų, tačiau siūlydamas gana paprastą bendrovės valdyme kylančių problemų sprendimo būdą, ko gero dar gana ilgai nenustos savo populiarumo.

Įvertinus šioje dalyje išdėstytus pagrindinius visų modelių postulatus, galima daryti išvadą, jog į klausimą, kokios funkcijos pagal esmę yra valdymo funkcijos teorinių samprotavimų pagalba atsakyti nepavyks. Atsakymo galime tikėtis iš ateities teismų praktikos, kadangi teisinės valdymo funkcijos turinys yra fakto klausimas, priklausantis nuo bendrovės tipo ir akcininkų skaičiaus. Šiandien aišku tik tai, kad bendrovės organas pagrįstai laikytinas valdymo organu tik tuomet, kai jam deleguota ne vien formali valdymo funkcija, bet ir reali kontrolė, ar bent esminė jos dalis.

1.3. Bendrovės prigimtis ir valdymo koncepcijos

Prieš imant analizuoti bendrovių valdymo reguliavimą Lietuvoje ir analizei pasirinktose ES šalyse, naudinga aptarti, kokia bendrovės koncepcija, t.y. koks požiūris į bendrovę, kaip verslo subjektą, palaikomas minėtų šalių įstatymų leidėjų, bendrovių savininkų ir kitų interesų turėtojų.

Teisės doktrinoje dažniausiai pasitaiko dvi pagrindinės bendrovės koncepcijos – instrumentinė ir institucinė. *Instrumentinė bendrovės koncepcija* bendrovę laiko priemone akcininkų grovei (turtui) sukurti, todėl mano, kad bendrovės veikla turėtų būti aiškiai orientuota į akcininkų interesus. Ši koncepcija plačiausiai paplitusi anglosaksų šalyse. Tuo tarpu *institucinė bendrovės koncepcija* bendrovę supranta ne kaip instrumentą akcininkų grovei didinti, o kaip „bendrovės dalyvių susivienijimą, siekiantį užtikrinti pačios bendrovės interesus, ir jos, kaip verslo

subjekto, veiklos tęstinumą.⁴⁸ Šiuo atveju tam tikrais bendrovės dalyviais laikomi ne tik akcininkai, bet ir kiti interesų turėtojai: darbuotojai, vadovai, tiekėjai, kreditoriai ir pan.

Pažymėtina, kad ES šalių teisinis reguliavimas atspindi tiek instrumentinės, tiek institucinės bendrovės koncepcijos požymius. Austrijos, Didžiosios Britanijos, Lenkijos, Švedijos ir Lietuvos teisės aktuose pastebimi tokie instrumentinės bendrovės koncepcijos bruožai:

- Įtvirtintas principas „viena akcija vienas balsas“⁴⁹ (kai visos akcijos yra vienodos nominalios vertės). Nors įstatymai nedraudžia bendrovėje leisti privilegijuotąsias akcijas, praktikoje tai retai pasitaiko.⁵⁰ Laikomasi nuostatos, kad visos akcijos vienodomis aplinkybėmis, suteikia akcininkams vienodas teises.

- Numatyta galimybė kreiptis į teismą su ieškiniu, prašant atlyginti bendrovei žalą, kuri kilo dėl bendrovės valdymo organų pareigų nevykdymo ar jų netinkamo vykdymo.⁵¹

- Įtvirtinta akcininkų teisė kreiptis į teismą dėl bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo, stebėtojų tarybos ar valdymo organo priimto sprendimo pripažinimo negaliojančiu.⁵²

- Pabrėžiamas interesų konflikto vengimo principas. Iš anglosaksų teisės tradicijos perimta fiduciarinių pareigų samprata. Numatoma bendrovės valdymo organų pareiga veikti išimtinai bendrovės ir jos akcininkų naudai bei būti lojaliems.⁵³

Institucinės bendrovės koncepcijos bruožai Austrijos, Didžiosios Britanijos, Lenkijos, Švedijos ir Lietuvos teisės aktuose yra tokie:

- Ginamos smulkiųjų akcininkų teisės – kiekvienas smulkusis akcininkas, turi teisę kreiptis į teismą dėl bendrovės organų priimtų sprendimų nuginčijimo ar reikalauti nuostolių atlyginimo bei ginčyti valdymo organų sudarytus sandorius, jei pastarieji prieštarauja bendrovės veiklos tikslams ar viršija konkretaus valdymo organo kompetenciją.⁵⁴

- Numatyta galimybė smulkiesiems akcininkams parduoti savo akcijas stambiesiems akcininkams privaloma akcijų pardavimo tvarka.

- Įtvirtinta akcininkų teisė į informaciją. Visiems bendrovės akcininkams nustatyta galimybė susipažinti su bendrovės dokumentais (įstatais, akcininkų sąrašu, metinėmis veiklos ataskaitomis, kolegialių valdymo organų posėdžių protokolais ir pan.)⁵⁵

⁴⁸ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004 Gegužė. P.4.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 17 str. 2 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

⁵⁰ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004 Gegužė. P.4.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 4 p. // Valstybės žinios 2000, Nr. 64-1914.

⁵² LR Civilinio kodekso 2.82 str.

⁵³ LR Civilinio kodekso 2.87 str.

⁵⁴ LR Civilinio kodekso 2.83 str. ir Pirmoji Tarybos direktyva, 68/151/EEB, OJ L 65, 1968;

⁵⁵ The Sweedich companies act. - Norstedts Juridisk, 2006. P63.

- Suteikta galimybė bendrovės veikla suinteresuotoms grupėms daryti įtaką sprendimų priėmimo procesui. Pvz. numatyti reikalavimai pranešti kreditoriams, su kuriais bendrovė yra neatsiskaičiusi nustatyta tvarka darant naujas investicijas, kreditoriams suteikta galimybė ginčyti bendrovės valdymo organų priimtus sprendimus ir sudarytus sandorius, jei pastarieji prieštarauja kreditoriaus teisėtiems interesams.

- Įvirtintas bendrovės ir jos kontrahentų gerovės prioritetas akcininko atžvilgiu, įtvirtinat taisyklę, kad akcininkas atsako pagal bendrovės prievoles, jei bendrovė jų negali įvykdyti dėl nesąžiningų akcininko veiksmų arba įtvirtinama taisyklė, kad jeigu bendrovės likvidavimo atveju dėl bendrovės skolų mokėjimo kyla teisminių ginčų, bendrovės turtas negali būti dalijamas akcininkams tol, kol teismas neišspręs šių ginčų ir nebus atsiskaityta su kreditoriais.⁵⁶

- Tam tikrais atvejais numatomas privalomas darbuotojų dalyvavimas bendrovės valdyme.⁵⁷

Pateikti teisinio reguliavimo fragmentų pavyzdžiai ir sisteminė ES šalių bendrovių valdymą reglamentuojančių teisės aktų analizė leidžia daryti išvadą, kad šiose šalyse bendrovės koncepcija yra tarpinė tarp instrumentinės ir institucinės. Pastebima tendencija, jog įstatymų leidėjas stengiasi teisinį reguliavimą orientuoti į institucinę bendrovės koncepciją, siekdamas sudaryti atsvarą bendrovės savininkų ar vadovų siekiams bendrovę laikyti vien trumpalaikių materialinių interesų tenkinimo priemone. Suprantama, kad tose ES šalyse, kuriose nuosavybės koncentracija didesnė (pvz. Švedijoje, Lietuvoje), „stambieji akcininkai daro esminę įtaką bendrovės sprendimų priėmimo procesui – jie renka savo atstovus į bendrovės valdymo organus, kad tiesiogiai įgyvendintų savo strategijas ir patenkintų savo interesus“⁵⁸, kitų bendrovės veikla suinteresuotų grupių sąskaita.

Aptariant bendrovės valdymo koncepciją paminėtinos ir kitas dvi teorijas, laikomas tiek bendrovių, tiek kitų juridinių asmenų veiklos organizavimo pagrindu, kurių teiginiai atsispindi ir LR CK nuostatose. Tai interesų turėtojų ir pelno maksimizavimo teorijos.

Pagal **interesų turėtojų teoriją** bendrovė, vykdydama veiklą, privalo atsižvelgti į įvairių jos veikla suinteresuotų grupių (darbuotojų, dalyvių, kreditorių ir pan.) interesus. Kadangi praktikoje šių interesų grupių tikslai ir siekiai dažnai skiriasi, bendrovės valdymo uždavinys – kiek įmanoma didesnis minėtų grupių interesų suderinimas, atsižvelgiant į esamas aplinkybes. Tokiam požiūriui akivaizdžiai priešingi pelno **maksimizavimo teorijos teiginiai**. „Ja vadovaudamasi, bendrovė privalo

⁵⁶ LR Akcinių bendrovių įstatymo 73 str. 15 d. // Valstybės žinios 2000, Nr. 64-1914.

⁵⁷ Prancūzijos komercinio kodekso 225-23 str., http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/commercetextA.htm; prisijungimo laikas: 2007-08-30.

⁵⁸ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004. Gegužė.P.6.

teisėtais būdais, nepažeisdama imperatyvių įstatymo reikalavimų, siekti maksimalaus bendrovės pelno.⁵⁹

Visų analizei pasirinktų ES šalių teisinis reguliavimas bendrovių valdymo srityje atspindi pastangas suderinti abi šias teorijas. Numatomos pakankamos galimybės tiek pelno siekimui, tiek bendrovės veikla suinteresuotų grupių interesų užtikrinimui. Bendrovės kaip interesų turėtojas koncepcija atspindi nuostatose susijusiose su privalomu darbuotojų dalyvavimu valdant įmonę⁶⁰ bei privalomą kreditorių informavimą bendrovės veiklos pasikeitimo ar veiklos pabaigos atvejais.⁶¹ Bendrovės kaip pelno siekėjos koncepcija atitinka bendrovės, kaip pelno siekiančio juridinio asmens sampratą, įtvirtintą visų ES šalių teisės aktuose, reguliuojančiuose bendrovių valdymą.

Pastebėtina, kad neseniai peržiūrėtas analizuojamų ES valstybių narių teisinis reguliavimas bendrovių valdymo srityje labiau atspindi bendrovės kaip interesų turėtojus interesus. Pavyzdžiui, Švedijos įmonių įstatyme (*angl. Swedish companies Act, šved. Aktiebolagslagen*)⁶², priimtame palyginti neseniai (2006 m. sausio 1 dieną), tam tikrais atvejais numatomas privalomas darbuotojų dalyvavimas, tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje, kur įmonių įstatymas su atliktais pakeitimais galioja nuo 1948 m., darbuotojams nėra suteikta teisė būti valdymo organų, konkrečiai valdybos, nariais.⁶³

Tačiau vien tik bendrovių valdymo teisinis reguliavimas negali užtikrinti interesų turėtojo ar pelno maksimizavimo teorijos vyravimo. Vienos ar kitos teorijos pritaikymas konkrečios bendrovės veikloje daugiausiai priklauso nuo to, koks bendrovės dalyvių požiūris į pačią bendrovę. „Jei bendrovė laikoma instrumentu akcininkams gauti kuo daugiau pelno iš savo investicijų, akivaizdu, kad pelno maksimizavimas yra pagrindinis bendrovės veiklos uždavinys.“⁶⁴ Tuo tarpu konkrečios bendrovės valdymo politika orientuota užtikrinti jos, kaip verslo subjekto, veiklos tęstinumą ir jos interesų gerovę, esmine bendrovės veiklos pareiga laiko bendrovės dalyvių, skirtingų interesų balansą, nes tik jo pagalba galima užtikrinti ilgalaikę bendrovės sėkmę.

⁵⁹ Ten pat, P.7.

⁶⁰ Prancūzijos komercinio kodekso 225-23 str., http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/commercetextA.htm; prisijungimo laikas: 2007-08-30.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 73 str. 10 d.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

⁶² The Swedish companies act. Norstedts Juridisk, 2006.

⁶³ 1948 Companies Act. French D. Blackstone's statutes on Company law 2005-2006. 9th ed. Oxford 2006.

⁶⁴ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004 Gegužė. P.7.

2. BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ FORMAVIMO, FUNKCIJŲ IR ATSAKOMYBĖS TEISINIO REGLAMENTAVIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ

2.1. Bendrovių valdymo organų formavimas

2.1.1. Bendrovių valdymo struktūros įvairovė ES valstybėse narėse

Tiek Lietuvoje, tiek kitose analizei pasirinktose ES šalyse, kiekviena bendrovė, kaip juridinis asmuo, privalo turėti savo valdymo organus per kuriuos įgyja civilines teises, prisiima pareigas ir jas įgyvendina. Teisės akto, apibrėžiančio ES šalių bendrovėms bendrą valdymo organų sistemą nėra, kadangi 1972 m. pradėtas rengti Penktosios įmonių teisės direktyvos projektas,⁶⁵ turėjęs harmonizuoti bendrovių valdymo organų formavimo tvarką, jų kompetenciją, funkcijų įgyvendinimą, tarpusavio santykius bei atsakomybę nėra priimtas. Pagrindinis Penktosios direktyvos tikslas buvo nustatyti šalims narėms vienodus reikalavimus dėl įmonių valdymo struktūros, taip pat numatyti bendrovės darbuotojams galimybę dalyvauti jos valdyme. Pirminiame projekto variante šių tikslų buvo siekiama įtvirtinant privalomą dvipakopę įmonių valdymo struktūrą, tačiau vėlesni direktyvos variantai sušvelnėjo: juose leidžiama ir vienpakopė struktūra, aiškiai atskiriant asmenis, įgyvendinančius valdymo bei kontrolės funkcijas.⁶⁶ 1982 m. sausio 15 d. pakeistame direktyvos variante taip pat numatytas draudimas direktorių valdybos nariams užimti vadovaujančias pareigas kitose įmonėse, tokiu būdu ribojant interesų konflikto galimybę bei numatyta jų pareiga teikti ataskaitas apie bendrovės veiklą stebėtojų tarybai kas tris mėnesius.⁶⁷ Privalomas darbuotojų dalyvavimas bendrovės valdyme numatytas įtvirtinant darbuotojų teisę rinkti nuo vieno trečdaliao iki pusės priežiūros organo narių.

Nors dėl kai kurių direktyvos nuostatų susitarta, dėl besiskiriančių ilgaamžių bendrovių valdymo tradicijų ES šalyse narėse ši direktyva ko gero niekuomet nebus priimta. Europos Komisija 2001 m. suprato atsidūrusi politinėje aklavietėje, kadangi pašalinti fundamentalius įmonių teisės tradicijų skirtumus valstybėse narėse pasirodė neįmanoma. Todėl bendrovių valdymo organų formavimo tvarka ES šalyse narėse iki šiol yra skirtinga ir reikalauja išsamesnės analizės.

ES valstybių narių praktiką formuojant bendrovių valdymo organus galima diferencijuoti į tris pagrindines grupes, pagal tai, kokią bendrovės valdymo ir priežiūros organų struktūrą numato atitinkamų valstybių įstatymai: vienpakopę (*angl. one-tier*), dvipakopę (*angl. two-tier*) ar mišrią.

⁶⁵ Penktosios Tarybos direktyvos antrasis pataisytasis projektas, OJ C 7, 1991.

⁶⁶ Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste//Teisės problemos. 2003, Nr. 4(42). P.26.

⁶⁷ Griffin S. Company law fundamental principles 3rd ed. - London 2000. P. 66.

Vienpakopės (unitarinės) valdymo struktūros pagrindinis bruožas yra tas, kad juridinis asmuo neturi savarankiško kolegialaus priežiūros organo. Tokiu atveju bendrovėje sudaroma tik valdyba, kuri formuojama iš taip vadinamų vykdančiųjų (*angl. executeve, in-side*) ir nevykdančiųjų (*angl. non-executive, out-side*) narių.⁶⁸ Valdybos (*angl. board od directors, pranc. conseil d'admistration*) narius tiesiogiai renka akcininkai, balsuodami visuotiniame akcininkų susirinkime. Išrinkti bendrovės valdymo organo nariai skiria prezidentą ar vadovaujantį direktorių (tam tikrais atvejais ir jo pavaduotojus), sprendžiančius svarbiausius su įmonės veikla susijusius klausimus. Atskiras organas, atsakingas už bendrovės valdymo priežiūrą, nesudaromas. Tradiciškai valdyba turi dideles galias veikti įmonės vardu, kurias riboja tik akcininkų teisės bei pačių valdybos narių fiduciarinės pareigos. Tokia unitarinė (vienpakopė) struktūra tarptautiniu mastu yra dominuojanti.⁶⁹ Ji įtvirtinta Italijos, Ispanijos, Graikijos, Didžiosios Britanijos, Portugalijos, Belgijos, Danijos ir Švedijos bendrovių veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose.

Pažymėtina, kad literatūroje sutinkama nuomonė, jog Švedijoje įtvirtinta dvipakopė valdymo organų struktūra. Tačiau toks požiūris nepagrįstas, nors Švediškas *one-tier* variantas ir skiriasi nuo Didžiosios Britanijos bei kitų aukščiau minėtų valstybių vienpakopės struktūros. Kaip numato Švedijos įmonių įstatymo 8 dalies 28 str., ribotos atsakomybės bendrovės privalo turėti direktorių valdybą (*angl. board of directors, šved. styrelsen*) ir tam tikrais atvejais gali skirti valdantįjį direktorių (*angl. managing director, šved. verkställande direktör*) bei jo pavaduotojus. Valdantysis direktorius apibrėžiamas kaip atskiras valdymo organas, todėl kyla abejonių dėl Švedijos bendrovių valdymo struktūros. Tačiau minėtas valdantysis direktorius yra individualus, o ne kolegialus valdymo organas ir gali būti direktorių valdybos narys. Direktorių valdybai priskiriamos abi: tiek valdymo, tiek priežiūros funkcijos, todėl Švedijoje bendrovių valdymo struktūra pagrįstai laikytina vienpakope.

Dvipakopė valdymo struktūra pasižymi tuo, kad įmonė privalo turėti tiek valdymo, tiek priežiūros organą. Bendrovėje sudaroma valdyba bei stebėtojų taryba. Esant tokiai struktūrai priežiūros organas yra renkamas visuotinio akcininkų susirinkimo ir nedalyvauja nei kasdieniame, nei strateginiame bendrovės valdyme. Jis tik prižiūri valdymo organo veiklą ir teikia ataskaitas akcininkams. Skirtumas valdyboje tarp vykdančiųjų ir nevykdančiųjų direktorių nedaromas, kadangi

⁶⁸ Advokatų kontora „Miškinis, Kvainauskas ir partneriai“. Studija: bendrovių valdymo sistema, valdymo modelio pasirinkimas ir funkcionavimo ypatumai. “ http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc; prisijungimo laikas: 2007-09-04.

⁶⁹ Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste//Teisės problemos. 2003, Nr. 4(42). P.27.

„išorinių“ (*angl. out-side*) direktorių funkcijas esant tokiai struktūrai įgyvendina bendrovės priežiūros organo nariai. Tokia valdymo struktūra privaloma Vokietijoje bei Austrijoje.

Klasikinis dvipakopės valdymo struktūros pavyzdys yra Vokietijos įmonių valdymo struktūra. Vokietijos bendrovėse priežiūros organas yra neįtrauktas į kasdienes reikalus, tik prižiūri juridinio asmens valdymo organų veiklą ir teikia ataskaitas akcininkams. Dvipakopėje sistemoje visuotinis akcininkų susirinkimas išrenka priežiūros tarybą, o pastarosios nariai skiria valdymo tarybos (valdybos) narius bei jos prezidentą.⁷⁰ Valdymo ir priežiūros organai atskirti vienas nuo kito: nė vienas priežiūros tarybos narių negali būti valdymo tarybos nariu tuo pat metu. Tačiau suprantama, kad praktikoje gali susiklostyti situacija, kai buvęs valdančiosios tarybos (valdybos) narys tampa priežiūros organo nariu. Valdymo ir priežiūros organams Vokietijoje vadovauja skirtingi asmenys. Ankstesnėje literatūroje sutinkama nuomonė, jog tokia dvipakopė sistema geriausiai atitinka akcininkų interesus, kadangi bendrovėje atsiranda organas, stebintis ar valdantieji asmenys tikrai veikia akcininkų naudai. Tačiau pastaraisiais metais netgi Vokietijos autoriai pripažino, jog abi struktūros yra vienodai pažangios.⁷¹

Mišri valdymo struktūra įtvirtinta tų šalių įstatymuose, kuriuose numatyta galimybė pasirinkti *vienpakopę* ar *dvipakopę* bendrovės valdymo struktūrą. Tokios alternatyvos galimybė įtvirtinta Lenkijos, Prancūzijos ir Lietuvos teisės aktuose, reguliuojančiuose bendrovių valdymą. Mišrios valdymo struktūros atsiradimą Prancūzijoje greičiausiai lėmė istorinės aplinkybės. Iki 1966 m. čia buvo galima tik vienpakopė struktūra, tačiau įstatymų leidėjas įtvirtino ir dvipakopės struktūros galimybę. Vis dėlto vienpakopė sistema išliko populiareesnė: iki 1990 tik 7,6 procento Prancūzijos bendrovių buvo pasirinkusios dvipakopę valdymo struktūrą.

Mišrios valdymo struktūros įtvirtinimą Lietuvoje atspindi Akcinių bendrovių įstatymo 19 str., numatantis tik du privalomus organus: visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą - bendrovės vadovą. Kolegialus priežiūros organo - stebėtojų tarybos ir kolegialus valdymo organo - valdybos - sudarymas neprivalomas, todėl galima rinktis tiek vienpakopę tiek dvipakopę valdymo struktūrą. Jeigu bendrovėje stebėtojų taryba nesudaroma, jai įstatymo nustatytos funkcijos kitų bendrovės organų kompetencijai nepriskiriamos. Tačiau jei bendrovėje nesudaroma valdyba, jos kompetencijai priskirtas funkcijas, su tam tikromis išimtimis, atlieka bendrovės vadovas.⁷²

⁷⁰ Ten pat. P. 28

⁷¹ www.corporate-governance-code.de; prisijungimo laikas: 2007-09-05.

⁷² Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 19 str.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

Konkrečios bendrovės valdymo struktūros pasirinkimas įforminamas bendrovės steigimo dokumentuose.

Vienpakopė valdymo struktūra	Dvipakopė valdymo struktūra	Mišri valdymo struktūra
Švedija, Didžioji Britanija, Italija Ispanija, Graikija, Portugalija, Belgija Danija.	Vokietija, Austrija.	Lietuva, Lenkija, Prancūzija.

1 pav. Vienpakopės ir dvipakopės valdymo struktūros pasiskirstymas ES valstybėse narėse:

Analizuojant minėtų valdymo struktūrų privalumus bei trūkumus, reikalinga suvokti, jog akcininkų ir valdymo organų tarpusavio santykiai nėra vien teisinė kategorija. Svarbu atkreipti dėmesį, kad skirtingi bendrovių valdymo modeliai susiformavo esant skirtingoms ekonominėms ir socialinėms sąlygoms. Vienpakopė valdymo struktūra buvo sukurta anglo-saksiškoje (*angl. anglo-saxon*) aplinkoje, kur kapitalo koncentracija nėra didelė, vertybinių popierių rinka aktyvi ir vyrauja daugumos balsavimo sistema, kuriai esant nugalėtojas įgyja itin dideles sprendimų priėmimo galias.⁷³ Tuo tarpu „grynoji“ dvipakopė struktūra buvo sukurta germaniškoje (*angl. „germanic“*) aplinkoje, kuriai būdinga didelė kapitalo koncentracija, reikšmingas bendrovės veikla suinteresuotų asmenų dalyvavimas bendrovės valdyme, mažiau aktyvi vertybinių popierių rinka ir vyrauja proporcinė balsavimo sistema.

Klausimas, kuri valdymo struktūra pranašesnė, ypatingai aktualus tapo stiprėjant globalizacijos procesams ekonomine prasme, didėjant multi-nacionalinių įmonių skaičiui ir bandant unifikuoti teisinį reguliavimą ES. Valdymo struktūros pasirinkimo klausimas taip pat aktualus mišrią valdymo struktūrą numatančių šalių (įskaitant Lietuvą, Prancūziją, Lenkiją) verslo dalyviams. Patariant pastariesiems, kurią valdymo struktūrą pasirinkti, pažymėtina, kad bendrovių valdymo praktikos analizė parodė, jog vienpakopė struktūra labiau pasiteisina kai akcijos priklauso vienam ar nedideliame asmenų ratui, turintiems kontrolinį akcijų paketą. Tokiu atveju valdymo ir priežiūros organų sujungimas yra naudingas, kadangi realus interesų konfliktas tarp akcininkų ir valdybos dažniausiai neegzistuoja. Bendrovės tikslai ir pagrindiniai siekiai iš esmės formuojami pagrindinio akcininko, kuris gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo. Sujungus priežiūros ir valdymo organus į vieną, užtikrinamas efektyvesnis ir greitesnis svarbių sprendimų priėmimas.

Kitokia situacija yra bendrovėse, kur akcijos priklauso palyginti dideliame subjektų ratui. Čia akcininkai neturi galimybės aiškiai išreikšti įmonės tikslų, kadangi jų interesai skiriasi;

⁷³ Bajuk. J. One tier or two-tier governance: which is better? www.socius.si/file/51143/file.html; prisijungimo laikas: 2007-09-05.

vienintelis visiems bendras ir dominuojantis lūkestis yra pajamos, pasireiškiančios dividendais ir akcijų kainos rinkoje augimu. Tokiais atvejais gana svarbų vaidmenį gali suvaidinti priežiūros organas (stebėtojų taryba), kurios užduotis be valdybos kontrolės ir priežiūros yra bendrovės veiklos tikslų ir siekių, atitinkančių akcininkų interesus, formavimas. Atskiro priežiūros organo numatymas sąlygoja skaidresnės valdymo veiklos užtikrinimą ir svarbiausių akcininkų interesų apsaugą.

Taigi nepaisant siekio nustatyti, kuri bendrovių valdymo struktūra geresnė ir kurią tikslinga įtvirtinti teisės aktuose, tarptautinė praktika patvirtina, kad abi sistemos yra vienodai efektyvios. Dėl šios priežasties bandymai unifikuoti bendrovių teisę ir nustatyti vienodą bendrovių valdymo struktūrą kaip privalomą pasirodė bevaisiai.⁷⁴ Nors literatūroje vis dar pastebima aktyvi diskusija apie vienos ir kitos sistemos privalumus bei trūkumus, dauguma autorių vieningai pripažįsta, jog globalizacijos procesai ir pažangios valdymo praktikos sklaida lemia bendrovių valdymo sistemų supanašėjimą.

2.1.2. Bendrovių valdymo organai ir jų skyrimo tvarka ES valstybėse narėse

Nepaisant bendrų vienpakopės ir dvipakopės valdymo struktūrų bruožų, galima pagrįstai teigti, kad bendrovių valdymo modeliai gali skirtis netgi toje pačioje šalyje. Daugelio analizei pasirinktų valstybių įstatymai suteikia tam tikrą, nors ir ribotą laisvę, formuojant valdymo organus ar pasirenkant valdymo organų narių skaičių. Šioje darbo dalyje išanalizavus valdymo organų įvairovę bei jų formavimo specifiką Austrijoje, Didžiojoje Britanijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje bei Švedijoje, siekiama atskleisti pažangią praktiką, kuri galėtų būti pritaikyta Lietuvos akcinių ar uždarytųjų akcinių bendrovių valdymo organų formavimui.

Kaip jau minėta ankstesnėse darbo dalyse, dalis valstybių (pvz. Lenkija), taip pat kai kurie autoriai, visuotinį akcininkų susirinkimą traktuoja kaip įmonės valdymo organą⁷⁵. Tačiau šiame darbe bus laikomasi įmonių teisės teorijoje plačiau paplitusio požiūrio, atitinkančio ir dabartinį Lietuvos bendrovių veiklos reglamentavimą, kad akcininkų susirinkimas nėra bendrovės valdymo organas. Dėl pastarosios priežasties, šioje darbo dalyje bus aptariamas tik Pirmąją direktyvą atrinkančių bendrovių valdybos, stebėtojų tarybos ir direktoriaus skyrimo teisinis reguliavimas.

Bendrovės sampratą, apibrėžtą Pirmojoje direktyvoje, atitinka dviejų tipų Austrijoje veikiančios įmonės: ribotos atsakomybės bendrovė (*austr. Gesellschaft mit beschränkter Haftung GmbH*) ir akcinė bendrovė (*austr. Aktiengesellschaft AG*). Austrijos akcinių bendrovių valdymo

⁷⁴ Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste//Teisės problemos. 2003, Nr. 4(42). P.35.

⁷⁵ Ten pat, P. 32.

organų formavimo tvarka nustatoma vadovaujantis 1965 m. Akcinių bendrovių įstatymu bei 2007-01-01 įsigaliojusiu Įmonių kodeksu. Remiantis šiais teisės aktais, akcinėje bendrovėje privalomai sudaroma direktorių valdyba (*austr. Vorstand*), galinti būti tiek kolegialiu tiek vienasmeniu organu ir stebėtojų taryba (*austr. Aufsichtsrat*), kurią turi sudaryti ne mažiau kaip trys ir ne daugiau kaip dvidešimt narių, priklausomai nuo bendrovės valdomo kapitalo dydžio. Stebėtojų tarybos narius renka visuotinis akcininkų susirinkimas, o direktorių valdybos narius skiria išrinkta stebėtojų taryba. Austrijoje bendrovės, kurių akcijos kotiruojamos vertybinių popierių biržoje, bei bendrovės, kurių stebėtojų tarybos susideda iš daugiau kaip penkių narių, turi įsteigti ir audito komitetą.⁷⁶

Kiek paprastesni valdymo organų formavimo reikalavimai taikomi uždaro tipo bendrovėms. Privalomas Austrijos uždaro tipo ribotos atsakomybės bendrovės valdymo organas yra valdantieji direktoriai (*angl. managing directors, austr. Geschäftsführer*). Stebėtojų taryba turi būti formuojama tik tam tikrais atvejais: (i) jei bendrovės darbuotojų vidurkis viršija 300, (ii) jei ribotos atsakomybės bendrovė kontroliuoja kitas bendroves ir bendras jų darbuotojų skaičius 300, (iii) jeigu nominalus kapitalas viršija 70 000 Eurų ir akcininkų skaičius viršija 50. Kitais atvejais ne mažiau kaip trijų narių stebėtojų tarybą akcininkų susirinkimas gali išrinkti savanoriškai. Taip pat numatoma galimybė steigti patariamąją tarybą (*angl. advisory board*), kurios funkcija konsultuoti valdančiuosius direktorius. Stebėtojų ir patariamoji taryba visuomet yra kolegialūs organai, o valdančiųjų direktorių, priklausomai nuo pasirinkimo, gali būti vienas ar keli.⁷⁷ Valdančiuosius direktorius akcininkai apibrėžtam ar neapibrėžtam laikui, paskiria priimdami notarinės formos rezoliuciją.

Didžiojoje Britanijoje, nepaisant pakankamai didelės verslo organizavimo formų įvairovės, analizuojamas akcinių bendrovių ir uždarųjų akcinių bendrovių teisinės formas atitinka tik uždaro tipo ribotos atsakomybės bendrovės (*angl. private limited company*) ir atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovės (*angl. public limited company*). Nors dalis teisinio reguliavimo taikytino atviro ir uždaro tipo ribotos atsakomybės bendrovėms nesiskiria, atviro tipo bendrovėms Didžiosios Britanijos įstatymai numato griežtesnius reikalavimus.⁷⁸

Didžiojoje Britanijoje bendrovė yra valdoma direktoriaus arba direktorių valdybos. Remiantis 1985 m. Įmonių įstatymu (*angl. Companies Act 1985*) bei vėlesniais jo pakeitimais, reikalaujama, kad atviro tipo bendrovėse būtų bent du direktoriai, o uždaro tipo bendrovėse – bent vienas. Tačiau nedraudžiama bendrovės įstatuose numatyti ir didesnę minimalų direktorių skaičių.

⁷⁶ Piktowitz N., Maxl M., Graf F. Bussines law in Austria. – Vienna: Holzhausen 2003. P. 54.

⁷⁷ Ten pat, P. 49.

⁷⁸ Clark O. A Practical Guide to Conducting Bussines in UK. - Oury Clarc Solicitors. 2005. P 4.

Taigi atviro tipo bendrovėse visada sudaromas kolegialus valdymo organas – direktorių valdyba, o uždaro tipo bendrovėse gali būti tiek vienasmenis valdymo organas – direktorius, tiek kolegialus valdymo organas – direktorių valdyba. 1985 m. Bendrovių įstatymo 741 straipsnyje konstatuojama, kad sąvoka „direktorius“ reiškia bet kurį asmenį, užimantį direktoriaus pareigas, neatsižvelgiant į pareigų pavadinimą. Direktorių valdybos nariai gali būti vadinami ir „valdymo“ ar „administraciniu“ komitetu, tačiau jį sudarantys asmenys faktiškai užima direktorių pareigas ir jų teisinis statusas bei kompetencija nuo pavadinimo nepriklauso. Todėl Didžiojoje Britanijoje negalima išvengti įstatymų taikymo faktiškai direktoriaus pareigas einantį asmenį ar asmenis pavadinant kitaip nei direktorius ar direktorių valdyba. Iš esmės sąvoka „direktorius“ Anglijos teisėje suprantama plačiąja prasme. Ji apima ne tik tuos asmenis, kurie bendrovėje yra paskirti direktoriais, bet taip pat „šešėlinius direktorius“ – asmenis, į kurių nurodymus atsižvelgdami paprastai elgiasi bendrovės direktoriai. Bendrovės direktoriaus arba direktorių valdybos skyrimo ir atleidimo tvarka dažniausiai nustatoma bendrovės įstatuose, tačiau įstatymai numato ir keletą privalomų reikalavimų, turinčių aukštesnę juridinę galią už bendrovės įstatus.⁷⁹

Atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovėse direktorius skiriantis visuotinis akcininkų susirinkimas negali priimti vieno sprendimo, kuriuo iškart būtų skiriami du ar daugiau bendrovės direktorių, nebent tam pritaria absoliuti dauguma susirinkimo narių. Direktorius įprastai renkamas vadovaujantis paprasta akcininkų balsų dauguma. Pirmųjų direktorių skyrimas vykdomas kaip dalis bendrovės steigimo proceso. Šiuo atveju pirmąjį bendrovės direktorių skiria bendrovės steigimo dokumentą pasirašantys asmenys. Direktorių valdybai taip pat sudaroma galimybė pačiai paskirti asmenį į direktoriaus pareigas, tačiau paskirtasis asmuo privalo atsistatydinti kitame kasmetiniame visuotiniame akcininkų susirinkime.⁸⁰ Šio asmens, direktorių valdybos paskirto į direktoriaus pareigas, vaidmuo pasireiškia pareigų vykdymo laikinumu. Paprastai tokiu būdu užpildoma spraga iš direktorių valdybos pasitraukus vienam ar keliems nariams. Minėto įstatymo nuostatos taip pat numato galimybę paskirti alternatyvų direktorių, kurio funkcija yra pavaduoti nuolatinį bendrovės direktorių pastarojo laikino nebuvimo atveju.

Be tradicinių valdymo organų – direktorių valdybos ir direktoriaus, Didžiosios Britanijos statutinė teisė numato sekretoriaus (*angl. secretary*) pareigybę. Jis skiriamas kiekvienoje bendrovėje⁸¹ ir pradeda tikrinti direktorių veiklą. Įmonių įstatymo 99 straipsnis sekretoriaus skyrimo ir atleidimo pareigą priskiria direktoriams, tačiau konkreti sekretoriaus skyrimo tvarka paprastai

⁷⁹ Derek F. Blackstone's statutes on Company Law. 9th edition. - Oxford 2006.

⁸⁰ Pettet B. Company law. 2nd edition. - Pearson 2005. P.147.

⁸¹ Stephen G. Company law, fundamental principles. 3rd ed. – London 2000. P.232.

numatoma bendrovės įstatuose. Jeigu dėl kokios nors priežasties sekretoriaus vietoje atsiranda vakansija, jo pareigas atlieka pavaduojantis sekretorius arba, jei tokio nėra – bet kuris įmonės darbuotojas, turintis generalinį ar specialų direktoriaus įgaliojimą.

Lenkijoje yra netgi trys įmonių rūšys, atitinkančios bendrovės sampratą, apibrėžtą Pirmojoje direktyvoje. Tai komandito-akcinė bendrovė (*lenk. spolka komandytowo-akcyjna*), ribotos atsakomybės bendrovė (*lenk. spolka z ograniczona odpowiedzialnoscia*) ir akcinė bendrovė (*lenk. spolka akcyjna*). Šių bendrovių organų struktūrą, jų išrinkimo tvarką bei kompetenciją Lenkijos Respublikoje reglamentuoja 2001 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Komercinių įmonių kodeksas⁸². Nors tam tikri reikalavimai valdant šias įmones skiriasi, visų trijų bendrovių tipų valdymo organai yra iš esmės tie patys.

Bendrovių valdymo organai yra: valdyba, stebėtojų taryba ir/arba revizinė komisija bei visuotinis akcininkų susirinkimas. Valdyba visais atvejais yra privalomas vienasmenis arba kolegialus valdymo organas, kurio narių skaičiaus įstatymas neriboja. Komandito-akcinėse bendrovėse ir ribotos atsakomybės bendrovėse, kur stebėtojų taryba neprivaloma, valdybą renka ir atšaukia dalyvių susirinkimo nariai. Akcinėse bendrovėse, kuriose stebėtojų taryba privaloma, šio valdymo organo narius renka ir iš užimamų pareigų atšaukia stebėtojų taryba, nebent bendrovės įstatatai numato kitaip. Valdybos nario kadencijos laikotarpis negali būti ilgesnis nei 5 metai. Visi valdybos nariai gali būti išrinkti bendrai 5 metų kadencijai arba skiriami atskirai. Komandito – akcinėje bendrovėje visus valdybos narius bendrai išrinkus vienai kadencijai, o vieną narį išrinkus atskirai, pastarojo įgaliojimai pasibaigia kartu su kitų valdybos narių įgaliojimais, nepaisant to, kiek laiko praėjo nuo jo išrinkimo.

Lenkijoje Stebėtojų taryba yra kolegialus organas, visais atvejais privalomas tik akcinėse bendrovėse. Ribotos atsakomybės bendrovėse ir komandito-akcinėse bendrovėse ši taryba (arba revizinė komisija) sudaroma tik tuomet, kai bendrovės įstatinis kapitalas yra didesnis nei 500 000 PLN (Lenkijos zlotų) ir bendrovę sudaro daugiau nei 25 dalyviai. Stebėtojų tarybą turi sudaryti mažiausiai 3, o viešosiose įmonėse – mažiausiai 5 nariai, visuotinio akcininkų susirinkimo renkami ne ilgesnei nei 5 metų kadencijai. Bendrovės įstatuose gali būti numatyta ir kitokia stebėtojų tarybos narių rinkimo tvarka. Visi susirinkime dalyvaujantys bendrovės akcininkai gali bendrai išrinkti stebėtojų taryba arba pasiskirstyti grupėmis, kurių kiekviena išrenka po 1 stebėtojų tarybos narį.

Prancūzijoje bendrovės valdymo organų skyrimo ir veiklos klausimai reglamentuojami 2003 m. priimtame Komerciniame kodekse (*pranc. Code de commerce*) bei vėlesniuose šio teisės

⁸²Ustawa z dnia 15 września 2000 r., Kodeks spółek handlowych, Dz. U. Nr 94, poz. 1037.

akto pakeitimuose. Nors išskiriamos net keturios bendrovių, atitinkančių Pirmąją direktyvą, rūšys: *la société anonyme, la société commandite par actions, la société à responsabilité limitée, la société par actions simplifiée*, valdymo organų formavimo specifika pakankamai aiškiai gali būti atskleista analizuojant tik galimus atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovių valdymo organus. Prancūzijos komercinis kodeksas šio tipo bendrovių valdymui numato alternatyvą ir leidžia pasirinkti valdymo modelį tiek esant stebėtojų tarybai, tiek jos neformuojant.

Kai atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovėje (*angl. public limited company, pranc. la société à responsabilité limitée*) stebėtojų taryba neformuojama, valdymu rūpinasi direktorių valdyba. Minimalus direktorių valdybos narių skaičius yra trys, maksimalus nustatomas bendrovės įstatuose, tačiau negali viršyti aštuoniolikos.⁸³ Kaip numatyta Prancūzijos komercinio kodekso L 225-17 str., valdybos pirmininko mirties, atsistatydinimo ar atleidimo iš pareigų atveju, valdybai suteikiama teisė paskirti papildomą valdybos narį, valdybos pirmininko funkcijoms atlikti. Akcininkų skiriamų direktorių kadencijos trukmė negali viršyti 3 metų, skiriant juos įstatais steigiamojo susirinkimo metu ir 6 metų, skiriant juos eiliniame visuotiniame susirinkime. Tie patys direktoriai antrajai kadencijai gali būti patvirtinti tik tada, jeigu bendrovės įstatai to nedraudžia. Kasdienės bendrovės veiklos valdymas yra priskiriamas valdybos pirmininkui arba specialiai šiam darbui paskirtam generaliniam direktoriui. Kuris iš jų bus pasirinktas, turi nuspręsti direktorių valdyba ir apie tai informuoti akcininkus. Direktoriui taip pat gali talkinti ne daugiau kaip penki valdybos paskirti asistentai (pavaduotojai).

Šis Prancūzijos bendrovių valdymo modelis nėra vienintelis galimas pasirinkimas. Bet kurios atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovės įstatuose gali būti numatyta, kad ji vadovausis Prancūzijos komercinio kodekso L 225-57 – L225-93 straipsnių nuostatomis, reglamentuojančiomis bendrovės valdymo organus ir jų skyrimo tvarką, kai sudaroma stebėtojų taryba. Kurį modelį (vienpakopį ar dvipakopį) pasirinkti galima ne tik stiegiant bendrovę, tačiau ir jau vykdant veiklą.⁸⁴

Pasirinkus dvipakopę valdymo struktūrą, bendrovė yra valdoma administracijos (*angl. management*), kurią sudaro ne mažiau kaip 5 nariai arba iki 7 narių, jeigu bendrovės akcijomis prekiaujama biržoje. Bendrovėse, kurių akcinis kapitalas yra mažesnis nei 150 000 eurų, minėtam valdymo organui patikėtas funkcijas gali įgyvendinti 1 asmuo, vadinamas „vieninteliu vadovaujančiu direktoriumi“ (*angl. sole managing director*). Administraciją sudarantys vadovai veikia prižiūrimi stebėtojų tarybos. Pastaroji ne tik skiria administracijos narius, tačiau nustato,

⁸³ Prancūzijos komercinis kodeksas, <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwefra.htm>.; prisijungimo laikas: 2007-10-11.

⁸⁴ Ten pat.

kurios bus jos vadovas. Administracijos (vadovo) kadencijos trukmė, netrumpesnė nei 2 ir neviršijanti 6 metų, nustatoma bendrovės įstatuose.

Stebėtojų tarybos nariai skiriami steigiamajame arba eiliniame akcininkų susirinkime. Juos paskyrus įstatais kadencijos trukmė neviršija 3, o paskyrus akcininkų susirinkimo metu – 6 metų, neribojant galimybės būti perrinktiems. Stebėtojų taryboje dėl jos nario mirties ar atsistatydinimo atsiradusios laisvos vietos turi būti nedelsiant užpildomos. Laikotarpiu tarp visuotinių susirinkimų tarybai suteikiama teisė laikinai skirti trūkstamus narius. Jeigu stebėtojų tarybos skaičius tampa mažesnis negu nustatytas įstatymuose, valdantieji organai (administracija ar direktorius) privalo nedelsiant sukviesti eilinį akcininkų susirinkimą, kad būtų patvirtinti trūkstami stebėtojų tarybos nariai. Jeigu stebėtojų tarybos narių skaičius sumažėja ir tampa mažesnis už įstatuose numatytą minimalų narių skaičių, tačiau ne mažesnis nei įstatyme numatytas minimalus narių skaičius, stebėtojų taryba per tris mėnesius nuo laisvos vietos atsiradimo datos skiria tarybos narius. Tokie paskyrimai vėliau turi būti patvirtinti eiliniame akcininkų susirinkime. Jeigu akcininkų susirinkimas paskirtųjų narių nepatvirtina, stebėtojų tarybos priimti sprendimai, dalyvavus nepatvirtintiesiems nariams, laikomi nebegaliojančiais.

Švedijoje yra du bendrovių tipai, atitinkantys Lietuvoje veikiančių akcinių bendrovių ir uždarytųjų akcinių bendrovių teisinę formą bei Pirmąją direktyvą. Tai ribotos atsakomybės bendrovė (*šved. Aktiebolag*) ir atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovė (*šved. Publika Aktiebolag*). Abiejų bendrovių valdymas, įskaitant valdymo organų formavimo tvarką, yra reglamentuojamas 2006 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Švedijos įmonių įstatymo, suderinto su ES teisės aktais (įmonių valdymui taikomomis direktyvomis) ir atspindinčio pažangią įmonių valdymo praktiką.

Tiek uždaro, tiek atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovei atstovauja kolegialus valdymo organas - direktorių valdyba ir, tam tikrais atvejais, vienasmenis valdymo organas – valdantysis direktorius. Įprasta, kad direktorių valdybą skiria visuotinis susirinkimas, tačiau Švedijoje bendrovės gali numatyti, kad vienas ar keli valdybos nariai bus skiriami kitokia tvarka. Žinoma, teisė skirti direktorių valdybos narius negali būti suteikta pačiai valdybai ar atskiriems jos nariams. Atviro tipo bendrovėse bent pusę direktorių valdybos narių visuomet skiria visuotinis susirinkimas. Tais atvejais, kai direktorių valdybos narys, kurį pagal įmonės įstatus turėtų skirti ne visuotinis susirinkimas, nėra paskirtas, trūkstamą narį gali skirti bendrosios kompetencijos teismai. Su tokiu prašymu į teismą gali kreiptis direktorių valdybos nariai, akcininkas, kreditorius ar bet kuris kitas asmuo, kurio teisės gali priklausyti nuo įmonę atstovaujančio asmens buvimo ar nebuvimo.⁸⁵

⁸⁵ The Swedish companies act. Norstedts Juridisk, 2006. P 43.

Direktorių valdybos veiklai vadovauja pirmininkas, renkamas direktorių valdybos. Atviro tipo bendrovėse direktorių valdybos pirmininkas negali eiti įmonės valdančiojo direktoriaus pareigų. Remiantis Švedijos įmonių įstatymo 3 dalies 1 skyriaus 1 paragrafu, minimalus ir maksimalus direktorių skaičius įtvirtinamas bendrovės įstatuose. Tačiau atviro tipo bendrovėms privalu, kad direktorių valdybą sudarytų bent 3 nariai.⁸⁶ Valdybos nariams gali būti skiriami pavaduotojai. Direktorių valdybą sudarant mažiau nei trims nariams skiriamas tik vienas pavaduotojas, visais kitais atvejais minimalų ir maksimalų direktorių skaičių nustato bendrovės įstatatai.

Valdantysis direktorius privalomai skiriamas tik atviro tipo bendrovėse. Už jo paskyrimą atsakinga laikoma direktorių valdyba. Jeigu įmonėje yra valdantysis direktorius, direktorių valdyba gali skirti vieną ar daugiau pavaduojančių direktorių. Jeigu direktorių valdyba skiria keletą pavaduojančiųjų direktorių, ji privalo parengti rašytinę instrukciją, be kita ko, numatančią kokia tvarka pavaduojantieji direktoriai veiks valdančiojo direktoriaus vietoje.

Kaip jau minėta, Lietuvoje privalomai skiriamas tik vienasmenis valdymo organas – bendrovės vadovas.⁸⁷ Kolegialūs organai valdyba (kurią sudaro ne mažiau kaip 3 nariai) ir stebėtojų taryba (kurios narių skaičius nuo 3 iki 15), gali būti sudaromi arba ne. Stebėtojų tarybą visais atvejais renka akcininkų susirinkimas, o valdyba renkama arba stebėtojų tarybos (jei ši sudaroma) arba akcininkų susirinkimo.

Išanalizavus penkių užsienio šalių patirtį formuojant bendrovių valdymo organus, galima daryti išvadą, kad tiek šiose šalyse, tiek Lietuvoje, bendrovių valdymo organų formavimas ne visais aspektais atitinka pažangiausią praktiką. Tiek teoretikai tiek praktikai pripažįsta, jog bendrovės valdymo organai turėtų būti formuojami tokia tvarka, kad atskiras asmuo arba nedidelė asmenų grupė negalėtų dominuoti pastariesiems priimat sprendimus. Šio principo laikymasis ypatingai aktualus formuojant valdybą, kurios sudaryme turėtų būti suteikta teisė dalyvauti ir akcininkams. Tačiau ne visų analizei pasirinktų šalių įstatymai jiems tokią teisę užtikrina. Už valdybos formavimą visais atvejais yra atsakingas tik Didžiosios Britanijos ir Švedijos akcininkų susirinkimas, tuo tarpu Lenkijoje ir Austrijoje valdybą akcininkai gali skirti tik uždaro tipo ribotos atsakomybės bendrovėse. Prancūzijoje ir Lietuvoje valdybos skyrimo tvarka priklauso ne nuo bendrovės tipo, o nuo pasirinkimo formuoti arba neformuoti stebėtojų tarybą. Jeigu pastaroji sudaroma – jai privalomai tenka valdybos narių skyrimo pareiga.

Pažymėtina, kad tokios nuostatos įtvirtinimas įstatymuose, riboja akcininkų teises tiesiogiai įtakoti valdybos narių rinkimus. Nors išrinkdami stebėtojų tarybą akcininkai išreiškia savo

⁸⁶ Ten pat. P. 86.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

pasitikėjimą konkrečiais asmenimis už juos balsuodami, ir tokiu būdu suteikia jiems įgaliojimus rinkti valdybą, vėliau akcininkų nuomonė nebūtinai sutampa su stebėtojų tarybos nuomone dėl valdybos narių. Akcininkų galimybė įtakoti valdybos sudėtį nepagrįstai apribojama.⁸⁸ Tokios įstatymų nuostatos laikytinos neatitinkančiomis pažangiausios ES valstybių narių praktikos ir vyraujančios tendencijos plėsti bei stiprinti akcininkų teises. Įstatymuose įtvirtinta kritikuotina aptarta valdybos skyrimo tvarka galėtų būti pakeista nuostata, leidžiančia įstatais pasirinkti mišrų variantą kai pusę valdybos narių renka akcininkų susirinkimas, o likusius narius – stebėtojų taryba variantą kai valdybą tiesiogiai renka akcininkai. Taip pat būtų naudinga įtvirtinti nuostatą, kad pasikeitus daugiau nei pusei valdybos ir/arba stebėtojų tarybos narių, visi atitinkamo organo nariai turi būti perrenkami pakartotinai. Tai leistų išvengti daugumą balsų turinčių akcininkų piktnaudžiavimo, po vieną atšaukiant valdybos ar stebėtojų tarybos narius, ir į jų vietą skiriant kitus.

2.1.3. Narystės valdymo organuose apribojimų teisinė analizė

Bendrovės veiklai vadovaujantiems asmenims tenka sudėtingos pareigos ir didelė atsakomybė valdant bendrovės turtą. Nesugebėjimas tinkamai vykdyti prisiimtų įsipareigojimų ne tik užkerta kelią bendrovės ir tuo pačiu akcininkų pelno didėjimui, tačiau gali sąlygoti netgi bendrovės bankrotą.⁸⁹ Tokiu būdu žala padaroma ne tik įmonės savininkams, tačiau ir kitiems su jos veikla susijusiems asmenims – darbuotojams, kreditoriams, tiekėjams ir kt. Siekiant išvengti neigiamų padarinių, bendrovės vadovas turi turėti pakankamai žinių, sugebėjimų ir patirties bei būti suinteresuotas tinkamu bendrovės valdymu.⁹⁰ Dėl šios priežasties ES valstybių narių teisės aktuose, reguliuojančiuose bendrovių valdymo klausimus, nustatomi tam tikri narystės valdymo organuose ribojimai.

Pažymėtina, kad narystės valdymo organuose apribojimų teisinio reguliavimo apimtis skirtingų analizei pasirinktų šalių įstatymuose gana skirtinga. Vienose šalyse, tokiose kaip Prancūzija ir Švedija įtvirtinamas pakankamai išsamus ribojimų sąrašas, tuo tarpu Lenkijos, Austrijos ir Lietuvos teisės aktai šiuo klausimu pakankamai lakoniški. Skirtingai nei minėtose šalyse, Didžiojoje Britanijoje statutinio reguliavimo spragas puikiai užpildo itin plati teismų praktika.

⁸⁸ Advokatų kontora „Miškinis, Kvainauskas ir partneriai“. Studija: bendrovių valdymo sistema, valdymo modelio pasirinkimas ir funkcionavimo ypatumai.“; http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc, prisijungimo laikas: 2007-09-14.

⁸⁹ Greičius R. Ko negali įmonės vadovas//Juristas 2004, Nr.7-8. P.40.

⁹⁰ Pranevičius Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą//Juristas. 2004, Nr. 4. P.3.

Nepaisant minėtų teisinio reguliavimo skirtumų, pastebimos kelios narystės valdymo organuose apribojimų grupės. Tai apribojimai susiję su valdymo organų narių *statusu*, minimaliu bei maksimaliu *amžiumi*, reikalavimais būti atitinkamos šalies *rezidentu*, *akcijų nuosavybe*, galimybe užsiimti vadovavimo *veikla* toje pačioje bei kitose įmonėse ir bendrovės *darbuotojo* pareigomis.

Kalbant apie ribojimus susijusius su asmens, siekiančio būti valdymo organo nariu, *teisiniu statusu* pažymėtina, jog ne visose šalyse galioja Lietuvoje įprasta taisyklė, jog valdymo organo nariu gali būti tik fizinis asmuo. Didžiojoje Britanijoje direktorių valdybos, o Prancūzijoje direktorių valdybos ir stebėtojų tarybos (tačiau ne administracijos) nariais gali būti ir juridiniai asmenys. Siekiant užtikrinti, kad atstovaujamos bendrovės dalyviai aiškiai žinotų, koks konkretus asmuo atsakingas už prisiimtų pareigų vykdymą, Prancūzijos komercinis kodeksas numato, kad po juridinio asmens paskyrimo, jis privalo nurodyti atstovą, kuris tampa visų įsipareigojimų, sąlygų, civilinės ir baudžiamosios atsakomybės subjektu, tokiomis pat sąlygomis, tarsi jis asmeniškai būtų paskirtas direktoriumi. Tokį atstovą atleidus, jis nedelsiant turi būti pakeičiamas kitu.⁹¹

Galimybė bendrovės vadovu skirti juridinį asmenį turi nemažai privalumų. Dabartinėje verslo praktikoje dažna situacija, kai Lietuvoje registruotoms bendrovėms formaliai vadovauja užsienyje reziduojantys asmenys, o kasdienę ūkinę-komercinę veiklą praktiškai vykdo LR samdomi juridiniai asmenys (verslo konsultantai, finansinių ir apskaitos paslaugų teikėjai, teisiniai konsultantai ir pan.).⁹² Be to, užsienyje gyvenantiems bendrovių savininkams neretai kyla klausimų dėl paskirto vadovo kompetencijos ir galimybės atlyginti žalą nesėkmės atveju. Todėl įstatymuose įtvirtinus galimybę bendrovės vadovu skirti juridinį asmenį, numčius atitinkamus jo veiklos bei asmenų skiriamų direktoriais kvalifikacinius reikalavimus ir solidarią bendrovės vadovu esančio juridinio asmens bei jo atstovo atsakomybę būtų išspręsta ne mažai praktinių problemų.

Ribojimai susiję su minimaliu bei maksimaliu valdymo organų narių *amžiumi* taip pat skiriasi priklausomai nuo šalies. Jie skirtingi netgi pačioje Didžiojoje Britanijoje: registruojant bendrovę Škotijoje direktorius turi būti ne jaunesnis kaip 16 metų, bendrovę registruojant Anglijoje ar Velse – minimalaus amžiaus kriterijai netaikomi. Maksimalaus amžiaus kriterijus vienodas visoje Didžiojoje Britanijoje. Asmuo, kuriam sueina 70 metų, privalo pranešti bendrovei, jog sulaukė maksimalaus leistino amžiaus, nes priešingu atveju jam gali būti skiriama bauda.⁹³ Prancūzijoje amžiau cenzas įstatuose gali būti nustatomas tik daliai direktorių arba stebėtojų tarybos narių. Jeigu

⁹¹ Įstatymas keičiantis 2003 m. Prancūzijos komercinio kodekso L225-20 str.//Official Gazette 2001, Nr. 2001-420.

⁹² Advokatų kontora „Miškinis, Kvainauskas ir partneriai“. Studija: bendrovių valdymo sistema, valdymo modelio pasirinkimas ir funkcionavimo ypatumai. “ http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc; prisijungimo laikas: 2007-09-07.

⁹³ Clark O. A Practical Guide to Conducting Business in UK. – Oury Clark Solicitors, 2005. P. 53.

įstatuose tokių nuostatų nėra, laikoma, kad direktorių ar stebėtojų tarybos narių, kurių amžius viršija 70 metų skaičius, negali viršyti vienos trečiosios visų atitinkamo valdymo organo narių. Valdybos pirmininku ir generaliniu direktoriumi gali būti asmuo, kurio amžius neviršija 65 metų.⁹⁴ Atsiradus būtinybei, pirmasis atsistatydina vyriausias pagal amžių valdymo organo narys. Švedijos įmonių įstatymo 8 dalies 11 straipsnyje numatyta, kad valdymo organų nariais negali būti skiriami nepilnamečiai, asmenys, kuriems paskirta globa, bankrutavę asmenys ir tie, kurie nenori ar neketina eiti tokių pareigų.

Austrijos, Lenkijos bei Lietuvos įstatymai, reguliuojantys bendrovių valdymą, tiesiogiai valdymo organų narių amžiaus neriboja, tačiau sistemiškai analizuojant kitų teisės aktų nuostatas, tampa aišku, kad valdymo organo nariais gali būti tik veiksnūs asmenys, sulaukę pilnametystės. Be to, LR Akcinių bendrovių įstatymo 4 str. 4 d. nuostata, teigianti, jog įstatuose galima įtvirtinti nuostatas neprieštaraujančias šiam ir kitiems įstatymams, laikytina leidžiančia valdymo organų amžiaus ribojimą įstatais. Todėl galima pagrįstai teigti, jog atskiras valdymo organų narių amžiaus ribų įtvirtinimas bendrovių valdymą reguliuojančiuose įstatymuose yra nebūtinasis.

Reikalavimai būti konkrečios šalies *rezidentu* nėra įtvirtinti nė vienos analizei pasirinktos šalies įstatymuose. Austrijos, Lietuvos, Lenkijos ir Prancūzijos valdymo organai neprivalo būti atitinkamos šalies rezidentais ar piliečiais. Didžiojoje Britanijoje skiriamam direktoriui taip pat netaikomas reikalavimas būti Jungtinės Karalystės rezidentu.⁹⁵ Tačiau Švedijoje galioja taisyklė, kad ne mažiau kaip pusė direktorių valdybos narių privalo būti Europos Ekonominės erdvės rezidentais, nebent kitaip, individualiu atveju, leidžia Švedijos Įmonių registravimo tarnyba.⁹⁶ Žvelgiant iš vienos pusės, valdymo organai, besirūpinantys kasdiene bendrovės veikla negali tinkamai įgyvendinti savo funkcijų, faktiškai nebūdami bendrovės veiklos šalyje. Tačiau iš kitos pusės, reikalavimas būti konkrečios šalies rezidentu gali pernelyg riboti galimybę išrinkti vadovavimui tinkamiausius asmenis. Todėl konstatuotina, kad Švedijos Įmonių įstatymo nuostata, nereikalaujanti, kad valdymo organų nariai būtų Švedijos rezidentais, tačiau numatanti būtinybę vadovams gyventi Europos ekonominėje erdvėje⁹⁷ labiau atitinka akcininkų interesus, nei tokio reguliavimo nebuvimas.

⁹⁴ Įstatymas keičiantis 2003 m. Prancūzijos komercinio kodekso L225-48 str.//Official Gazette 2001, Nr. 2001-420.

⁹⁵ Clark O. A Practical Guide to Conducting Business in UK. – Oury Clark Solicitors, 2004. P. 53.

⁹⁶ The Sweedich companies act. Norstedts Juridisk, 2006. P 73.

⁹⁷ Pagal 1992-05-02 pasirašytą ir 1994-01-01 įsigaliojusią Europos ekonominės bendrijos (EEE) sutartį, tarp ES valstybių narių ir trijų EFTA šalių (Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos) egzistuoja bendra rinka, kurioje galioja tos pačios pagrindinės taisyklės (*Acquis Communautaire*), apimančios vadinamąsias keturias pagrindines laisves (laisvą prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimą) ir konkurencijos taisykles.

Galimybė būti bendrovės **akcijų** savininku ir valdymo organo nariu tuo pat metu, daugelio analizuojamų šalių teisės aktuose sprendžiama panašiai. Didžiojoje Britanijoje, Austrijoje, Lietuvoje ir Švedijoje bendrovės direktorius gali būti ir bendrovės akcininkas. Lenkijoje bendrovės valdymo organams taikomas ribojimas tik išigyjant daugiau nei 10 % kitos, konkuruojančios bendrovės akcijų. Tuo tarpu Prancūzijoje tiek direktorių valdybos, tiek stebėtojų tarybos nariams taikomas bendras reikalavimas, būti bendrovės įstatuose numatyto akcijų skaičiaus savininku. Šios taisyklės išimtys bendrovių administracijos nariams, skiriamiems stebėtojų tarybos yra išgaliojusios nuo 2002 m. sausio 1 d. priimto įstatymo.⁹⁸

Valdymo organų narių pareiga turėti valdomos bendrovės akcijų Prancūzijoje įtvirtinta neatsitiktinai. Tokiu būdu įstatymų leidėjas siekė suderinti akcininkų ir valdymo organų interesus. Suprantama, kad bendrovės vadovas, būdamas akcininku, suinteresuotu kuo didesniais dividendais, vengs bendrovei nepalankių sprendimų priėmimo. Tačiau nemažiau pagrįsta yra ir kita doktrinoje paplitusi nuomonė, jog tai kas geriausia akcininkui, nebūtinai geriausia pačiai bendrovei, ypač turint omenyje ilgalaikius tikslus. Todėl konstatuotina, kad pažangesnę teisinio reglamentavimo praktiką labiau atitinka likusių penkių valstybių teisinis reguliavimas, nenumatantis valdymo organų pareigos būti bendrovės akcininkais.

Galimybė užimti kitas **vadovo** pareigas, ko gero taip pat griežčiausiai ribojama Prancūzijoje. Fizinis asmuo vienu metu gali būti tik vieno kolegialaus ar vienasmenio valdymo organo nariu. Taip pat joks asmuo negali eiti direktoriaus pareigų daugiau nei penkiose bendrovėse, registruotose Prancūzijoje. Asmuo, nesilaikantis minėtos nuostatos reikalavimų, vienų direktoriaus pareigų privalo atsisakyti per tris mėnesius nuo jo paskyrimo, ar kito jo pareigų ėjimo pradžią sąlygojusio įvykio. Praėjus šiam terminui, jis laikomas atsistatydinysiu iš direktoriaus pareigų, kurioms buvo paskirtas vėliausiai ir privalo gražinti gautą atlyginimą. Be to, Prancūzijoje direktoriaus pareigos yra nesuderinamos su jokiais kitomis pareigomis profesinėse sąjungose, darbo tarybose, įmonės saugos, sveikatos ir saugių darbo sąlygų komitete. Asmenys kandidatuojantys į direktoriaus pareigas per vieną savaitę turi atsisakyti minėtų pareigų. Priešingu atveju laikoma, jog kandidatas atsisakė direktoriaus pareigų.⁹⁹

Lenkijoje be atskiro bendrovės sutikimo valdybos nariui draudžiama užsiimti bet kokia konkurencine veikla ar dalyvauti konkuruojančioje įmonėje. Be to, valdybos narys, prokuristas, likvidatorius, skyriaus arba įmonės vadovas, finansininkas, teisinis patarėjas ar advokatas negali kartu būti ir stebėtojų tarybos nariu. Ši nuostata taip pat yra taikoma kitiems, valdybos nariui arba

⁹⁸ Įstatymas keičiantis 2003 m. Prancūzijos komercinį kodeksą//Official Gazette 200, Nr. 2000-916.

⁹⁹ Įstatymas keičiantis 2003 m. Prancūzijos komercinio kodekso L225-21 str.//Official Gazette 2002, Nr. 2002-1303.

likvidatoriui tiesiogiai pavaldiems, asmenims. Didžiojoje Britanijoje dažna situacija kai nevykdantieji (*angl. non-executive*) direktoriai¹⁰⁰ užima tokias pareigas daugiau nei vienoje bendrovėje. Nors dalyvavimas kelių bendrovių veikloje įstatymais nėra draudžiamas, teismų praktika nuo seno plėtoja „*konkuruojančių bendrovių vadovų atsakomybės*“ taisyklę, pagal kurią direktorius konkuruojantis su bendrove (nesvarbu ar asmeniškai ar būdamas kitos įmonės valdymo organo nariu) yra laikomas „turinčiu padidintą riziką“ būti patrauktas atsakomybėn už fiduciarinių pareigų ir „*bona fide*“ principo pažeidimą. Austrijoje ir Švedijoje analogiškų reikalavimų nėra, tačiau galimo interesų konflikto problema sprendžiama draudžiant bendrovės valdymo organų nariams dalyvauti priimat tam tikrus sprendimus.

Lietuvoje ribojimai numatomi tik stebėtojų tarybai bei valdybai. Bendrovės stebėtojų tarybos nariu negali būti bendrovės, dukterinės ar motininės bendrovės vadovas bei valdybos narys¹⁰¹, o valdybos nariu – bendrovės, dukterinės ar motininės bendrovės stebėtojų tarybos narys.¹⁰² Tokia ribojimų apimtis laikytina optimalia, kadangi valdymo organai gali veikti nepriklausomai tik tuomet, kai jų nariai yra skirtingi. Tuo tarpu ribojimai vadovauti kitoms įmonėms yra nebūtini, jeigu interesų konflikto išvengti padeda kitos įstatymų nuostatos.

Pastebėtina, kad privalomas *darbuotojų dalyvavimas* valdymo organuose tarp analizei pasirinktų ES šalių yra plačiai paplitęs. Austrijos bendrovėse, kiekvieniems 2 akcininkų išrinktiems stebėtojų tarybos nariams darbo tarybos gali skirti 1 darbuotojų atstovą.¹⁰³ Prancūzijoje bendrovių darbuotojai, priklausomai nuo viso personalo skaičiaus gali dalyvauti tiek direktorių valdyboje, tiek stebėtojų taryboje, nors pastarosios narių iš darbuotojų tarpo skaičius neturi viršyti vienos trečiosios visų tarybos narių ir bet kuriuo atveju negali būti didesnis už keturis. Švedijoje nuostatos, numatančios įmonės darbuotojų dalyvavimą valdyme, o konkrečiai direktorių valdyboje netgi įtvirtintos atskiru - Privataus sektoriaus darbuotojų atstovavimo valdyboje įstatymu.¹⁰⁴ Jeigu šiame akte nenumatyta kitaip, taikant minėtą aktą darbuotojų atstovai prilyginami direktorių valdybos nariams. Didžiojoje Britanijoje, kurios teisininkų nuomonė dažnai oponuoja Prancūzijos autoriams, darbuotojų dalyvavimas bendrovių valdymo organuose nenumatomas. Lietuvoje bendrovės darbuotojams nėra garantuojamas dalyvavimas valdymo organuose, todėl konstatuotina, kad šiuo aspektu pažangiausios užsienio šalių praktikos, siekiančios atsižvelgti ne tik į bendrovės dalyvių,

¹⁰⁰ Čia nevykdomieji direktoriai daugiaž atitinka LR egzistuojančius stebėtojų tarybos narius.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 31 str. 6 d.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 33 str. 6 d.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

¹⁰³ Piktowitz N., Maxl M., Graf F. Business law in Austria. – Vienna. 2003. P. 48.

¹⁰⁴ The Swedish companies act. Norstedts Juridisk, 2006. P 71.

tačiau ir kitų jos veikla suinteresuotų asmenų – darbuotojų teises, LR Akcinių bendrovių įstatymas neatitinka.

2.2. Bendrovių valdymo organų kompetencija

2.2.1. Bendrovių valdymo organų įgaliojimų ES valstybėse narėse palyginimas

Kompetencija yra įgaliojimų apimtis, suteikta vienam ar kitam valdymo organui. Ji gali būti nustatoma *imperatyviu metodu*, kai įstatyme nustatyta kompetencija negali būti keičiama juridinio asmens vidaus dokumentais (pvz. LR Akcinių bendrovių įstatymo 20 str. 1 d. įtvirtinta išimtinė visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija) arba *dispozityviu metodu*, kai bendrovės įstatai gali perskirstyti kompetenciją tarp jos organų (kaip tai numatyta LR Akcinių bendrovių įstatymo 20 str. 2 d. ir 34 str.).¹⁰⁵ Šioje darbo dalyje pagrindinis dėmesys bus skiriamas imperatyvaus metodo pagalba įtvirtintoms, nedeleguotoms, ES šalių narių bendrovių valdymo organų funkcijoms analizuoti.

Plačiausia nedeleguotina kompetencija ir aukščiausia sprendimų priėmimo galia visose analizei pasirinktose šalyse suteikiama akcininkų susirinkimui, nors tik dalies šalių (Austrijos ir Lenkijos) teisės aktai jį įvardija kaip bendrovės valdymo organą. Akcininkų susirinkimas skiria ir atleidžia visus (direktorių, valdybą ir stebėtojų tarybą) arba dalį (stebėtojų tarybą bei valdybą) valdymo organų, tvirtina metinę finansinę atskaitomybę, sprendžia klausimus dėl bendrovės pelno paskirstymo bei reorganizavimo ir atlieka kitas funkcijas, panašias ar identiškąs įtvirtintoms LR Akcinių bendrovių įstatymo 20 str., numatančiame visuotinio akcininkų susirinkimo kompetenciją.

Valdybos uždavinys iš esmės yra strateginis vadovavimas kasdieni bendrovės veiklai ir bendrovės valdymas. Pats lietuviškas terminas „valdyba“ yra kilęs iš žodžio „valdyti“.¹⁰⁶ Pavyzdžiui, Austrijos bendrovių veiklą reguliuojančiuose teisės aktuose įtvirtinta, jog valdybos uždaviniai yra atstovauti bendrovei visuose reikaluose, teisme, valdyti bendrovę ir nustatyti veiklos politiką laikantis stebėtojų tarybos, akcininkų susirinkimo ir įstatuose įtvirtintų nurodymų.¹⁰⁷ Didžiojoje Britanijoje, nors valdyba ir turi tik jai priskiriamų funkcijų, pastarajai dėl tam tikrų priežasčių jų nevykdant, tai gali padaryti visuotinis akcininkų susirinkimas. Kalbant apie bendrovės

¹⁰⁵ Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1998. P.265.

¹⁰⁶ Angliškas šio valdymo organo pavadinimas „board“, skirtas valdančiųjų žmonių grupei apibrėžti ir susiformavo 18 a. D. Britanijoje veikiančiose įmonėse. Grupė žmonių, prižiūrinčių įmonės veiklą, rinkdavosi spęsti tam tikrų klausimų prie pačių pasidaryto stalo: medinės lentos (angl. „board“) ant dviejų atramų. Aplink tokį stalą sėdinčių žmonių grupė imta vadinti - board (liet. valdyba). Vieninteliam tokios grupės vadovui buvo skiriamas krėslas (angl. chair), ko pasėkoje vadovas imtas vadinti „chair man“ (liet. pirmininku).

¹⁰⁷ Corporate governance in different countries, <http://www.gettingthedealthrough.com/>; prisijungimo laikas: 2007-09-09

direktoriaus arba direktorių valdybos funkcijas, visų pirma išskiriamas jų, kaip pagrindinių verslo valdytojų vaidmuo. Pažymėtina, kad 1985 m. Įmonių įstatyme direktoriaus ir direktorių valdybos pareigos nėra susistemintos ir reglamentuojamos atskiruose straipsniuose. Šis organas bendrovės sekretoriaus padedamas be kita ko užtikrina, kad bendrovė laikytųsi 1985 m. Įmonių įstatymo ir kitų galiojančių teisės aktų nuostatų reikalavimų. Direktorius veikdamas bendrovės vardu įgyvendina jos turimas teises - skolinasi lėšų, įkeičia, parduoda turtą ir pan. Viena svarbiausių direktoriaus ir/ar direktorių valdybos funkcijų – kontroliuoti bendrovės akcijų išleidimą ir tvirtinti visas išleidžiamas akcijas. Šią kompetenciją direktorių valdybai deleguoja akcininkų susirinkimas, neribotam (uždaro tipo bendrovėse) arba neilgesniam kaip 5 metų (atviro tipo bendrovėse) laikotarpiui.¹⁰⁸ Valdybai taip pat numatoma pareiga nedelsiant informuoti akcininkų susirinkimą apie kontrolinio akcijų paketo įsigijimą. Bendrovės direktorių teisių ir pareigų reglamentavimas pagal Anglijos teisę iš esmės pasižymi dualumu: kai kurios teisės ir pareigos nustatomos įstatymuose, kai kurios – išvystomos teismų sprendimuose, kurie ir sudaro Anglijos teisės branduolį.¹⁰⁹

Lenkijoje valdyba reprezentuoja bendrovę, atsako už jos valdymo politiką, ilgalaikės veiklos planavimą, bendrovės administracijos bei jos vadovo priežiūrą bei kontrolę. Taigi pagrindinės valdybos funkcijos Lenkijoje, kaip ir kitose šalyse – bendrovės valdymas ir jos interesų atstovavimas. Valdybos nariai šias funkcijas įgyvendina bendru sutarimu, balsavimo būdu priimdami sprendimus. Remiantis Prancūzijos komerciniame kodekse¹¹⁰ įtvirtintomis nuostatomis, direktorių valdyba numato komercinės veiklos gaires ir užtikrina jų įgyvendinimą. Nepažeisdama teisių, priskirtų visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijai, bei atsižvelgdama į įstatų bei memorandumo nuostatas, valdyba sprendžia visus klausimus, susijusius su komercine bendrovės veikla. Valdyba turi teisę atlikti jos manymu reikalingas apžiūras ir patikrinimus: generalinis direktorius (jeigu yra skiriamas) privalo teikti visą reikiamą informaciją ir dokumentus, būtinus valdybos narių pareigoms atlikti.

Švedijoje direktorių valdyba yra atsakinga už bendrovės valdymo organizavimą ir bendrovės reikalų tvarkymą. Direktorių valdyba privalo reguliariai nustatyti bendrovės, o kai bendrovė yra patronuojanti – visos bendrovių grupės finansinę poziciją. Direktorių valdybai taip pat tenka pareiga užtikrinti, kad bendrovės organizacinė struktūra būtų sudaryta tokiu būdu, jog finansiniai srautai ir

¹⁰⁸ Derek F. Blackstone's statutes on Company law 2005-2006. 9th ed. - Oxford 2006.

¹⁰⁹ Advokatų kontora „Miškinis, Kvainauskas ir partneriai“. Studija: Bendrovių valdymo sistema, valdymo modelio pasirinkimas ir funkcionavimo ypatumai. P. 141, http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc; prisijungimo laikas: 2007-09-10.

¹¹⁰ Prancūzijos komercinis kodeksas, prisijungimo laikas: <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwefra.htm>

jų apskaita būtų tinkami valdomi. Tam tikros pareigos yra deleguojamos vienam ar keliems direktoriams, tačiau valdyba privalo prižiūrėti, kad pastarieji savo funkcijas įgyvendintų tinkamai.¹¹¹

Lietuvoje bendrovės valdyba, jeigu yra sudaroma, svarsto ir tvirtina bendrovės veiklos strategiją, metinį pranešimą, priima sprendimus bendrovės turto perleidimo ar įsigijimo klausimais, jei tam nereikalingas išankstinis akcininkų pritarimas ir atlieka kitas funkcijas, įtvirtintas LR Akcinių bendrovių įstatymo 34 str., analogiškas jau aptartų ES šalių narių valdybų funkcijoms. Tačiau iš esmės Lietuvoje įtvirtintos tendencijos atitinka praktiką tų vakarų šalių, kuriose įstatymai apibrėžia valdybą kaip kolegialų organą, o ne savarankiškai veikiančių direktorių grupę.¹¹²

Atkreiptinas dėmesys, kad vienasmeniškai veikiančio valdymo organo (direktoriaus) daugelyje analizuojamų šalių gali apskritai nebūti. Tokiu atveju Lietuvoje direktoriui būdingi įgaliojimai: bendrovės veiklos organizavimas, jos tikslų įgyvendinimas, informacijos teikimas akcininkams ir pan.¹¹³ automatiškai priskiriami valdybos kompetencijai. Lietuvoje direktorius ir vadyba taip pat gali „dalintis“ kompetencija: LR Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. įtvirtina galimybę valdybos kompetencijai priskirtas funkcijas deleguoti bendrovės vadovui.

Prancūzijoje vienasmenio vadovo pareigas gali eiti valdybos pirmininkas arba atskiras vadybos paskirtas asmuo, todėl galima daryti išvadą, jog ir šioje šalyje bendrovės vadovui yra priskiriama dalis valdybos funkcijų. Tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje tam tikrais atvejais gali veikti vienasmenis valdymo organas, tačiau jo funkcijos visais atvejais identiškos valdybos funkcijoms. Lenkijoje ir Austrijoje vienasmeniai valdymo organai apskritai nenumatomi, tačiau Austrijoje funkcijas analogiškas bendrovės vadovo funkcijoms gali prisiimti vienas valdybos narių. Atsižvelgiant į tokį teisinį reguliavimą, galima pagrįstai teigti, kad valdyba ir direktorius iš esmės atlieka analogiškas funkcijas ir tam tikrais atvejais šie du organai gali būti laikomi pavaduojančiais vienas kitą.

Stebėtojų tarybos įgaliojimai kitiems valdymo organams nedeleguojami ne tik Lietuvoje, tačiau ir kitose analizuojamose šalyse. Austrijoje stebėtojų taryba nepriklausoma nuo direktorių valdybos. Ji kontroliuoja bendrovės valdymą įgyvendinamą valdybos ir atlieka kitas įstatymų jai priskirtas funkcijas: svarbūs sandoriai gali būti sudaromi tik esant stebėtojų tarybos pritarimui. Lenkijoje pagrindinė stebėtojų tarybos užduotis - bendrovės veiklos kontrolė. Stebėtojų tarybos kompetencijai taip pat priklauso bendrovės veiklos ir finansinių ataskaitų už kiekvienus praėjusius finansinius metus įvertinimas, patikrinant ar jos atitinka buhalterinius dokumentus ir faktinę

¹¹¹ The Swedish companies act. Norstedts Juridisk, 2006. P 74.

¹¹² Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004 Gegužė. P. 5

¹¹³ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 37 str.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

situaciją. Prancūzijoje stebėtojų taryba atlieka nuolatinį vadovaujančiųjų organų monitoringą. Be to, įstatuose gali būti numatyta, kad tam tikrų formalumų atlikimui būtinas stebėtojų tarybos pritarimas.

Visose šiose šalyse stebėtojų tarybai, vykdant jos kompetencijai priskirtas funkcijas, suteikiama teisė analizuoti bendrovės dokumentus, gauti valdybos bei darbuotojų ataskaitų ir paaiškinimus, taip pat vykdyti bendrovės turto būklės revizijas. Lietuvoje stebėtojų tarybos įgaliojimai analogiški, todėl apibendrintai galima teigti, jog visose analizei pasirinktose šalyse pagrindinė stebėtojų tarybos (jeigu ji gali ar privalo būti sudaroma) funkcija – prižiūrėti kaip bendrovės valdyba ir direktorius vykdo savo pareigas. Prižiūros funkcija taip pat reiškia ir bendrovės veiklos rezultato įvertinimo pateikimą bendrovės akcininkams. Esminė stebėtojų tarybos funkcijų dalis realizuojama renkant valdybos narius (jei tokia funkcija suteikta) ir prieš eilinį akcininkų susirinkimą, kai aptariamas priežiūros organas rengia oficialią savo nuomonę dėl bendrovės finansinės atskaitomybės, pelno paskirstymo projekto bei bendrovės metinio pranešimo.

Ankstesnėse darbo dalyse minėtame Penktosios direktyvos projekto 12 str. taip pat buvo numatytas reikšmingas stebėtojų tarybos vaidmuo. Projekte įtvirtinta nuostata, kad valdyba turės gauti stebėtojų tarybos pritarimą sprendama klausimus, susijusius su bendrovės veiklos nutraukimu ar perkėlimu, plėtra ir veiklos apimties siaurimu, pagrindiniais organizaciniais pokyčiais ir ilgalaikių sutarčių su kitomis bendrovėmis sudarymu bei nutraukimu.¹¹⁴

Išanalizavus bendrovės valdymo organų kompetenciją pažymėtina, kad tiek valdybos (ir bendrovės vadovo), tiek stebėtojų tarybos vaidmuo priklauso ne tik nuo įstatymo leidėjo jos kompetencijai priskirtų funkcijų, tačiau ir nuo bendrovės dydžio bei akcininkų skaičiaus. Tais atvejais kai bendrovė didelė, o akcininkų daug – tikėtina, jog šių organų vaidmuo bus labai svarbus užtikrinant optimalų bendrovės funkcionavimą.¹¹⁵ Nors valdyba ne visose šalyse yra privalomas organas¹¹⁶, galima teigti, kad jos, kaip kolegialaus organo, priimti sprendimai yra labiau apsvarstyti, nei tie, kuriuos priima vienasmeniškai veikiantis vadovas. Bendrovėse, kur nuosavybė koncentruojasi kelių stambųjų akcininkų rankose menkėja ir stebėtojų tarybos vaidmuo. Susiklosto situacija, kai stebėtojų taryba bendrovėse realiai atstovauja tik stambiesiems akcininkams, kurių atstovai sudaro daugumą stebėtojų taryboje.¹¹⁷ Tokiu būdu stambieji akcininkai per savo atstovus stebėtojų taryboje paprastai išrenka sau palankius žmones į bendrovės valdybą, o pastaroji išrenka stambiesiems akcininkams priimtina vadovą. Stebėtojų taryba, praranda nepriklausomo tarpininko vaidmenį ir tampa stambųjų akcininkų instrumentu kontroliuojant bendrovės valdymą.

¹¹⁴ Stephen G. Company law, fundamental principles. 3rd ed. – London 2000. P. 298.

¹¹⁵ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004 Gegužė. P 6.

¹¹⁶ Žr. Priedo Nr. 1 lentelę Bendrovių valdymo organai ir jų formavimo tvarka ES valstybėse narėse.

¹¹⁷ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004 Gegužė. P 3.

2.2.2. Bendrovės atstovavimas santykiuose su trečiaisiais asmenimis

Viena svarbiausių valdybos ir/arba bendrovės vadovo teisių yra bendrovės atstovavimas santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Austrijoje tiek atviro tiek uždaro tipo ribotos atsakomybės bendroves direktoriai atstovauja kartu. Jei ne visi, o tik dalis direktorių atstovauja bendrovę, turi būti nurodomas atstovavimo pagrindas ir teisės atstovauti bendrovę suteikimo faktas turi būti registruojamas Komerciniame registre bei paskelbiamas direktorių paskyrimo atstovauti bendrovei registracijos dieną. Didžiojoje Britanijoje teisę atstovauti bendrovę turi pačios valdybos sprendimu įgalioti valdybos nariai (direktoriai). Ši teisė taip pat gali būti perduodama vadovaujančiam direktoriui ir kitiems direktoriams, bendrovės pareigūnams ar įgaliotiems asmenims. Tačiau daugumos bendrovių įstatai numato vadovaujančio direktoriaus, kuris turi teisę atstovauti bendrovei, paskyrimą. Kiti direktoriai teisę atstovauti įgyja tik valdybai nusprendus. Lenkijoje, kai valdyba yra kolegiali, ribotos atsakomybės bendrovių atstovavimo funkciją visi jos nariai įgyvendina kartu, nors kasdienius bendrovės valdymo klausimus gali spręsti ir pavieniai valdybos nariai. Komandito-akcinių bendrovių atveju, pareiškimus bendrovės vardu gali darytu du bendrovės nariai kartu arba valdybos narys ir prokuristas, jei bendrovės steigimo sutartyje nenumatyta kitaip.¹¹⁸

Prancūzijoje ribotos atsakomybės bendrovėms santykiuose su trečiaisiais asmenimis gali atstovauti: (i) akcinių bendrovių generalinis direktorius ir generalinio direktoriaus pavaduotojas (jai), kai jiems vadovauja bendrovės valdyba; (ii) akcinių bendrovių valdybos pirmininkas arba generalinis direktorius, kuriems vadovauja valdyba, prižiūrint stebėtojų tarybai; (iii) akcinių bendrovių prezidentas, jei įstatuose yra numatyta, generalinis direktorius ir generalinio direktoriaus pavaduotojas bei (iv) uždarųjų akcinių bendrovių direktorius (-iai). Pažymėtina, kad Prancūzijos bendrovių įstatuose gali būti numatytas tam tikras lankstumas: akcinių bendrovių, kuriose yra sudaromos valdybos ir stebėtojų tarybos, įstatai gali numatyti, kad bendrovei santykiuose su trečiaisiais asmenimis gali atstovauti ir kiti valdybos nariai, kurie yra laikomi einančiais generalinio direktoriaus pareigas. Švedijos uždaro ir atviro tipo ribotos atsakomybės bendrovių įstatuose gali būti įtvirtina, kad bendrovę atstovauja visi valdybos nariai kartu, arba tam tikra, nurodyta valdybos narių dalis.

Tokia užsienio šalių patirtis akivaizdžiai skirtinga nuo Lietuvoje įtvirtintos nuostatos, kad bendrovę visais atvejais turi atstovauti bendrovės vadovas.¹¹⁹ Teisės praktikų ir teoretikų nuomone,

¹¹⁸ Advokatų kontora „Miškinis, Kvainauskas ir partneriai“. Studija: Bendrovių valdymo sistema, valdymo modelio pasirinkimas ir funkcionavimo ypatumai. P. 140, http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc; prisijungimo laikas: 2007-09-11.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 7 d.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

Lietuvoje egzistuojantis teisinis reglamentavimas, kai netgi esant kiekybiniam atstovavimui kartu turi veikti ir bendrovės vadovas, nepagrįstai riboja kiekybinio atstovavimo bendrovėje pritaikomumą¹²⁰ ir skatina užsienio akcininkų, įpratusių prie kitokios atstovavimo sistemos, nepasitikėjimą, kai visa atstovavimo galia sutelkiama Lietuvoje esančio samdomo bendrovės vadovo rankose.¹²¹ Be to, kiekybinio atstovavimo taisyklės įgyvendinimas tampa realus tik tose bendrovėse, kuriose sudaromi keli valdymo organai. Jei bendrovėje veikia tik direktorius, kiekybinio įgyvendinimo mechanizmas tampa problematišku. Tokios nuostatos ne tik neatitinka pažangiausios analizei pasirinktų šalių praktikos, bet ir prieštarauja CK 2.83 str., kuris numato, kad juridinio asmens vardu gali veikti keli valdymo organų nariai kartu ar valdymo organo narys ir kito organo narys kartu, ar valdymo organo narys ir atstovas kartu, ar valdymo organo narys ir dalyvis kartu.

Toks teisinis reguliavimas Lietuvoje galėtų būti keičiamas kartu keičiant ir bendrovės valdymo organų struktūrą. Akcinių bendrovių įstatyme turėtų būti numatyta, kad privalomi organai bendrovėje yra visuotinis akcininkų susirinkimas ir vienas valdymo organas (valdyba arba vadovas). Stebėtojų taryba, priklausomai nuo akcininkų valios, galėtų būti formuojama arba ne. Tokiu būdu akcininkai galėtų pasirinkti valdymo struktūrą, kai skiriant valdybą neskiriamas atskiras vienasmenis bendrovės vadovas. Valdybai ar atskiriems jos nariams, kurių tapatybės turėtų būti atskleidžiamos Juridinių asmenų registro pagalba, būtų suteikta bendrovės atstovavimo teisė, ji galėtų aktyviau bei efektyviau veikti. Be to, įstatymas ir toliau numatytą galimybę išlaikyti šiuo metu įtvirtintą bendrovės organų struktūrą, kai sudaromas visuotinis susirinkimas, stebėtojų taryba (neprivalomai) ir vadovas, tačiau sudarytų ir kitą galimybę bendrovėse formuoti šiuo metu neleistiną organų struktūrą, kai bendrovėje veikia akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba (neprivalomai) ir valdyba.

2.3. Bendrovių valdymo organų atsakomybė

2.3.1. Santykių tarp bendrovės ir jos vadovo kvalifikavimo problema

Šioje darbo dalyje analizuojamas itin problemiškas ir ko gero daugiausiai doktrinos dėmesio susilaukęs bendrovių valdymo teisinio reguliavimo aspektas – bendrovės valdymo organų atsakomybė. Tačiau prieš imantis nagrinėti konkrečius bendrovės valdymo organo atsakomybės

¹²⁰ Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Mokslinis tiriamasis darbas: „Europos sąjungos valstybių narių ribotos atsakomybės bendrovių veiklą reglamentuojančių teisės normų palyginamoji analizė“. LAWIN 2005 <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/umj-mokslinis%20darbas%20ii%20dalis%20051208.doc>; prisijungimo laikas: 2007-09-10.

¹²¹ Advokatų kontora „Miškinis, Kvainauskas ir partneriai“. Studija: Bendrovių valdymo sistema, valdymo modelio pasirinkimas ir funkcionavimo ypatumai. P. 150, http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc; prisijungimo laikas: 2007-09-10.

niuansus, svarbu identifikuoti, kokie santykiai sieja bendrovę ir jos vadovą. Akivaizdu, kad įmonės ir jos vadovo santykiai yra daugialypiai. Jie turi atstovavimo instituto bruožų, kadangi vadovui, kaip įgaliotiniui, pavedama veikti įmonės vardu, pasižymi paslaugų teikimo specifika, kadangi vadovas savo žinių ir patirties pagalba užtikrina kasdienį įmonės reikalų tvarkymą. Be to, vadovo veikla, kartu yra jo pragyvenimo šaltinis, o tai yra darbo santykių elementas.

Kadangi vadovo veikla yra tokia įvairialypė, nemažai problemų kyla konkrečiu atveju siekiant nustatyti kokia atsakomybė – civilinė ar darbo – bus taikoma pažeidimą padariusio vadovo atžvilgiu. Lietuvoje šiuo klausimu papildomos sumaištis „įneša“ Akcinių bendrovių 37 str. 4 d. nuostata, teigianti, kad su bendrovės vadovu sudaroma darbo sutartis (...) ir gali būti sudaryta visiškos materialinės atsakomybės sutartis. Taigi teigiama, jog bendrovę ir jos vadovą sieja darbo santykiai. Tačiau darbo teisės teikiama darbuotojo apsauga (atsakomybės ribojimas, atleidimo pagrindų ribojimas) neatitinka akcininkų siekio turėti galimybę atleisti vadovą be konkrečios priežasties ir prisiteisti pilną žalos atlyginimą įmonės naudai, jei vadovas savo veiksmais padarė žalą.¹²² Be to, tokia praktika neatitiktų ir pažangios ES valybių narių praktikos.

Daugumos valstybių (Belgijos, Liuksemburgo, Portugalijos) teisė pripažįsta, kad bendrovę ir jos vadovą sieja pavidimo teisiniai santykiai. Netgi tose šalyse (Austrijoje, Švedijoje), kur santykiai tarp bendrovės ir jos vadovo traktuojami kaip darbo, už bendrovei padarytą žalą vadovams taikomos civilinės atsakomybės (pasižyminčios visiško žalos atlyginimo principu) nuostatos ir liberalios darbo teisės taisyklės vadovo atleidimo iš darbo atveju. Kai kurių valstybių teisė netgi numato, kad buvimas įmonės vadovu yra nesuderinamas su darbo sutarties tarp įmonės ir jos vadovo egzistavimu. Pavyzdžiui, Prancūzijoje, jeigu įmonės darbuotojas, dirbęs įmonėje pagal darbo sutartį mažiau kaip du metus, paskiriamas įmonės direktoriumi, darbo sutartis su tokiu direktoriumi suspenduojama visam jo direktoriavimo laikotarpiui.¹²³ Kitose šalyse įmonės ir įmonės vadovo santykiai grindžiami paslaugų sutartimi. Vokietijoje ribotos atsakomybės bendrovių valdybos narių ir vykdančiojo direktoriaus santykius reguliuoja paslaugų sutartis, o kai kuriais atvejais pavidimo sutartis.

Sprendžiant bendrovės ir jos vadovo santykių kvalifikavimo problemą Lietuvoje, pasitektina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau LAT) suformuota praktika. Dar 2001 m. civilinėje byloje¹²⁴ atsakydamas į klausimą ar bendrovės vadovas gali būti atleistas iš darbo nesilaikant darbo teisėje numatytų procedūrų, teismas pažymėjo: „tai, kad administracijos vadovo ir bendrovės santykiai nėra

¹²² Tikniūtė A. Juridinio asmens organų kompetencija ir funkcijos//2007-06-28 Lietuvos advokatūros seminaro dalomoji medžiaga. P.5.

¹²³ Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. - Teisinės informacijos centras, 1998. P.263.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje V. Paliūnas v. Radviliškio rajono savivaldybė Nr. 3K-7-760/2001.

tradiciniai darbo santykiai patvirtina ir Akcinių bendrovių įstatymo¹²⁵ 29 str. nuostatos apie tai, kad su administracijos vadovu gali būti sudaryta darbo sutartis arba, jei fizinis asmuo turi patentą teikti vadovavimo paslaugas, vadovavimo sutartis. Šie administracijos vadovo ir bendrovės santykiai (...) iš esmės atitinka ne darbo teisinius santykius, o civilinius teisinius santykius, kuriems taikytinos pavedimo sutartį reguliuojančios teisės normos.“ Toje pačioje nutartyje LAT taip pat pažymėjo, kad administracijos vadovo buvimas bendrovės organu sąlygoja tai, kad daugelis administracijos vadovo teisių ir pareigų atsiranda įstatymo, o ne sutarties pagrindu, taigi administracijos vadovo ir bendrovės santykiams daugiau būdingi įstatyminio atstovavimo bruožai.

Nors dabartinė Akcinių bendrovių įstatymo redakcija¹²⁶ vadovo veiklos pagal patentą ir vadovavimo sutarties sudarymo nenumato, teismų praktika nepasikeitė ir yra vystoma ta pačia linkme. LAT vėlesnėje, 2006 m. nutartyje¹²⁷ nurodė: „visuotiniam akcininkų susirinkimui įgyvendinus LR Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 3 d. įtvirtintą teisę atšaukti akcinės bendrovės vadovą iš pareigų, su juo sudaryta darbo sutartis pasibaigia, nes pasibaigia visuotinio akcininkų susirinkimo pavedimas. Darbdavys privalo įforminti darbo sutarties pasibaigimą pagal Darbo kodekso (toliau DK) 124 str. 1 p. (darbo sutarties pasibaigimas kitų įstatymų nurodytais pagrindais) ir specialiojo įstatymo - Akcinių bendrovių įstatymo - konkretų pagrindą.“ Aplinkybę, kad atleidimas iš darbo buvo įformintas neteisingai, teismas laikė neesmine ir pažymėjo, kad „akcininko teisė atšaukti vadovą yra absoliuti ir jos negali paneigti netinkamas valios įforminimas.“

Taigi nors bendrovę ir įmonės vadovą sieja pavedimo santykiai, darbo teisės normų taikymas tam tikra apimtimi vis tik neišvengiamas. Belieka atsakyti į klausimą, kokia apimtimi darbo teisės normos taikomos bendrovės vadovo pavedimo sutarčiai. LAT 2001 m. nutartimi¹²⁸ konstatavo, kad tarp bendrovės ir jos vadovo „atsiradusius santykius darbo teisės normos reglamentuoja tokioje apimtyje, kiek ieškovas gali pasinaudoti socialinėmis garantijomis, darbų sauga, apmokėjimo už darbą tvarka.“ Tačiau tokios garantijos kaip kito darbo pasiūlymas numatytas DK 273 str. (darbdavio pareiga perkelti darbuotoją dėl sveikatos būklės į kitą darbą) nėra taikomos. Remiantis DK, atleidus bendrovės vadovą, reikia su juo atsiskaityti, tačiau pažymėtina, kad, anot LAT, šiuo atveju nereikia taikyti DK 140 str. nuostatų, susijusių su išeitine kompensacija.¹²⁹

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. VIII-666.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje V. S. v. Kooperatinė bendrovė Lietuvos kooperatyvų sąjunga, Nr. 3K-3-123/2006.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje P. Danys v. AB „Žalvaris“, Nr. 3K-3-1200/2001.

¹²⁹ Įmonių vadovų civilinė atsakomybė. - Vilnius : Nacionalinis strateginių tyrimų centras, 2005. P. 22.

Tai, kad darbo teisės normos netaikomos atsiskaitymų tvarkai LAT yra konstatavęs ir 2003 m. civilinėje byloje¹³⁰. Teismas pažymėjo, kad atsižvelgiant į vadovo ir bendrovės santykių pobūdį bei byloje nagrinėjamą ginčą dėl ieškovo, kaip bendrovės vadovo, teisės į delspinigius pagal Delspinigių nustatymo ir išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatymą¹³¹, uždarnosios akcinės bendrovės vadovui minėtas įstatymas netaikomas. Bendrovės atsakomybę vadovui dėl termino praleidimo įvykdyti prievolę reglamentuoja 1964 m. Civilinis kodeksas.

Taigi išanalizavus LAT praktiką ir Lietuvos bei užsienio šalių įstatymuose įtvirtintas teisės normas, reguliuojančias bendrovės vadovo ir bendrovės santykius, galima teigti, kad iš esmės bendrovę ir jos vadovą sieja pavedimo teisiniai santykiai, esantys atstovavimo instituto sudėtine dalimi. Analogiška yra ir daugumos šių problematiką nagrinėjančių autorių nuomonė. Tačiau taip pat sutinkama nuomonė, kad toks bendrovės ir jos vadovo teisinio santykio kvalifikavimas yra nesuderinamas su valdymo organo, kaip struktūrinio juridinio asmens elemento doktrina, kai bendrovės organai atstovavimo funkcija vykdo *ex officio* (be atskiro įgaliojimo).¹³² Tokią teisę jiems numato CK 2.81 str., teigiantis, kad juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus. Kadangi ši problema daugiau teorinė ir praktinių problemų sprendžiant bendrovės ir jos vadovo santykius, nesukelia, tikėtina, kad Lietuvos teismų praktika nesikeis ir toliau palaikys poziciją, jog bendrovę ir jos vadovą sieja pavedimo teisiniai santykiai, su išimtimis, kai užtikrinant minimalias vadovo socialines garantijas, taikomos darbo teisės nuostatos.

2.3.2. Valdymo organų narių pareigų nevykdymo teisinės pasekmės

Konstatavus, kad bendrovę ir vadovą siejant pavedimo teisiniams santykiams pastariesiems už prisiimtų pareigų nevykdymą gali būti taikoma iš esmės neribota civilinė atsakomybė, logiška aptarti, kokiais atvejais ji gali kilti.¹³³ Doktrinoje sutinkama vieninga pozicija, jog valdymo organų nariai turi aukštesnį atsakomybės standartą nei dalyviai juridiniam asmeniui – jie atsako ne tik už įstatymų bei vidaus dokumentų laikymąsi, tačiau ir už fiduciarinių pareigų nevykdymą.¹³⁴ Pažymėtina, kad vadovai laikomi atsakingi pačiai bendrovei, kaip juridiniam asmeniui, tačiau ne

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Z. Zdzichauskas v. AB „Šiaulių aerouostas“, .Nr. 3K-3-6/2003.

¹³¹ Lietuvos Respublikos Delspinigių nustatymo už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-521.

¹³² Tikniūtė, A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai: daktaro dis. soc mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2006.

¹³³ Būtiniosios civilinės atsakomybės sąlygos: žala (nuostoliai), neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos bei už žalą atsakingo asmens kaltė dėl ribotos šio darbo apimties atskirai analizuojamos nebus.

¹³⁴ Tikniūtė A. Juridinio asmens organų kompetencija ir funkcijos//2007-06-28 Lietuvos advokatūros seminaro dalomoji medžiaga. P.14.

atskiriems akcininkams.¹³⁵ Tokia pozicija aktyviai plėtojama Didžiosios Britanijos Apeliacinio teismo praktikoje (pvz. civilinė byla *Peskin v. Anderson*.¹³⁶), nors kitos valstybės ima šią taisyklę modifikuoti įstatymais, numatydamas atitinkamas pareigas darbuotojams bei kreditoriams. Lietuvoje galioja taisyklė, jog žala atlyginama juridiniam asmeniui. Tai patvirtina ir CK 2.87 str. 7 d. nuostata teigianti, kad juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis ar netinkamai vykdantis pareigas, (...) privalo padarytą žalą atlyginti **juridiniam asmeniui** visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip.

Juridinių asmenų pareigos CK 2.87 str. apibrėžiamos gana abstrakčiai, paliekant daug laisvės joms interpretuoti, todėl jų esmę tikslinga atskleisti pasitelkiant teismų praktiką bei užsienio valstybių patirtį.¹³⁷ Sistemiskai analizuojant ES šalių teisinį reguliavimą bei jį papildančią teismų praktiką, valdymo organų pareigas, už kurių nevykdymą kyla civilinė atsakomybė, kaip jau minėta, galima skirstyti į dvi grupes. Tai **pareiga laikytis įstatymų bei bendrovės vidaus dokumentų** ir pareiga nepažeisti **fiduciarinių įsipareigojimų**.

Būtinybė užtikrinti, kad bendrovės vadovas laikytųsi **įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų** akivaizdi. Vadovas atsako už kasdienę bendrovės veiklą, kurios vykdymas neišvengiamai susijęs su dalyvavimu įvairaus pobūdžio teisiniuose, komerciniuose santykiuose. Vykdydama veiklą bendrovė privalo laikytis daugybės teisės aktų reikalavimų apskaitos, mokesčių, aplinkos apsaugos, darbo saugos ir kitose srityse. Dažniausiai minėtoms sritims taikomus reikalavimus įtvirtinantis įstatymas nustato, kad už reikalavimų laikymąsi yra atsakingas bendrovės vadovas.¹³⁸ Įmonei pažeidus tokius įstatymus ir dėl pritaikytų sankcijų patyrus nuostolių, juos turi atlyginti bendrovės vadovas. Kitas įstatymų pažeidimo pavyzdys galėtų būti atvejis, kai bendrovių vadovai, nepasidami Akcinių bendrovių įstatymų 34 str. 2 d. nuostatos, teigiančios, kad bendrovės vadovo atlyginimą nustato valdyba, patys sau nustato didesnę nei numatė valdyba atlyginimą.¹³⁹

Bendrovės vidaus dokumentų (akcininkų susirinkimo, stebėtojų tarybos, valdybos sprendimų, pareiginių nuostatų¹⁴⁰) pažeidimas gali reikšti, kad vadovas peržengė savo kompetencijos ribas, kadangi juose paprastai nustatomi vadovo teisės veikti bendrovės vardu apribojimai. Pavyzdžiui, įstatuose gali būti įtvirtinta nuostata, kad atitinkamos vertės sandorių sudarymui būtinas išankstinis akcininkų susirinkimo ar valdybos (jeigu ji sudaroma) pritarimas. Bendrovės vadovas, sudaręs sandorį nesant tokio pritarimo, bus laikomas atsakingu už jo pasekmes.

¹³⁵ Hannigan B. *Company Law*. – UK: Oxford University Press. 2003. P. 200.

¹³⁶ *Peskin v. Anderson*. English Court of Appeal, Lord Justices Brown, Mummery and Latham, 14 December 2000.

¹³⁷ Greičius R. *Ko negali įmonės vadovas?* // *Juristas*. 2004, Nr. 7-8. P. 40.

¹³⁸ Abramavičius A., Mikelėnas V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. - Teisinės informacijos centras, 1998. P. 275.

¹³⁹ Ten pat, P. 283.

¹⁴⁰ Pacevičius Ž. *Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą* // *Juristas* 2004, Nr. 5. P. 15.

Netgi neatsiradus neigiamų pasekmių, akcininkai greičiausiai pasinaudos teise atšaukti vadovą, nepateisinantį suteikto pasitikėjimo ir nesilaikantį bendrovės vidaus dokumentų nuostatų.

Atkreiptinas dėmesys, kad vadovas atsako bendrovei tik už tuos nuostolius, kuriuos ji patyrė jam jau pradėjus eiti vadovaujančias pareigas. Vadovas nelaikytinas atsakingu už kitų asmenų neteisėtais veiksmais sukeltą žalą, jeigu veiksmai atlikti iki jo paskyrimo direktoriumi. Tačiau žinodamas, jog vykdo neteisėtai savo pirmtako sudarytą sandorį, bendrovės vadovas atsakomybės išvengti neturėtų. Jeigu nusižengia paties vadovo parinkti ir tiesiogiai kontroliuojami darbuotojai, už jų veiksmus vadovas taip pat greičiausiai bus atsakingas. Tiesioginiame pavaldume nesančių darbuotojų veiksmai neturėtų sąlygoti ir bendrovės vadovo atsakomybės, tačiau praktikoje būna ir kitaip. Todėl bendrovės vadovo atsakomybė už darbuotojų, pažeidusių įstatymus ar bendrovės vidaus dokumentus, dažniausiai yra fakto klausimas.

Atsakomybė už *fiduciarinių pareigų* pažeidimą ir pačios fiduciarinės pareigos, kyla iš bendrovės vadovų, kaip svetimo turto valdytojų statuso. Didžiosios Britanijos autorių (pvz. Ben Pettet) darbuose direktoriai lyginami su patikėtiniais (*angl. trustees*), turinčiais pareigą atsakingai elgtis su svetimu turtu. Tačiau tos pačios Didžiosios Britanijos šiuolaikinėje teismų praktikoje (Coleman v. Myers byla¹⁴¹) pažymima, kad direktoriai neturi besąlygiškų fiduciarinių pareigų akcininkų atžvilgiu tais atvejais, kai jie faktiškai nevaldo įmonės. Vien formalus valdymo funkcijų priskyrimas neturėtų sukleti fiduciarinių pareigų bendrovės vadovams. Tai patvirtina ir Vokietijos teismų praktika, teigianti, jog vienanarės bendrovės akcininkas neprivalo laikytis pareigos gerbti bendrovės interesus, kadangi jis valdo savo turtą ir tai būtų pareiga sau pačiam.¹⁴²

Bendrovių teisės doktrinoje fiduciarines pareigas įprasta skirstyti į kelias grupes. Nors sutinkami minėtų pareigų grupavimai gana įvairūs, dažniausiai skiriama *lojalumo*, *rūpestingumo*, *informacijos atskleidimo* ir *interesų konflikto vengimo* pareiga. Pažymėtina, kad analogiškos pareigos įvirtintos ir jau minėtame CK 2.87 str., tačiau kiekviena jų reikalauja kiek išsamesnės analizės.

Lojalumo pareiga, kartais apibūdinama kaip pareiga veikti sąžiningai ir protingai, įpareigoja valdymo organus veikti juridinio asmens, o ne asmeniniais interesais. Kitaip tariant, įpareigoja elgtis gera valia (*lot. bona fide, angl. good feith*). Teismų praktikoje sąvokos „gera valia“, „veikti sąžiningai“ ir „būti lojaliam“ dažnai vartojami kaip sinonimai, nors *bona fide* labiau tiktų vartoti, kai kalbama apie dorumą (*angl. genuine*), o ne sąžiningumą (*angl. honest*).¹⁴³ Literatūroje lojalumo

¹⁴¹ <http://cclsr.law.unimelb.edu.au/research-papers/bostock.pdf>; prisijungimo laikas: 2007-10-2.

¹⁴² Tikniūtė A. Juridinio asmens organų kompetencija ir funkcijos//2007-06-28 Lietuvos advokatūros seminaro dalomoji medžiaga. P.19.

¹⁴³ Greičius R. Įmonių vadovų fiduciarinių pareigų samprata ir taikymas praktikoje//Teisės problemos. 2004, Nr. 1(43).P. 58.

pareiga neretai analizuojama ir per interesų konflikto vengimo prizmę, tačiau šiame darbe interesų konflikto vengimo reikalavimas, dėl ypatingos jo praktinės reikšmės, bus analizuojamas atskirai.

Pareiga veikti *bona fide* reiškia, kad bendrovės vadovas turi ne tik paisyti privalomų reikalavimų, tačiau veikti taip, kaip geriausia bendrovės interesams. Jam draudžiama naudoti turimas žinias savo ar trečiųjų asmenų naudai (būtent šis *bona fide* aspektas siejasi su interesų konflikto vengimo pareiga). Tiek Didžiojoje Britanijoje, tiek kitose analizei pasirinktose šalyse, ar vadovas veikė gera valia, nustatoma vadovaujantis protingumo (*angl. common-sense*) principu. Teismai priimdami sprendimą dėl veikimo gera valia pareigos pažeidimo, turi užduoti sau klausimą: ar įrodyta, kad vadovai nepadarė visko, ką jie laikė esant teisingu ir nesielgė taip, kaip tokioje situacijoje pasielgtų sąžiningas verslo dalyvis.¹⁴⁴ Vadinasi vertinamas ne elgesio atitikimas bendrovės interesams apskritai, o elgesio atitikimas tam, ką pats vadovas ar sąžiningas verslo dalyvis laikytų esant teisingu. Lietuvos teismų praktikoje lojalumas nėra plačiai aptariamasis, tačiau LAT 2005 m. nutartyje¹⁴⁵ yra pažymėjęs, jog “lojalumo pareiga reiškia, kad juridinio asmens valdymo organas ir jo nariai turi veikti pagal steigimo dokumentus, kitus juridinio asmens organų sprendimus, taip pat juridinio asmens valdymo organai turi rūpintis juridinio asmens gerove ir siekti įgyvendinti jo tikslus.”

Kalbant apie protingumo pareigą pirmiausiai reikia išsiaiškinti, ką reiškia elgtis protingai tam tikroje situacijoje ir kokios yra protingumo ribos. Lietuvos teismų praktikoje pareiga veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu nustatoma įgyvendinant bendrąjį civilinių teisinių santykių reguliavimo principą (CK 1.50 str.), t. y. nustatant, ar juridinio asmens narys elgiasi taip, kaip elgtųsi apdairus asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis, ir ar jis elgiasi *bona fide* juridinio asmens atžvilgiu.¹⁴⁶

Pareigą veikti protingai atitinka ES valstybėse juridinių asmenų organų nariams taikoma **rūpestingumo pareiga** (*angl. duty of care*).¹⁴⁷ Tai pareiga priimti kvalifikuotus ir apgalvotus sprendimus. Dažniausiai rūpestingumo pareiga pažeidžiama nustatant pernelyg didelius darbuotojų atlyginimus, neatsižvelgus į bendrovės finansinę padėtį, nepakankamai išanalizuojant turimą informaciją prieš sudarant sandorius ar elementariai nesilaikant verslo administravimo standartų (pvz. bendrovei nepalankiomis sąlygomis skolinant pinigus tretiesiems asmenims).

¹⁴⁴ Davies P.L.. Principles of Modern Company Law. 7th ed. - London 2003.P. 388.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“, Nr. 3K-3-16/2005.

¹⁴⁶ Ten pat.

¹⁴⁷ Greičius R. Įmonių vadovų fiduciarinių pareigų samprata ir taikymas praktikoje//Teisės problemos. 2004, Nr. 1(43).P. 58.

Tinkamas šios pareigos vykdymo sąlygos plačiai aptariamoms Didžiosios Britanijos teismų praktikoje. Teismas 1989 m. byloje *Dorchester Finance Co. Ltd v Stebbing*¹⁴⁸ išaiškino, kad ši kategorija apima direktoriaus pareigas valdyti bendrovę taip rūpestingai ir atidžiai, kaip to yra tikimasi iš vidutiniškai rūpestingo ir atidaus žmogaus. Direktoriaus veikla turi atitikti geriausius jo valdymo sugebėjimus ir įgūdžius, t.y. direktorius privalo vykdyti savo pareigas tokiu lygmeniu, kokio yra tikimasi iš asmens, galinčio tinkamai valdyti bendrovę. Tačiau praktinis pareigos bendrovę valdyti remiantis geriausiais savo sugebėjimais ir įgūdžiais vykdymas taip pat turi problemų. Teismų praktikos suformuluotos pareigos pritaikymas sąlygojo tokį rezultatą – jeigu bendrovės direktorius neturi daug patirties bendrovių valdyme arba iš viso jos neturi, tai direktoriaus atsakomybė labai sumažėja, nes teisė iš jo „reikalauja“ labai mažai, t.y. direktoriui neprivalu vadovauti bendrovei geriau negu jis sugeba.¹⁴⁹ Bet kuriuo atveju teismams *post facto* įvertinti ar konkretus verslo sprendimas atitiko rūpestingumo kriterijus yra sudėtinga.

Daugumos ES valstybių (pvz. Prancūzijos, Vokietijos) teisės aktuose ir teismų praktikoje įtvirtintas griežtesnis rūpestingumo pareigos standartas nei Didžiojoje Britanijoje. Vokietijos bendrovių valdybos nariai privalo veikti patikimai ir sąžiningai, kaip protingi verslo vadybininkai. Standartas aukštesnis nei jau minėtoje Didžiojoje Britanijoje, nes Vokietijoje direktorius privalo veikti ne kaip paprastas vadybininkas, o kaip asmuo atitinkantis tam tikrą protingumo lygį ir suvokdamas, kad yra asmuo vadovaujantis verslui ir valdantis kitų asmenų turtą. Šiuo atveju nepatyrimas negali būti vertinamas, kaip pagrindas atleisti nuo atsakomybės.¹⁵⁰ Prancūzijoje atsakomybės standartas taip pat griežtesnis - veikimas gera valia nėra pakankamas pagrindas išvengti atsakomybės - direktorius privalo būti kompetentingas verslo žmogus (Prancūzijoje kompetentingam asmeniui apibrėžti vartojamas rūpestingo šeimos tėvo *bonus pater familias* kriterijus).

Kaip atitikimas rūpestingumo kriterijui suprantamas Lietuvos teismų praktikoje iliustruoja LAT 2004 m. nutartyje¹⁵¹ suformuluotas teiginys, kad „vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai; ar konkrečiu atveju tokia pareiga įvykdyta, nustatoma pagal tam tikrus objektyvius elgesio standartus – rūpestingo, apdairaus, protingo vadovo elgesio matą.“ Kitoje, 2004 m. priimtoje nutartyje¹⁵² LAT priėjo išvados, kad „akivaizdžiai nuostolingais, ekonomiškai nenaudingais veiksmais laikytini bendrovės valdymo organo veiksmai, kuriais švaistomas bendrovės turtas,

¹⁴⁸ http://www.lemac.co.uk/resources/publication/directors_duties2.html; prisijungimo laikas: 2007-10-21.

¹⁴⁹ Pettet B. *Company law*. 2nd ed. - Pearson 2005. P.165.

¹⁵⁰ Greičius R. Įmonių vadovų fiduciarinių pareigų samprata ir taikymas praktikoje//Teisės problemos. 2004, Nr. 1(43).P. 59.

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje AB „Turto bankas“ v. Ovidijus Mickevičius, Nr. 3K-3-298/2006.

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje S. Dzingaitė v. AB „Plasta“, Nr. 3K-3-109/2004.

patiriami nuotoliai, kurie neparemti normalia gamybine - ūkine rizika, kuriais nesiekama nauda pačiai bendrovei.“

Be kitų, jau aptartų pareigų, CK 2.87 str. 3 d. numatyta juridinio asmens valdymo organo nario pareiga vengti situacijos, kai asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams, t.y. ***pareiga vengti interesų konflikto***. Tais atvejais, kai bendrovės vadovas, kartu yra ir jos akcininkas, jo, kaip vadovo, ir kaip akcininko interesai gali nesutapti. Būtent tokią situaciją ir sprendė LAT 2000 m. byloje *Vilniaus m. valdyba v. UAB „Sangreta“*. Teismas pažymėjo, kad „esant interesų konfliktui, sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai reikalauja, kad bendrovės valdymo organo narys apie tai informuotų kitus valdymo organus. Tačiau vienokių ar kitokių asmeninių interesų turėjimas neatleidžia bendrovės valdymo organo nario nuo jo fiduciarinės pareigos veikti išimtinai bendrovės interesais.“¹⁵³ Teismas taip pat nurodė, jog tokiais atvejais valdymo organo narys, dėl asmeninių interesų negalintis veikti išimtinai bendrovės interesais, privalo nusišalinti nuo klausimo sprendimo.

LAT 2006 m. nagrinėdamas civilinę bylą *UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“*¹⁵⁴ pažymėjo, kad netgi tuo atveju, kai interesų konfliktas neįrodytas, tačiau aplinkybės *galėtų reikšti* interesų konflikto buvimą, sandorio sudarymas laikytinas neteisėtu. Teismas nurodė, kad tokio „sandorio sudarymas turėjo būti svarstomas visuotiniame susirinkime, nes bendrovės valdymo organų nariai ir akcininkai turėjo atskleisti bendrovei galimą interesų konfliktą ir apsvarstyti ginčo sandorio sudarymą visuotiniame akcininkų susirinkime tam, kas sprendimas dėl ginčo sandorio sudarymo būtų teisėtas.“

Prancūzijoje analogiško interesų konflikto mėginama išvengti įtvirtinus pareigą bendrovės valdymo organo nariams turėti bendrovės akcijų ir tikima, kad tokiu atveju bendrovės akcininko ir valdytojo interesai sutaps. Anglijoje yra priešingai, siekiama nuosavybę atriboti nuo valdymo ir tikima, kad tokiu atveju sumažėja rizika, jog direktorius veiks privačių, o ne bendrovės interesų labui.¹⁵⁵ Abiejose šalyse, prieš direktoriui atliekant veiksmą ar sudarant sandorį dėl kurio iškyla interesų konflikto grėsmė, jis privalo gauti akcininkų susirinkimo pritarimą. Švedijos Įmonių įstatyme taip pat aiškiai pažymima, kad valdantysis direktorius negali dalyvauti reikaluose susijusiuose su: (i) sutartimi tarp paties direktoriaus ir įmonės; (ii) sutartimi tarp įmonės ir trečiosios šalies, kai valdantysis direktorius gali turėti materialinį suinteresuotumą prieštaraujantį įmonės interesams; (iii) sutartimi tarp įmonės ir juridinio asmens, kurį valdantysis direktorius, vienas arba

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“, Nr. 3K-3-383/2000.

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“, Nr. 3K-3-567/2006.

¹⁵⁵ Greičius R. Įmonių vadovų fiduciarinių pareigų samprata ir taikymas praktikoje//Teisės problemos. 2004, Nr.1 (43).P.62.

drauge su kitais asmenimis, yra įgaliotas atstovauti. Tačiau minėtos taisyklės netaikomos, jeigu valdantysis direktorius tiesiogiai ar per kitus asmenis turi visas akcijas toje įmonėje. Išvardintoms sutartims taip pat yra prilyginamas bylinėjimasis ar kiti teisiniai veiksmai. Deja, viena šių sistemų negarantuoja, kad bendrovės ir akcininkų interesai sutaps.

Su interesų konflikto vengimo ir lojalumo pareigomis glaudžiai siejaisi bendrovės valdymo organų narių *pareiga atskleisti informaciją*. Bendrovės vadovas privalo atskleisti bet kokią tiesioginę ar netiesioginę, savo suinteresuotumą bendrovės, kurios vadovas jis yra, sudaromu sandėriu. Tokia pareiga neleidžia bendrovės vadovui siekti paslėptos asmeninės naudos bendrovės sąskaita. Didžiojoje Britanijoje jau nuo seno plėtojama „*verslo galimybių*“ taisyklė. Pagal ją direktoriai laikomi atsakingais už verslo galimybių „pasisavinimą“. Klasikinis tokio atvejo pavyzdys yra situacija, kai įmonės vardu yra deramasi dėl sandorio sudarymo, o galiausiai atsitinka taip, kad sandoris sudaromas direktorių vardu. Byloje *Cook v Deeks* (1916 m.) teismas išreiškė nuomonę, „kad toks sandoris priklausė įmonei ir turėjo būti sudarytas įmonės lėšomis.“¹⁵⁶

Visi vadovo sandoriai sudaromi su bendrove kuriai jis vadovauja arba kurios valdybos nariu jis yra, traktuotini kaip rizikingi, todėl jų reglamentavimui daugelio šalių įstatymuose skiriamos specialios nuostatos. Šiems sandoriams apibūdinti yra netgi specifinis „sandorio su savimi“ (*angl. self-dealing*) terminas, kilęs Amerikoje. Anglijos teismų praktika nuo seno reikalavo, kad tokio tipo sandorių sudarymas būtų atskleidžiamas visuotiniam susirinkimui ir pastarojo patvirtintas: reikalavimo nevykdymas suteikia galimybę sudarytą sandorį nuginkčyti. Statutinėje teisėje ši taisyklė įtvirtinta vėliau - priėmus 1985 Įmonių įstatymą ir numato, kad aptariamo sandorio sudarymo fakto atskleidimas valdybai yra privalomas minimumas ir įmonės įstatai šio reikalavimo švelninti negali.¹⁵⁷

Suinteresuotumą tam tikru sandoriu vadovas privalo atskleisti iškart, kai tik tokia galimybė atsiranda, pvz. artimiausiame akcininkų susirinkime. Aplinkybė, kad valdymo organo nariui nebuvo palankios progos informaciją atskleisti, nuo atsakomybės neatleidžia. Juridinio asmens organai, kuriems atitinkama informacija atskleidžiama, turi pareigą informacijos atskleidimą atitinkamai fiksuoti. Tinkamai informavus valdymo organo narius ir pastariesiems sandorio neginkčijant, valdymo organo nario sandoris sudarytas su bendrove, kuriai jis vadovauja, lieka galioti.¹⁵⁸

Išanalizavus bendrovės valdymo organų narių atsakomybės už įstatymų nuostatų nesilaikymą ir fiduciarinių pareigų pažeidimą, taikymą, galima konstatuoti, jog Lietuvoje

¹⁵⁶ Pettet B. *Company Law*. 2nd edition. Pearson 2005. 167 psl.

¹⁵⁷ Ten pat, P. 180.

¹⁵⁸ Greičius R. Įmonių vadovų fiduciarinių pareigų samprata ir taikymas praktikoje//Teisės problemos. 2004, Nr.1 (43).P.64.

egzistuojantis teisinis reguliavimas yra pakankamas ir neatsilieka nuo įtvirtinto ES šalyse. Tačiau Lietuvos teismų praktika, šiuo klausimu, lyginat su kitomis šalimis, yra itin negausi ir nesusiklosčiusi. Kol kas aišku tik tiek, kad teismai, palaikydami CK įtvirtintą reguliavimą, tvirtai reikalauja bendrovės vadovo vykdyti pareigą veikti bendrovės, o ne atskirų jos narių interesais. Tačiau, kas laikytina bendrovės interesais, nustatyti sudėtinga, kadangi remiantis juridinio asmens fikcijos teorija, bendrovė yra dirbtinis darinys, negalintis realiai turėti jokių personifikuotų interesų.¹⁵⁹

2.3.3. Sandoriai viršijantys valdymo organų kompetenciją (*Ultra vires* doktrina)

Kaip minėta ankstesnėje darbo dalyje, bendrovės vadovas privalo veikti laikydamasis teisės aktų bei bendrovės vidaus dokumentų reikalavimų, t.y. veikti jam suteiktų įgaliojimų ribose (*lot intra vires*). Jei bendrovės vadovas sandorį bendrovės vardu sudaro pažeisdamas nustatytus apribojimus, susiduriama su trečiųjų asmenų apsaugos klausimu ir mėginančia jį spręsti *ultra vires* doktrina. Ši doktrina žinoma tiek viešojoje, tiek privatinėje teisėje, tačiau įmonių teisėje ji suvokiama dviem konkrečiais aspektais. Pirmuoju aspektu *ultra vires* reiškia, kad bendrovės veiksmai prieštarauja jos veiklos tikslams, nurodytiems veiklos dokumentuose – steigimo akte, sutartyje įstatuose ir pan. Antruoju aspektu *ultra vires* reiškia, kad bendrovės valdymo organas viršijo įstatyme ar bendrovės veiklos dokumentuose nustatytą savo kompetenciją.

Pažymėtina, jog iki CK įsigaliojimo (2001 m. liepos 1 d.) Lietuvos teisinis reguliavimas nuo daugelio Europos valstybių skyrėsi tuo, kad antrasis *ultra vires* aspektas buvo taikomas visa apimtimi. Sandoriai buvo pripažįstami negaliojančiais net ir tada, kai antroji šalis nežinojo ir netgi negalėjo žinoti, kad bendrovės vadovas veikė peržengdamas savo kompetenciją.¹⁶⁰ Dabar tokia taisyklė nėra taikoma. Lietuvos CK 2.83 str. nuostatos suderintos su ES Tarybos Pirmosios direktyvos 9 str. 2 p. ir įtvirtiną taisyklę, numatančią, kad sandoriai, kuriuos sudarė privačiojo juridinio asmens valdymo organai, pažeisdami savo kompetenciją, sukelia prievoles juridiniam asmeniui, išskyrus atvejus, kai įrodoma, kad sudarydamas sandorį trečiasis asmuo žinojo, jog sandorį sudarė šios teisės neturintis juridinio asmens valdymo organas, ar dėl aplinkybių susiklostymo negalėjo to nežinoti. Tačiau tikimybė, kad daugeliu atvejų bendrovė bus įpareigota tokį *ultra vires* sandorį vykdyti, yra didesnė, nei tikimybė, kad sandoris bendrovės nesaistys. Tai sąlygoja pakankamai sudėtingas trečiojo asmens nesažiningumo įrodymas.

¹⁵⁹ Greičius R. *Ko negali įmonės vadovas?* // Juristas.2004, nr. 7-8. P.44.

¹⁶⁰ Pranevičius Ž. *Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą* // Juristas.2004, Nr.5. P.16.

Ginant sąžiningų trečiųjų asmenų teises CK 1.82 ir 2.85 str. įtvirtinamos nuostatos, kad juridinio asmens valdymo organų kompetencijos, numatytos steigimo dokumentuose, nurodymas Juridinių asmenų registre ir viešas paskelbimas neturi įtakos įrodinėjant trečiojo asmens nesąžiningumą. Prancūzijos komercinis kodeksas taip pat įtvirtina taisyklę, kad santykiuose su trečiosiomis šalimis įmonei yra privalomi visi valdybos priimti aktai, įskaitant tuos, kurie nesutampa su bendra įmonės pozicija ir misija, nebent ji gali įrodyti, jog trečioji šalis žinojo, jog atliekami įmonės misijos neatitinkantys veiksmai. Tokiu atveju paprasčiausias įmonės įstatų paviešinimas negali būti žinojimo ar nežinojimo įrodymu.¹⁶¹

Toks teisinis reguliavimas grindžiamas nuomone, kad bendrovės kontrahentai neprivalo žinoti visų bendrovės vadovo (paprastai pasirašančio sutartis) įgaliojimų apribojimų. Tačiau įrodinėjant nesąžiningumą nebūtina įrodyti, jog trečiasis asmuo žinojo konkrečius valdymo organo kompetencijos apribojimus. Pakanka nustatyti, kad trečioji šalis apskritai žinojo, jog valdymo vadovas veikė viršydamas savo kompetenciją. Tuo atveju, kai veikimas *ultra vires* įrodytas, bendrovės valdymo organai prieš trečiuosius asmenis yra atsakingi už žalą, jei trečiojo asmens reikalavimo bendrovė iki galo nepatenkina. (Remiantis CK 2.83 str., šios taisyklės išimtis taikoma tik kiekybinio atstovavimo atveju).

Kaip aukščiau minėta, bendrovės vadovo veiklą riboja ne tik kompetencija, bet ir bendrovės veiklos tikslai. Tai kitas *ultra vires* doktrinos aspektas, įmonių teisėje imtas taikyti siekiant uždrausti įmonėms verstis veikla, nenumatyta jos įstatuose ir steigimo dokumentuose. Doktrinos atsiradimas turi logišką istorinį paaiškinimą¹⁶² bei motyvus, kuriais grindžiamas doktrinos naudingumas. Jos pagalba siekiama užtikrinti bendrovių akcininkų ir investuotojų interesus, bendrovės bei jos valdymo organų atsakomybę. Teigiama, kad bendrovė įsteigta vienam tikslui negali užsiimti veikla, kuriai akcininkai ar kreditoriai, rizikuojantys netekti pinigų, dėl bendrovės abejotinos veiklos, „nesuteikė palaiminimo“.¹⁶³

Lietuvoje 1964 m. CK 26 str. tiek viešiesiems, tiek privatiesiems juridiniams asmenims numatė specialųjį teisnumą. Laikytasi nuostatos, kad sandoris prieštaraujantis juridinio asmens tikslams, nurodytiems jo steigimo dokumentuose ar kituose šaltiniuose, negalioja. Nėgano to, sandorio negaliojimas buvo preziumuojamas. Suinteresuotai šaliai tekdavo pareiga įrodyti, jog

¹⁶¹ Įstatymas keičiantis 2003 m. Prancūzijos komercinio kodekso L225-35 str.//Official Gazette 2001, Nr. 2001-420.

¹⁶² Pirmieji juridiniai asmenys atsirado kaip karaliaus ar kito suvereno malonės rezultatas (potvarkinė procedūra). Karalius ar kita valdžios institucija, suteikianti teisę steigti įmonę, siekė pasilikti įmonės veiklos kontrolės funkciją, todėl steigimo akte buvo nurodoma konkreti įmonės veiklos sritis – pvz. gaminti vyną ar duoną. Taip įmonės įgydavo specialų teisnumą ir galėdavo verstis tik numatyta veikla. Pasikeitus situacijai ir ėmus įmones steigti pareikštine tvarka, steigėjai patys numatydavo įmonės tikslus ir siekė įtvirtinti visas leidžiamas verslo rūšis, kad bendrovė išvengtų *ultra vires doktrinos* taikymo. (Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. - Teisinės informacijos centras, 1998. P.267.)

¹⁶³ Dine J. Company law 5th ed. – Houndmills: Macmillan, 1994. P. 48.

sandoris juridinio asmens steigimo dokumentams neprieštarauja.¹⁶⁴ Didžiojoje Britanijoje taip pat galiojo kitoks, nei dabartinis reglamentavimas. 1985 m. Įmonių įstatymas numatė, kad kiekvienas privalo žinoti bendrovės įstatų ir memorandumo turinį, nes tai viešas dokumentas.¹⁶⁵ Tokiu būdu taikoma *ultra vires* doktrina neatitiko trečiųjų asmenų interesų, kadangi visada egzistavo didelė rizika, jog su bendrove sudarytas sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu kaip prieštaraujantis bendrovės veiklos tikslams. Norintiems apsidrausti tretiesiems asmenims, tekdavo analizuoti bendrovių veikos dokumentus.

Tokia, tretiesiems asmenims nepalanki situacija, ES truko iki 1989 m., kol *ultra vires* doktrinos taikymas Didžiojoje Britanijoje, vėliau ir Lietuvoje, buvo suvienodintas atsižvelgiant į Pirmosios įmonių teisės direktyvos nuostatas. Lietuvoje ankstesne apimtimi *ultra vires* doktrina taikoma tik viešiesiems juridiniams asmenims, kurie pagal CK 2.74 str. 2 d. turi specialų teisnumą. Privatūs juridiniai asmenys, remiantis CK 2.74 str. 1 d., turi bendrąjį teisnumą ir gali įgyti bet kokias civilines teises ir pareigas, išskyrus tas, kurioms reikalingos tokios fizinio asmens savybės, kaip lytis, amžius bei giminytė. Žinoma, privataus juridinio asmens teisnumas taip pat gali būti specialus, kai steigimo dokumentuose įtvirtinama teisė verstis tik tam tikra veikla.

Bendrovės, kaip juridinio asmens vadovui, sudarius sandorį neatitinkantį bendrovės steigimo dokumentų ar veiklos tikslų, trečiųjų asmenų atžvilgiu sandoris galios, išskyrus tuos atvejus kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, t.y. žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris prieštarauja tokio juridinio asmens veiklos tikslams. Steigimo dokumentų paskelbimo faktas nėra laikomas kitos šalies nesąžiningumo įrodymu ir trečiosios šalies sąžiningumas preziumuojamas. Dėl šios priežasties kitaip pasiskirsto ir įrodinėjimo našta: sandorį ginčijančiai šaliai tenka įrodyti kitos šalies nesąžiningumo faktą. Nors doktrina trečiųjų asmenų interesų užtikrinimo atžvilgiu dabar palankesnė, abiejų *ultra vires* doktrinos aspektų taikymą Lietuvoje siūloma riboti ir apskritai pačią doktriną taikyti kuo siauriau, siekiant užtikrinti visuomeninių santykių stabilumą.¹⁶⁶

Taip pat svarbu apžvelgti situaciją, kai bendrovės dokumentai prieštarauja teisės aktams. Galiojant įstatymų viršenybės principui, bendrovės vadovo atsakomybė nekyla, jeigu jis nesilaiko galiojantiems teisės aktams prieštaraujančių steigimo dokumentų nuostatų. Savaimė suprantama, kad teisės aktams prieštaraujančių steigimo dokumentų vykdymas sąlygos bendrovės vadovo atsakomybę. Tokia nuostata buvo aiškiai išreikšta ir ES Tarybos Penktosios įmonių teisės direktyvos projekte. Taip pat pažymėtina, kad atsakomybės neišvengs ir tas vadovas, kuris vykdys aukštesniojo

¹⁶⁴ Pranevičius Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą//Juristas.2004, Nr.5. P.18.

¹⁶⁵ Tokia nuostata išnyko, tik įgyvendinus 1989 m. Įmonių įstatymą, kuris įtraukė 711A straipsnį, į jau galiojusi teisės aktą.

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 189.

valdymo organo priimtą neteisėtą sprendimą. Pagal verslo sprendimo taisyklę, kiekvienas valdymo organo narys, įskaitant bendrovės vadovą, atsižvelgdamas į visas reikšmingas aplinkybes turi pareigą savarankiškai spręsti, koks sprendimas konkrečiu atveju geriausiai atitinka bendrovės interesus.¹⁶⁷

Apibendrinant galima konstatuoti, kad ES Tarybos Pirmąją direktyva apribojus *ultra vires* doktrinos taikymą, visose ES šalyse įgaliojimų viršijimo problema sprendžiama iš esmės vienodai. Kaip sandoris vertinamas *ultra vires* doktrinos atžvilgiu iliustruoja Priede Nr. 1 pateikiama schema „*ultra vires*“ doktrinos taikymas.

2.3.4. Valdymo organų atsakomybė tretiesiems asmenims

Bendrovės valdymo organai visais atvejais dalyvauja dvejopo pobūdžio santykiuose. Iš vienos pusės valdymo organus sieja santykiai su pačia bendrove, iš kitos pusės, valdymo organai veikdami bendrovės vardu atstovauja jai santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Todėl valdymo organų atsakomybės klausimas aktualus ne tik pačiai bendrovei, jos vidiniams santykiams, tačiau ir santykiams su trečiaisiais asmenimis – išoriniams santykiams.

Kaip minėta ankstesnėse darbo dalyse, laikoma, kad valdymo organų narių atsakomybė yra taikoma pačios bendrovės, o ne jos akcininkų ar kreditorių atžvilgiu. Tokia taisyklė, kildinama iš juridinio asmens teisinio subjektiškumo pripažinimo, iki 20 a. galiojo daugumos ES valstybių bendrovių teisėje.¹⁶⁸ Tik dabar ši padėtis pamažu ima keistis. Ekonominio Bendradarbiavimo ir Plėtros Organizacijos (EBPO)¹⁶⁹ principuose, papildančiuose privalomą teisinį reguliavimą, šalys yra skatinamos pripažinti visų bendrovės veikla suinteresuotų asmenų, įskaitant kreditorius reikšmę. Daugelyje valstybių, plečiama bendrovės valdymo organų atsakomybė: ji numatoma ne tik bendrovei, tačiau ir akcininkams bei kreditoriams.

Šioje srityje pirmaujančia galima laikyti Prancūziją, kurios Komerciniame kodekse numatyta, kad vadovai, priklausomai nuo aplinkybių, yra kartu ar atskirai atsakingi bendrovei ar tretiesiems asmenims už įstatymų bei kitų privalomų nuostatų nesilaikymą, taip pat įstatų pažeidimus ir vadovavimo klaidas. Nuostolių atlyginimo procesą gali inicijuoti bendrovės nariai

¹⁶⁷ Pranevičius Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą//Juristas.2004, Nr.5. P.19.

¹⁶⁸ Tikniūtė A. Juridinio asmens organų kompetencija ir funkcijos//2007-06-28 Lietuvos advokatūros seminaro dalomoji medžiaga. P.22.

¹⁶⁹ EPBO buvo įkurta 1961 m., reorganizavus Europos ekonominio bendradarbiavimo organizaciją (*liet. EEBO, angl. OEEC*), kuri buvo įkurta po II Pasaulinio karo. Dabartinės organizacijos narės yra 30 ekonomiškai pažangių ir labiausiai išsivysčiusių valstybių. Tame tarpe ir mūsų aptariamos Austrija, Prancūzija, Lenkija, Švedija bei Didžioji Britanija.

(akcininkai), vadovaudamiesi *Conseil d'Etat* dekreto nuostatomis.¹⁷⁰ Lenkijoje bendrovės valdymo organų nariai pagal bendrą principą atsako pačiai bendrovei, tačiau jeigu bendrovės valdymo organai padaro žalą tretiesiems asmenims, pastarieji gali reikalauti atlygio, remdamiesi bendromis civilinės atsakomybės taikymo nuostatomis.¹⁷¹

Iš esmės daugelio vakarų šalių teisės aktai net ir nenumatydami galimybės akcininkams ar kreditoriams tiesiogiai kreiptis dėl žalos atlyginimo, įtvirtina netiesioginio ieškinio (*angl. derivative suit*) institutą. Išvestiniu ieškiniu bendrovės akcininkai pareiškia bendrovės vadovams reikalavimą dėl padarytos žalos priteisimo ne savo, o bendrovės naudai. Tokie akcininkai teorijoje paprastai vadinami nominaliais ieškovoais. Siekiant užkirsti kelią nepagrįstiems ieškiniams bei itin dažnam bylinėjimuisi, netiesioginio ieškinio padavimui daugelyje šalių taikomi tam tikri ribojimai. Vengiant piktnaudžiavimo numatoma išankstinė ne teisminė ginčo nagrinėjimo procedūra, užstatas (pvz. JAV), teisė pareikšti ieškinį suteikiama akcininkui (ar jų grupei) turinčiam tam tikrą akcijų skaičių (pvz. Austrijoje, Švedijoje).

Lietuvoje valdymo organų atsakomybės tretiesiems asmenims klausimas sureguliuotas tik iš dalies. Kreditorių teisė ginčyti bendrovės valdymo organų sprendimus, prieštaraujančius imperatyvioms įstatymų normoms, bendrovės steigimo dokumentams bei protingumo, ar sąžiningumo principams numatyta CK 2.83 str. 4 d. ir Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 10 d. Įstatymas tiesiogiai nenumato kreditorių teisės reikalauti valdymo organų narių atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl jų neteisėtų veiksmų, arba analogišku pagrindu pateikti ieškinį bendrovės vardu.

Nepaisant to, LAT civilinėje byloje¹⁷² AB „Turto bankas“ v. T.A., O.M. ir V.C. yra pažymėjęs, kad „vadovo (vienasmenio ar kolegialaus) civilinė atsakomybė gali atsirasti tiek įmonei, kai jis veikia priešingai jos interesams, tiek ir tretiesiems asmenims, kai įmonės vadovas pažeidžia apribojimus, nustatančius tam tikras trečiųjų asmenų apsaugos garantijas. Remiantis tuo, juridinio asmens vadovas, vykdydamas savo funkcijas ir atlikdamas veiksmus, (...) pripažintus nusikalstamais, lėmusiais juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus tretiesiems asmenims, privalo atsakyti jiems pagal juridinio asmens prievoles savo turtu (CK 6.263 str. 1 d.).“ Bendrovės valdymo organo pareiga atlyginti žalą tretiesiems asmenims konstatuota ir kitoje, 2006 m. LAT nutartyje¹⁷³, teigiant, kad „tuo atveju, kai juridinio asmens dalyvio – valdymo organo vienasmenio ar kolegialaus narių (nario) - veiksmai nuosprendžiu pripažinti nusikalstamais ir

¹⁷⁰ Prancūzijos komercinis kodeksas, http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/commercetextA.htm; prisijungimo laikas: 2007-08-30.

¹⁷¹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. , Kodeks spółek handlowych, Dz. U. Nr 94, poz. 1037.

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje AB „Turto bankas“ v. T.A., O.M. ir V.C.“, Nr. 3K-3-298/2006.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje K.J.J. v. Investicinė akcinė bendrovė „Investicinė Kauno holdingo kompanija“ Nr. 3K-7-266/2006.

lėmusiais įmonės negalėjimą įvykdyti priimtus įsipareigojimus, tai šie juridinio asmens valdymo organo nariai atsako prieš trečiuosius asmenis pagal juridinio asmens prievolės savo turtu solidariai.“

Netiesioginio ieškinio pareiškimo teisė Lietuvoje taip pat suteikiama tik bendrovės akcininkams.¹⁷⁴ Pažymėtina, kad šios teisės įgyvendinimui nėra reikalaujama tam tikra akcininkų dauguma, todėl netgi vienas smulkus akcininkas gali pasinaudoti teise į teisminę gynybą. Lietuvoje riboti tokių akcininkų ieškinių skaičių kol kas nėra būtinybės, kadangi teismų praktikoje, lyginant su kitomis ES šalimis, yra mažai bylų dėl žalos, padarytos valdovo veiksmais atlyginimo. Tokia situacija greičiausiai susiklostė dėl anksčiau galiojusio teisinio reguliavimo ribotumo. 1990 m. Akcinių bendrovių įstatymo¹⁷⁵ redakcijoje ieškinius dėl administracijos vadovo neteisėtais veiksmais padarytos žalos galėjo reikšti bendrovės valdyba, o prieš valdybą ar administracijos vadovą teisme galėjo atstovauti stebėtojų taryba. Tačiau praktikoje administracijos vadovas būdavo kartu ir vadybos pirmininku, o stebėtojų tarybos buvo apskritai nesudaromos. Todėl realiai nebuvo organo, galinčio užtikrinti bendrovės interesų gynimą teismine tvarka.¹⁷⁶

Apibendrinat aukščiau išdėstytą, galima teigti, kad ES valstybių narių teisinis reguliavimas sprendžia kreditorių apsaugos klausimą dvejopai: suteikia kreditoriams teisę reikalauti tiesioginės direktorių atsakomybės dėl netinkamo savo pareigų vykdymo arba numato galimybę pateikti išvestinį (netiesioginį) ieškinį pačios bendrovės vardu, jei pažeidžiami bendrovės, o kartu ir kreditorių interesai. Lietuvos įstatymai kreditoriams tokių teisių nesuteikia, tačiau teismų praktikos analizė liudija, kad trečiųjų asmenų (kreditorių) teisės tiesiogiai reikalauti žalos atlyginimo pripažįstamos remiantis CK 6.263 str.¹⁷⁷ reguliuojančiu bendrąją žalos atlyginimo pareigą.

2.3.5. Atsakomybės tarp valdymo organo narių paskirstymas

Išsiaiškinus už kokius veiksmus (ar neveikimą) ir kokioms aplinkybėms esant, bendrovės valdymo organai atsako prieš bendrovę, jos akcininkus bei kreditorius, kyla logiškas klausimas: ar visais atvejais kolektyvinio valdymo organo nariai atsako kartu? Kitose darbo dalyse jau buvo aptariama bendrovės valdymo organo nario atsakomybė už jam pavaldžių asmenų veiksmus, tačiau valdymo organo narių solidarios ar kitokios atsakomybės klausimas dar neaptartas.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 4 p.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-594.

¹⁷⁶ Pranevičius Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą//Juristas.2004, Nr.5. P.21.

¹⁷⁷ CK 6.263 str. numato, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais nepadarytų kitam asmeniui žalos. Žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų numatytais atvejais – ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo.

Prieš imantis vertinti Lietuvoje egzistuojantį valdymo organo narių atsakomybės reguliavimo klausimą, tikslinga įvertinti kitų ES šalių praktiką. Pagal bendrąją taisyklę, Austrijoje visi direktorių valdybos nariai yra lygiai atsakingi už bendrovės vykdomą komercinę veiklą. Nors atsakomybės tarp valdybos narių diferencijavimas galimas vidaus darbo tvarkos taisyklėse įtvirtinus atskiras sritis, už kurias valdybos narys yra atsakingas, kitiems nariams privalu pastoviai kontroliuoti bei imtis atitinkamų priemonių, jei kito nario administruojama sritis „ima šlubuoti“. Iš esmės visų valdybos narių atsakomybė yra solidari. Lenkijoje žalą padarius kelių valdymo organų narių veiksmis ar neveikimu, pastarieji taip pat atsakys solidariai.

Prancūzijoje, atsižvelgiant į aplinkybes, valdybos nariai gali būti laikomai atsakingi tiek asmeniškai, tiek solidariai. Teismas turi teisę paskirstyti nuostolius, kuriuos privalo atlyginti bendrovės valdybos nariai ir/arba administracijos pareigūnai. Stebėtojų tarybos atsakomybė kiek labiau ribota: ji neatlieka jokių veiksmų, susijusių su valdymu, todėl civilinė atsakomybė atsiranda tik tuo atveju, kai stebėtojų tarybos narys netinkamai atlieka savo pareigas, susijusias su priežiūra; pavyzdžiui, netinkamai vykdo administracijos priežiūrą, akcininkams nepraneša apie valdybos nario veiksmus, kurie yra atliekami pažeidžiant įstatymu. Švedijoje iš esmės solidari atsakomybė valdybos nariams nenumatoma. Todėl sprendžiant atskiro nario atsakomybės klausimą ypatingą reikšmę įgyja sritis, už kurią valdybos narys atsako, atskyrimas.

Taigi analizei pasirinktų šalių įstatymai dažniausiai numato solidarią atsakomybę už priimtus sprendimus, tačiau numatoma ir valdymo organo nario nuo atsakomybės galimybė, jei jis tinkamai vykdė jam pavestas funkcijas ir nedalyvavo sprendimų, kurie pažeidžia bendrovės interesus, priėmimo procese. Atleidimas nuo atsakomybės ES valstybių narių įstatymuose taip pat traktuojamas skirtingai. Pvz. Austrijoje bendrovė negali atleisti valdybos nario nuo atsakomybės, jei tai gali padaryti žalos bendrovės kreditoriams. Švedijoje valdybos narius nuo atsakomybės atleisti draudžiama tada, kai žala padaryta tyčia arba per didelį nerūpestingumą.¹⁷⁸

Lietuvoje šiuo metu nei CK, nei Akcinių bendrovių įstatymas pakankamai detaliam nereglamentuoja kolektyvinių bendrovės valdymo ir priežiūros organų narių atsakomybės už kolegialiai priimamus sprendimus. CK 2.87 str. 7 d. numatyta tik pareiga atlyginti bendrovei padarytą žalą jei valdymo organo narys nevykdo ar netinkamai vykdo savo pareigas. Taip pat nėra aiškių principų, kuriais remiantis sąžiningai ir tinkamai veikę kolektyvinio valdymo organo nariai galėtų būti atleidžiami nuo atsakomybės. Solidari bendrovės valdybos narių atsakomybė buvo

¹⁷⁸ The Swedish companies act. Norstedts Juridisk, 2006. P 29.

įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatymo redakcijose, galiojusiose iki 2004 m. sausio 1 d., tačiau vėlesnėse šio teisės akto redakcijose tokios nuostatos nebeliko.

Atsižvelgiant į pažangią ES valstybių narių praktiką bei poreikį efektyviau ginti bendrovės akcininkų, kreditorių ir kitų jos veikla suinteresuotų asmenų teises, Akcinių bendrovių įstatyme tikslinga įtvirtinti (gražinti) nuostatą, kad ne tik valdybos, tačiau ir stebėtojų tarybos nariai privalo solidariai atlyginti bendrovės nuostolius, padarytus dėl kolektyvinių sprendimų, priimtų pažeidžiant bendrovės įstatus ar įstatymus. Toks reguliavimas Lietuvos teisinėje praktikoje nebūtų neįprastas ir leistų užtikrinti realią kolektyvinių organų narių atsakomybę už kolektyviai priimtus sprendimus bei skatintų valdymo organo narius domėtis tinkamu kitų narių darbu. Taip pat turėtų būti užtikrinta galimybė nuo pareigos atlyginti nuostolius atleisti asmenis, kurie balsavo prieš tokį sprendimą arba dėl pateisinamų priežasčių nedalyvavo posėdyje jį priimat ir per nustatytą laiką po sužinojimo apie priimtą sprendimą įteikė posėdžio pirmininkui prieštaravimą.

IŠVADOS

1. Šiuolaikinėje teisinėje literatūroje bendrovių valdymas suprantamas ne tik siaurąja prasme, kaip bendrovės veiklos administravimas ir kontrolė, vykdoma jos valdymo bei priežiūros organų, tačiau ir plačiąja prasme – kaip įvairialypiai santykiai tarp daugybės bendrovės veikla suinteresuotų asmenų (akcininkų, darbuotojų, kreditorių, tiekėjų ir pan.), reguliuojami imperatyviomis teisės normomis, rekomendacinio pobūdžio teisės aktais ir bendrovės vidaus dokumentais.

2. Bendrovės valdymo ir kontrolės santykio problema, ypač aktuali siekiant atriboti bendrovės valdymo ir kitus bendrovės organus, vien teorinių samprotavimų ir skirtingų bendrovės turto ir valdymo atskirtumo problemos sprendimo būdus siūlančių modelių (*atstovavimo, nuosavybės teisių ir sutartinio*) pagalba negali būti išspręsta. Valdymo funkcijos turinys yra fakto klausimas, priklausantis nuo bendrovės tipo ir akcininkų skaičiaus. Aišku tik tai, kad bendrovės organas pagrįstai laikytinas valdymo organu, tik tuomet, kai jam deleguota ne vien formali valdymo funkcija, bet ir reali kontrolė, ar bent esminė jos dalis.

3. Analizei pasirinktų šalių teisės aktuose, reguliuojančiuose bendrovių valdymą, pastebima tendencija yra įstatymų leidėjų siekis orientuotis į institucinę bendrovės koncepciją ir vadovautis interesų turėtojo teorija. Tačiau vien tik bendrovių valdymo teisinis reguliavimas negali užtikrinti interesų teorijos ar institucinės bendrovės koncepcijos vyravimo. Vienos ar kitos teorijos pritaikymas konkrečios bendrovės veikloje daugiausiai priklauso nuo bendrovės dalyvių požiūrio į bendrovę.

4. Atsižvelgiant į pažangiausią analizuotų ES šalių praktiką ir vyraujančią tendenciją plėsti bei stiprinti akcininkų teises, kritikuotina LR Akcinių bendrovių įstatyme įtvirtinta valdybos skyrimo tvarka. Valdybą renkant tik stebėtojų tarybai, nepakankamai užtikrinamas akcininkų interesų paisymas. Numačius galimybę įstatais pasirinkti mišrų variantą, kai pusę valdybos narių renka akcininkų susirinkimas, o likusius narius – stebėtojų taryba, arba variantą kai valdybą tiesiogiai renka akcininkai, pastarųjų interesų apsauga būtų užtikrinama geriau.

5. LR Akcinių bendrovių įstatyme įtvirtinti narystės bendrovės valdymo organuose ribojimai (susiję su valdymo organų narių *statusu, amžiumi, buvimu šalies rezidentu, akcijų nuosavybe, vadovavimo veikla* kt. įmonėse) atitinka pažangią ES šalių praktiką. Tačiau Lietuvoje bendrovės darbuotojams nėra garantuojamas dalyvavimas valdymo organuose, todėl konstatuotina, kad šiuo aspektu pažangiausios užsienio šalių praktikos, siekiančios atsižvelgti ne tik į bendrovės dalyvių,

tačiau ir kitų jos veikla suinteresuotų asmenų – darbuotojų teises, LR Akcinių bendrovių įstatymas neatitinka.

6. Analizei pasirinktų ES valstybių narių teisės aktuose įtvirtintos kiekybinio atstovavimo taisyklės vertintinos kaip lankstesnės ir geriau atitinkančios bendrovės interesus nei tos, kurias numato LR Akcinių bendrovių įstatymas. Lietuvoje egzistuojantis teisinis reglamentavimas, kai netgi esant kiekybiniam atstovavimui, kartu turi veikti ir bendrovės vadovas, nepagrįstai riboja kiekybinio atstovavimo bendrovėje pritaikomumą bei prieštarauja CK 2.83 str. Toks teisinis reguliavimas galėtų būti keičiamas kartu keičiant ir bendrovės valdymo organų struktūrą: suteikiant akcininkams galimybę formuoti valdybą, neskiriant vienasmenio vadovo, ir vienam ar keliems Juridinių asmenų registre atskleistiems valdybos nariams suteikiant teisę atstovauti bendrovę.

7. Sistemiskai išanalizavus Lietuvos teismų praktiką bei teisės normas, reguliuojančias bendrovės ir vadovo santykius, galima konstatuoti, jog nacionalinis teisinis reguliavimas šioje srityje atitinka pažangią ES valstybių narių praktiką - bendrovę ir jos vadovą iš esmės sieja pavedimo teisiniai santykiai, esantys atstovavimo instituto sudėtine dalimi. Darbo teisės normos taikomas labai ribotai ir tik tiek, kiek tai būtina minimalioms vadovo socialinėms garantijoms užtikrinti.

8. Išanalizavus bendrovės valdymo organų narių atsakomybės už įstatymų nuostatų nesilaikymą ir fiduciarinių pareigų pažeidimą, taikymą, galima konstatuoti, jog Lietuvoje egzistuojantis teisinis reguliavimas šioje srityje yra pakankamas ir neatsilieka nuo įtvirtinto ES šalyse. Tačiau Lietuvos teismų praktika, šiuo klausimu, lyginat su kitomis šalimis, yra itin negausi ir nesusiklosčiusi.

9. ES Tarybos Pirmąją direktyva apribojus *ultra vires* doktrinos taikymą visose ES šalyse įgaliojimų viršijimo problema sprendžiama iš esmės vienodai. Lietuvoje galiojantis teisinis reguliavimas, kaip ir kitose ES šalyse, riboja abu *ultra vires* doktrinos taikymo aspektus. Tiek tada kai bendrovės veiksmai prieštarauja jos veiklos tikslams, nurodytiems veiklos dokumentuose, tiek tada, kai bendrovės valdymo organas viršijo įstatyme ar bendrovės veiklos dokumentuose nustatytą savo kompetenciją, bendrovę sudarytas sandoris saisto, nebent trečioji šalis žinojo apie minėtų aplinkybių buvimą arba negalėjo to nežinoti.

10. ES valstybių narių teisinis reguliavimas sprendžia kreditorių apsaugos klausimą dvejopai: suteikia kreditoriams teisę reikalauti tiesioginės direktorių atsakomybės dėl netinkamo savo pareigų vykdymo arba numato galimybę pateikti išvestinį (netiesioginį) ieškinį pačios bendrovės vardu, jei pažeidžiami bendrovės, o kartu ir kreditorių interesai. Lietuvos įstatymai kreditoriams tokių teisių nesuteikia, tačiau teismų praktikos analizė liudija, kad trečiųjų asmenų

(kreditorių) teisės tiesiogiai reikalauti žalos atlyginimo pripažįstamos remiantis CK 6.263 str. reguliuojančiu bendrąją žalos atlyginimo pareigą.

11. Atsižvelgiant į pažangią ES valstybių narių praktiką bei poreikį efektyviau ginti bendrovės akcininkų, kreditorių ir kitų jos veikla suinteresuotų asmenų teises, Akcinių bendrovių įstatyme tikslinga įtvirtinti (grąžinti) nuostatą, kad ne tik valdybos, tačiau ir stebėtojų tarybos nariai privalo solidariai atlyginti bendrovės nuostolius, padarytus dėl kolektyvinių sprendimų, priimtų pažeidžiant bendrovės įstatus ar įstatymus. Toks reguliavimas Lietuvos teisinėje praktikoje nebūtų neįprastas ir leistų užtikrinti realią kolektyvinių organų narių atsakomybę už kolektyviai priimtus sprendimus bei skatintų valdymo organo narius domėtis tinkamu kitų narių darbu.

12. Apibendrinat aukščiau išdėstytas išvadas galima konstatuoti, jog darbo pradžioje iškelta hipotezė, jog bendrovių valdymo teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje atitinka pažangią Europos Sąjungos valstybių narių praktiką, pasitvirtino tik iš dalies. Nors LR Akcinių bendrovių įstatymo nuostatos yra suderintos su privalomais ES teisės aktais, nuo kitų ES valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinto reguliavimo kai kuriais aspektais skiriasi gana ženkliai. Ši aplinkybė nereiškia, jog tikslinga atsižvelgti į visus kitose šalyse egzistuojančius skirtumus, tačiau minėto įstatymo pakeitimai stiprinant akcininkų interesų apsaugą, užtikrinant darbuotojų dalyvavimą bendrovės valdyme ir numatant lankstesnę bendrovės valdymo organų formavimo bei atstovavimo bendrovei tvarką, būtų naudingi.

PASIŪLYMAI

1. LR Akcinių bendrovių įstatymo (toliau – „Įstatymo“) 33 str. 3 d. keistina įtvirtinant tokią nuostatą: „Įstatuose nustatytam, bet ne ilgesniam kaip 4 metų laikotarpiui, *pusę valdybos narių renka akcininkų susirinkimas, ir pusę – stebėtojų taryba, išskyrus atvejus, kai įstatuose numatyta, kad valdybą renka akcininkų susirinkimas. Esant nelyginiam valdybos narių skaičiui, didesnę valdybos narių dalį renka akcininkų susirinkimas.* Jeigu stebėtojų taryba nesudaroma, valdybą renka visuotinis akcininkų susirinkimas šio Įstatymo 31 str. 3 d. stebėtojų tarybos rinkimams nustatyta tvarka. Jeigu renkami pavieniai valdybos nariai, jie renkami tik iki veikiančios valdybos kadencijos pabaigos. *Pasikeitus daugiau nei pusei valdybos narių, valdyba turi būti renkama iš naujo.*“

2. Įstatymo 31 str. 3 d. keistina įtvirtinant nuostatą: „Stebėtojų tarybą renka visuotinis akcininkų susirinkimas. *Jeigu stebėtojų tarybą sudaro nuo 3 iki 7 narių, bent 1 stebėtojų tarybos narį renka bendrovės darbuotojai; jeigu stebėtojų tarybą sudaro nuo 8 iki 15 narių, bendrovės darbuotojai renka 2 stebėtojų tarybos narius.* Renkant stebėtojų tarybos narius, kiekvienas akcininkas turi tokį balsų skaičių, kuris lygus balsų skaičiaus, kurį suteikia jam priklausančios akcijos, ir renkamų stebėtojų tarybos narių skaičiaus sandaugai. Šiuos balsus akcininkas skirsto savo nuožiūra – už vieną ar kelis kandidatus. Išrenkami daugiau balsų surinkę kandidatai. Jei kandidatų, surinkusių po lygiai balsų, yra daugiau nei laisvų vietų stebėtojų taryboje, rengiamas pakartotinis balsavimas, kuriame kiekvienas akcininkas gali balsuoti tik už vieną iš lygų balsų skaičių surinkusių kandidatų. *Kiekvienas bendrovės darbuotojas rinkdamas stebėtojų tarybos narius turi vieną balsą.*“

3. Įstatymo 19 str. 1 ir 2 d. keistinos įtvirtinant nuostatą: „Bendrovė turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą *arba kolegialų valdymo organą – valdybą.* Bendrovėje gali būti sudaromas kolegialus priežiūros organas – stebėtojų taryba.“ Kartu turėtų būti keičiamas ir minėto įstatymo 34 str., aptariantis valdybos kompetenciją bei 37 str., reguliuojantis vadovo kompetencijai priskirtus klausimus. Tačiau esminis pakeitimas turėtų būti įtvirtintas 37 str. 8 d. numatant, kad *„teisę veikti bendrovės vardu ir sudaryti sandorius turi bendrovės vadovas, visi valdybos nariai kartu arba įstatuose numatyta, valdybos narių dalis.*“

4. Įstatyme tikslinga papildomai įtvirtinti nuostatą, teigiančią, kad *„Valdybos ir stebėtojų tarybos nariai privalo solidariai atlyginti bendrovei nuostolius, padarytus dėl valdybos ar stebėtojų tarybos sprendimų, priimtų pažeidžiant bendrovės įstatus, šį ir kitus Lietuvos Respublikos įstatymus. Nuo pareigos atlyginti nuostolius atleidžiami tie asmenys, kurie balsavo prieš tokį sprendimą arba nedalyvavo posėdyje jį priimant ir per 5 dienas po to, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie tokį nutarimą, įteikė posėdžio pirmininkui rašytinį prieštaravimą priimtam sprendimui.*“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Norminiai teisės aktai

1.1. Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.
3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios. 2003. Nr. 123-5574, Valstybės žinios. 2004. Nr. 33 (*atitaisymas*).
4. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. VIII-666.
5. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-594.
6. Lietuvos Respublikos Kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatymo 2 str. 7 d. // Valstybės žinios. 2003, Nr. 74-342.
7. Lietuvos Respublikos Delspinigių nustatymo už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-521.

1.2. Užsienio šalių teisės aktai

8. Lenkijos Respublikos civilinis kodeksas. Ustawa z dnia 15 września 2000 r., Kodeks spółek handlowych, Dz. U. Nr 94, poz. 1037.
9. Prancūzijos komercinis kodeksas. <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwefra.htm>.
10. Įstatymas keičiantis 2003 m. Prancūzijos komercinio kodekso L225-20 str.//Official Gazette 2001, Nr. 2001-420.
11. Įstatymas keičiantis 2003 m. Prancūzijos komercinį kodeksą//Official Gazette 200, Nr. 2000-916.
12. Įstatymas keičiantis 2003 m. Prancūzijos komercinio kodekso L225-21 str.//Official Gazette 2002, Nr. 2002-1303.
13. Švedijos įmonių įstatymas Nr. 2005:551. The Swedish companies act. Norstedts Juridisk, 2006.
14. Didžiosios Britanijos įmonių įstatymas 1985 m. (Companies Act 1985/ C 6); <http://www.statutelaw.gov.uk/legResults.aspx?activeTextDocId=2975166>.
15. Didžiosios Britanijos įmonių įstatymas 1989 m. (Companies Act 1989/ C. 40). http://www.fletcherkennedy.com/acts/companies_act_1989.

1.3. Europos Sąjungos teisės aktai

16. 1968 m. Pirmoji Tarybos direktyva dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo Nr. 68/151/EEB// OJ L 65.
17. 2003 m. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva iš dalies keičianti tarybos direktyvą 68/151/EEB dėl tam tikrų bendrovių tipų informacijos atskleidimo reikalavimų 2003/58/EB// OL C 14, 2004.
18. 1991 m. Penktosios Tarybos direktyvos antrasis pataisytasis projektas// OJ C 7, 1991.
19. 1989 m. Vienuoliktoji Tarybos direktyva dėl atskleidimo reikalavimų filialams, įsteigtiems valstybėse narėse tam tikrų tipų bendrovių, kurioms taikomi kitos valstybės įstatymai 89/666/EEB// OJ L395, 1989.
20. 1989 m. Dvyliktoji bendrovių teisės Tarybos direktyva dėl vienanarių uždarytų akcinių bendrovių 89/667/EEB// OJ L 395, 1989.

1.4. Tarptautinės sutartys:

21. 1995 metų Europos Sutartis, steigianti asociaciją tarp Europos Bendrijų bei jų šalių narių, iš vienos pusės, ir Lietuvos Respublikos, iš kitos pusės// Valstybės žinios. 1998, Nr. 11.
22. Treaty establishing the European Community as Amended by Subsequent Treaties. Rome, 25 March 1957, <http://europa.eu.int>.
23. Treaty on European Union. Maastricht, 7 February 1992, <http://europa.eu.int>.

2. Teismų praktika

24. Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje V. Paliūnas v. Radviliškio rajono savivaldybė Nr. 3K-7-760/2001.
25. Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje V. S. v. Kooperatinė bendrovė Lietuvos kooperatyvų sąjunga, Nr. 3K-3-123/2006.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje P. Danys v. AB „Žalvaris“, .Nr. 3K-3-1200/2001.
27. Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Z. Zdzichauskas v. AB „Šiaulių aerouostas“, .Nr. 3K-3-6/2003.
28. Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“, Nr. 3K-3-16/2005.

29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje AB „Turto bankas“ v. Ovidijus Mickevičius, Nr. 3K-3-298/2006.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje S. Dzingaitė v. AB „Plasta“, Nr. 3K-3-109/2004.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“, Nr. 3K-3-383/2000.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“, Nr. 3K-3-567/2006.
33. Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje AB „Turto bankas“ v. T.A., O.M. ir V.C.“, Nr. 3K-3-298/2006.
34. Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje K.J.J. v. Investicinė akcinė bendrovė „Investicinė Kauno holdingo kompanija“ Nr. 3K-7-266/2006.
35. English Court of Appeal (Lord Justices Brown, Mummery and Latham) nutartis civilinėje byloje Peskin v. Anderson., Nr. 14-12-2000.

3. Specialioji literatūra ir publikacijos

36. Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1998.
37. Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Bendrovių valdymas.-Vilnius: Verslo Žinios, 2004.
38. Ambrasienė D., Baranauskas E. Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. - Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
39. Berle A.A., Means G.C. The Modern Corporation and private property. - New Brunswick: Transaction Publishers, 1991.
40. Clark O. A Practical Guide to Conducting Bussines in UK. – London: Oury Clarc Solicitors, 2005
41. Cruz. P. Comparative law in a changing world. - London: Cavendish, 1995.
42. Davies P.L. Principles of Modern Company Law. 7th ed. – London, 2003.
43. Derek F. Blackstone’s statutes on Company Law. 9th ed. – Oxford, 2006.
44. Dine J. Company law 5th ed. – Houndmills: Macmillan, 1994.
45. Edwards V. ES bendrovių teisė. - Vilnius: Eugrimas, 2002.
46. French D. Blackstone’s statutes on Company law 2005-2006. 9th ed. – Oxford, 2006.

47. Greičius R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste//Teisės problemos. 2003, Nr. 4(42).
48. Greičius R. Įmonių vadovų fiduciarinių pareigų samprata ir taikymas praktikoje//Teisės problemos. 2004, Nr. 1(43).
49. Greičius R. Ko negali įmonės vadovas?//Juristas 2004, Nr.7-8.
50. Stephen G. Company law, fundamental principles. 3rd ed. – London, 2000.
51. Hannigan B. Company Law. – UK: Oxford Universiti Press, 2003.
52. Hart. O., Moore J. Property Rights and the Nature of the Firm//Journal of Political Economy. 1990, Nr. 98.
53. Hauck D. Investing in Austria. 6th ed. – Vienna, 2004.
54. Herzberg A. Outstanding company law. 2nd ed. – London: The Law book company, 1986.
55. Įmonių vadovų civilinė atsakomybė. - Vilnius : Nacionalinis strateginių tyrimų centras, 2005.
56. Kidyba A. Prawo handlowe. 7 wydanie. – Warszawa, 2006.
57. Kiršienė J., Tikniūtė A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: Kam priklauso valdymo funkcija bendrovėje?// Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47).
58. Kiršienė J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai//Jurisprudencija. 2002, Nr. 31 (23).
59. Kononovič Ala. Bendrovių valdymas, akcininkų susirinkimai, vertybiniai popieriai. – Vilnius: VU leidyklos spaustuvė, 2001.
60. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001.
61. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. – Vilnius: Justitia, 2002.
62. Pettet B. Company law. 2nd ed. - Pearson, 2005.
63. Piktowitz N., Maxl M., Graf F. Bussines law in Austria. – Vienna: Holzhausen, 2003.
64. Pacevičius Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą//Juristas 2004, Nr.5.
65. Thompson D. The Oxford dictionary of current English. - Oxford: Oxford University Press, 1996.
66. Tikniūtė, A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai: daktaro dis. soc mokslai: teisė (01 S)/MRU - Vilnius, 2006.
67. Vaitkevičius P. Civilinė teisė: vadovėlis, 2-asis leidimas. - Kaunas: Vijusia, 1998.
68. Vitkus G. ES. Enciklopedinis žinynas. - Vilnius: Eugrimas, 1999.

5. Kita medžiaga

69. Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Mokslinis tiriamasis darbas: „Europos sąjungos valstybių narių ribotos atsakomybės bendrovių veiklą reglamentuojančių teisės normų palyginamoji analizė“. LAWIN, 2005. <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/umj-mokslinis%20darbas%20ii%20dalis%20051208.doc>,
70. Advokatų kontora „Miškinis, Kvainauskas ir partneriai“. Studija: bendrovių valdymo sistema, valdymo modelio pasirinkimas ir funkcionavimo ypatumai.“ http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc
71. Bajuk. J. One tier or two-tier governance: which is better? www.socius.si/file/51143/file.html
72. Tikniūtė A. Juridinio asmens organų kompetencija ir funkcijos//2007-06-28 Lietuvos advokatūros seminaro dalomoji medžiaga.
73. Einsberg M. A. On the conception that the corporation is a nexus of contracts. <http://www2.law.columbia.edu/law-economicstudies/papers/wp150.pdf>

6. Interneto svetainės

74. www.lrs.lt
75. www.ukmin.lt
76. www.oecd.org
77. www.lexadin.nl.
78. www.ecgi.org
79. www.shareanalysis.com
80. www.wikipedia.org
81. www.academyofcfcg.org
82. www.financeprofessor.com
83. www.legifrance.gouv.fr
84. www.gettingthedealthrough.com
85. www.lemac.co.uk

SANTRAUKA

BENDROVIŲ VALDYMO TEISINIS REGULIAVIMAS

Pagrindinės sąvokos: bendrovė, bendrovės valdymas, teisinis reguliavimas, teisės norma, vadovas, valdyba, stebėtojų taryba, direktorius, korporacinis.

Šioje santraukoje aptariama bendrovių valdymo koncepcija, sąvoka siaurąja bei plačiąja prasme, bendrovių valdymo teisinį reguliavimą įtakojantys veiksniai, analizuota užsienio šalių patirtis bei jos pagrindu suformuluoti pasiūlymai nacionaliniam teisiniam reguliavimui bendrovių valdymo srityje tobulinti.

Santraukos turinys

Dabartinė bendrovių valdymo koncepcija iškilusi JAV IX dešimtmetyje, Europoje didesnio dėmesio susilaukė tik X dešimtmetyje, D. Britanijoje kilus plataus spektro įmonių krizėms. Nuo tada visoje ES vyksta aktyvus teisinio reguliavimo tobulinimas bendrovių valdymo srityje.

Bendrovių valdymas nagrinėjamas ne tik siaurąja prasme, kaip bendrovės veiklos administravimas ir kontrolė, vykdoma jos akcininkų, valdymo bei priežiūros organų, tačiau ir plačiąja prasme – kaip įvairialypiai santykiai tarp skirtingų bendrovės veikla suinteresuotų asmenų, reguliuojami imperatyviomis teisės normomis, rekomendacinio pobūdžio teisės aktais ir bendrovės vidaus dokumentais.

Santykiai tarp šių subjektų, jų teisės, pareigos bei interesų pusiausvyra priklauso nuo šalyje egzistuojančios bendrovių valdymo sistemos. Kokio tipo valdymo sistemą įtvirtino įstatymų leidėjas, kokia tvarka formuojami bendrovės valdymo organai, numatomos jų funkcijos bei atsakomybė už netinkamą įsipareigojimų vykdymą dažniausiai priklauso nuo konkrečios šalies istorinės praeities, šalyje vyraujančių bendrovių dydžio ir įstatymų leidėjo sugebėjimo reaguoti į beiškeičiančias verslo sąlygas šiuolaikiniame pasaulyje.

Siekiant įvertinti vienokio ar kitokio teisinio reguliavimo bendrovių valdymo srityje privalumus bei trūkumus, analizuotina kitų šalių, konkrečiu atveju ES valstybių narių - Austrijos, D. Britanijos, Lenkijos, Prancūzijos ir Švedijos patirtis. Remiantis pažangia minėtų šalių praktika tikslinga apsvarstyti galiojančio Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo keitimo galimybę, užtikrinant darbuotojų dalyvavimą bendrovės valdyme ir numatant lankstesnę bendrovės valdymo organų formavimo bei atstovavimo bendrovei tvarką.

SUMMARY

LEGAL REGULATION OF CORPORATE GOVERNANCE

Keywords: *company, corporate governance, legal regulation, legal rule, head, board, supervisory board, director, corporate.*

In this summary author presents concept and definition of corporate governance, factors influencing legal regulation, experience of foreign countries that should be analysed and advisable improvements of national legal regulation in the sphere of corporate governance.

Content of the summary

Actual concept of corporate governance that emerged in USA in the 9th decade, has reached more significant attention in Europe only in the 10th decade, after a wide range of company crises in Great Britain. Since then an active improvement of legal regulation in the sphere of corporate governance is taking place in the whole EU.

Corporate governance is being examined not only in the narrow perspective, as administration and control of company's activities, exercised by its shareholders, management and supervisory bodies, but also in a broad sense - as miscellaneous relationship between different individuals concerned about company's activities, regulated by peremptory legal rules, acts of recommendatory character and company's inner documents.

Relationship among these individuals, their rights, duties and balance of interests depend on the system of corporate governance existing in the country. What type of corporate governance system was chosen, what is corporate bodies' formation order, determined functions and responsibility for improper exercise of obligations, in most cases depend on the historical past of the country, the size of the companies and legislator's ability to respond to the changing business's conditions in nowadays world.

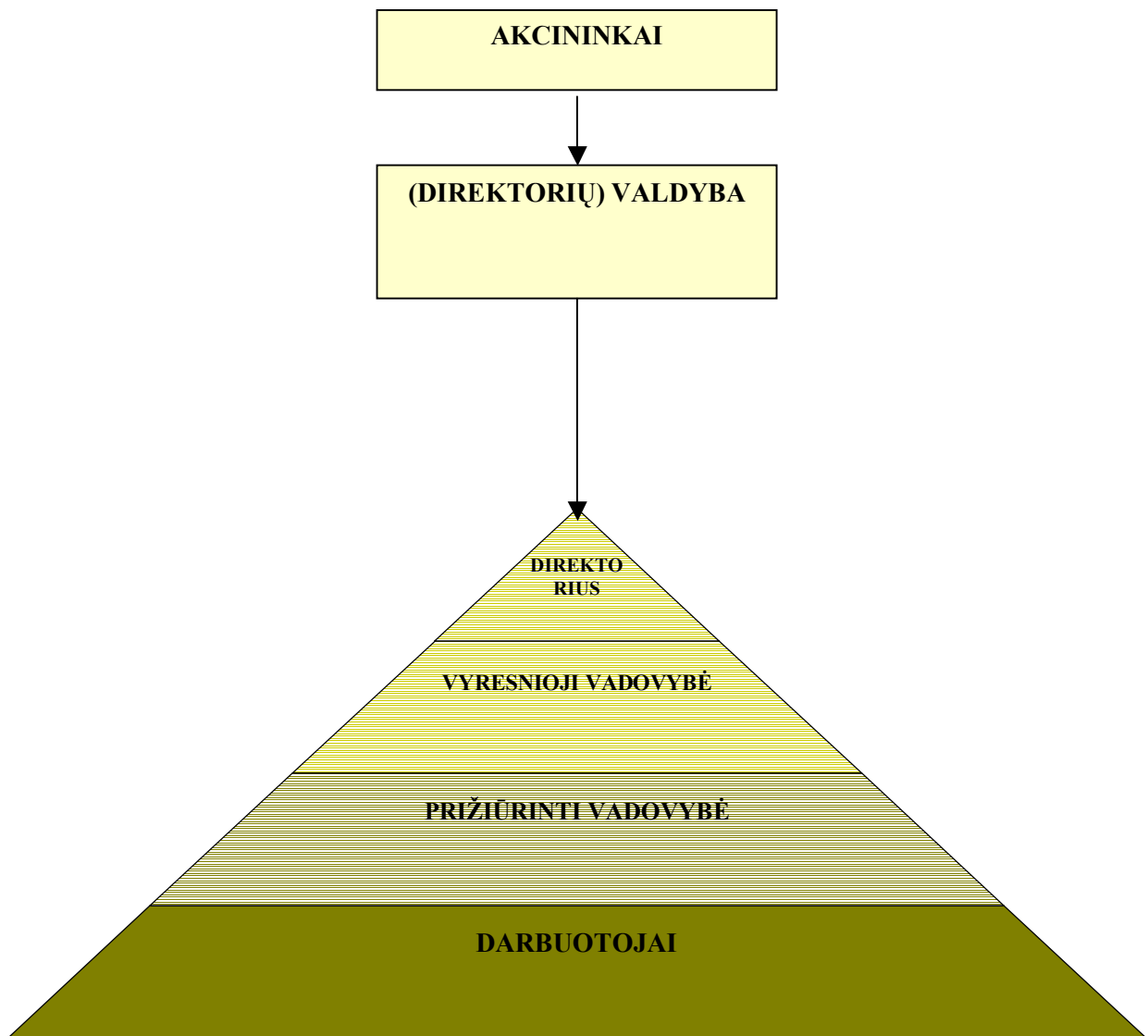
Trying to evaluate advantages and disadvantages of different legal regulation in the sphere of corporate governance, experience of other countries, in particular case experience of EU member states – Austria, Great Britain, Poland, France and Sweden, should be analyzed. In accordance to advanced practice of mentioned countries it is advisable to consider a possibility of changing Law on companies of the Republic of Lithuania, ensuring employee's participation in corporate governance and providing more flexible order of company's bodies' formation and representation of the company.

PRIEDAS Nr. 1

PIRMAJĄ DIREKTYVĄ ATITINKANČIOS, ANALIZEI PASIRINKTŲ UŽSIENIO ŠALIŲ BENDROVĖS

ANALIZEI PASIRINKTŲ UŽSIENIO ŠALIŲ RIBOTOS ATSAKOMYBĖS BENDROVĖS, ATITINKANČIOS PIRMAJĄ DIREKTYVĄ					
AUSTRIJA	LENKIJA	PRANCŪZIJA	DIDŽIOJI BRITANIJA	ŠVEDIJA	LIETUVA
<i>Gesellschaft mit beschränkter (GMBH)</i>	<i>Spolka komandytowo – akcyjna (S.k.o.)</i>	<i>Société a responsabilité limitée (S.A.R.L.)</i>	<i>Private limited company (Ltd.)</i>	<i>Aktiebolag (A.B.)</i>	<i>Akcinė bendrovė (A.B.)</i>
<i>Aktiengesellschaft</i>	<i>Spolka z ograniczona odpowiedzialnoscia (S.o.o.)</i>	<i>Société Anonime (S.A.).</i>	<i>Public limited company (Ltd.)</i>	<i>Publict aktiebolag (P.A.B.)</i>	<i>Uždaroji akcinė bendrovė (UAB)</i>
	<i>Spolka akcyjna (S.A.)</i>	<i>Societe la société par actions simplifiée</i>			
		<i>La société en commandite par actioné</i>			

VALDŽIOS LYGIŲ BENDROVĖJE PIRAMIDĖ*

- Tokia valdžios lygių organizacijoje piramidė pateikiama Roberto Appleby monografijoje „Šiuolaikinio verslo administravimas.“¹⁷⁹
- Šiame darbe iliustracijos pagalba siekiama paaiškinti valdymo funkcijos sąvoką vadybos ir ekonomikos mokslo pagalba.
- Piramidė nurodo tris valdžios lygius, egzistuojančius kiekvienoje bendrovėje: strateginį (akcininkai); vadovavimo (direktorių valdyba) ir operatyvinį (direktorius, vyresnioji vadovybė bei darbuotojus prižiūrinti vadovybė.)

¹⁷⁹ Kiršienė J., Tikniūtė A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija?//Jurisprudencija. 2004, Nr. 55(47). P. 35.

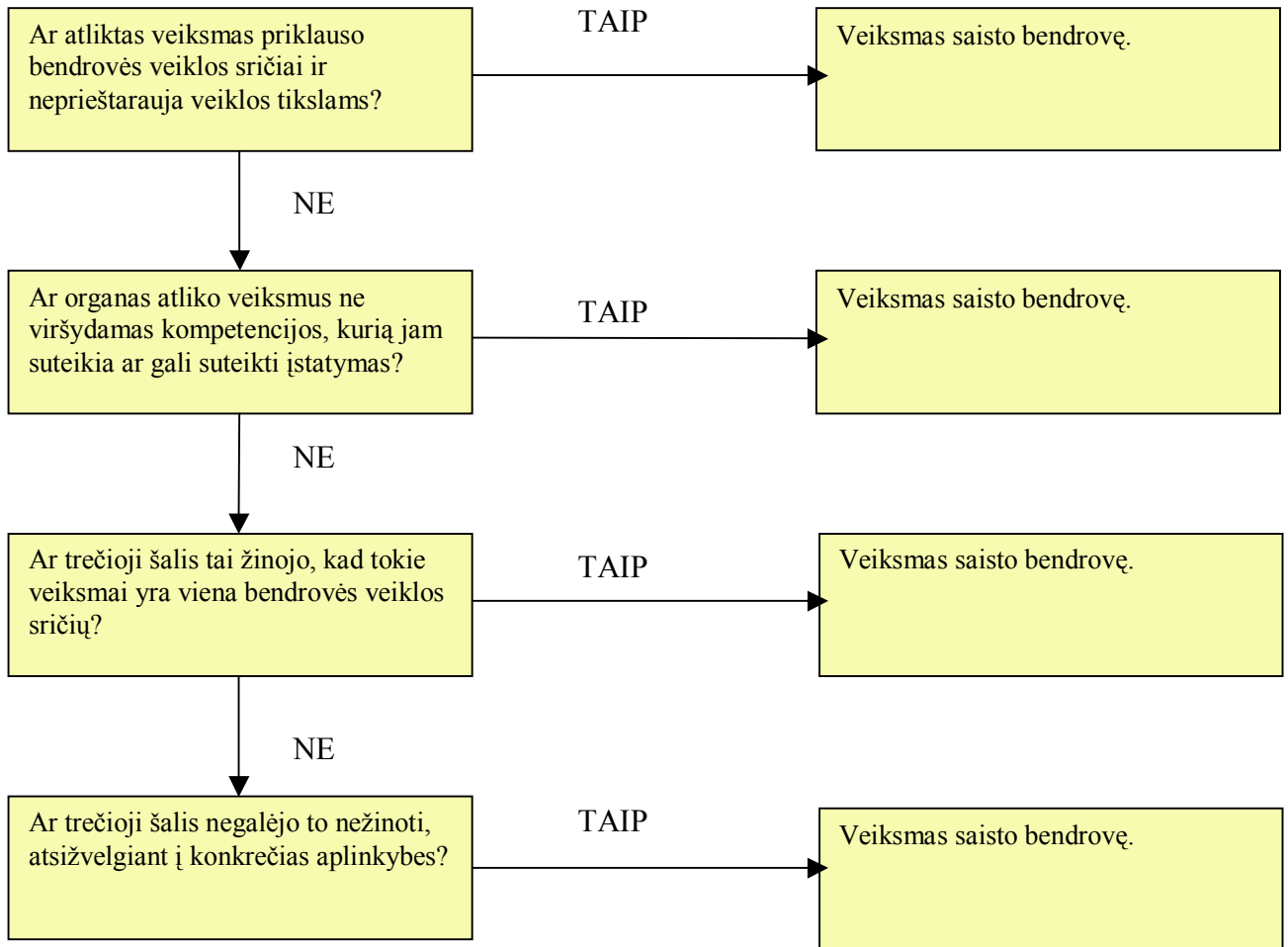
**BENDROVIŲ VALDYMO ORGANAI IR JŲ FORMAVIMO TVARKA
ES VALSTYBĖSE NARĖSE**

ES ŠALIS	KOLEGIALUS VALDYMO ORGANAS	KOLEGIALUS PRIEŽIŪROS ORGANAS	VIENASMENIS VALDYMO ORGANAS	KITI ORGANAI
I.	II.	III.	IV.	V.
Lietuva (AB/UAB)	Neprivalomas. Gali būti sudaroma valdyba iš ne mažiau kaip 3 asmenų, kurią skiria akcininkų susirinkimas arba stebėtojų taryba, jeigu ji sudaroma.	Neprivalomas. Gali būti sudaroma stebėtojų taryba iš 3-15 narių, kuriuos skiria visuotinis akcininkų susirinkimas.	Privalomas. Visais atvejais akcininkų susirinkimo skiriamas bendrovės vadovas.	Nenumatyti.
Austrija (AG)	Privalomas. Sudaroma 1 ar daugiau asmenų direktorių valdyba, kurios narius skiria stebėtojų taryba.	Privalomas. Sudaroma stebėtojų taryba iš 3-20 narių, kuriuos skiria visuotinis akcininkų susirinkimas.	Atskiras valdymo organas nenumatytas, tačiau gali būti skiriamas tik vienas direktorių valdybos narys.	Audito komitetas, stiegiamas bendrovėse, kurių akcijos kotiruojamos vertybinių popierių biržoje, bei bendrovės, kurių stebėtojų tarybas sudaro > 5 narių.
Austrija (GmbH)	Privalomas. Akcininkų susirinkimas skiria vieną ar kelis valdančiuosius direktorius.	Privalomas tam tikrais atvejais, priklausančiais nuo darbuotojų ir akcininkų skaičiaus bei valdomo kapitalo dydžio.	Atskiras valdymo organas nenumatytas, tačiau gali būti skiriamas tik vienas valdantysis direktorius.	Patariamoji taryba, kolegialus organas, visais atvejais skiriamas akcininkų susirinkimo.
Didžioji Britanija (Ltd.)	Privalomas. Akcininkų susirinkimas skiria direktorių valdybą, kuria atviro tipo bendrovėse turi sudaryti ne mažiau kaip 3, uždaro ne mažiau kaip 1 narys.	Nesudaromas.	Atskiras valdymo organas nenumatytas, tačiau uždaro tipo bendrovėse gali būti skiriamas 1 direktorius.	Sekretorius, vienasmenis organas, skiriamas direktorių valdybos ir atsakingas už įstatymų nuostatų laikymąsi bendrovėje ir informacijos apie bendrovės veiklą atskleidimą.
Lenkija S.A.	Privalomas. Stebėtojų taryba skiria valdybos narius, kurių skaičius neribojamas.	Privalomas. Akcininkų susirinkimas skiria ne mažiau kaip 5 stebėtojų tarybos narius.	Nenumatomas.	Nenumatyti.
Lenkija S.o.o./S.k.a.	Privalomas. Akcininkų susirinkimas skiria valdybą, kurios narių skaičius neribojamas.	Privalomas tik tuomet, kai bendrovės įstatinis kapitalas yra didesnis nei 500 000 PLN ir bendrovę sudaro daugiau nei 25 dalyviai. Akcininkų susirinkimas skiria ne mažiau kaip 3 stebėtojų tarybos narius.	Nenumatomas	Nenumatyti.

I.	II.	III.	IV.	V.
Prancūzija S.A. (stebėtojų taryba nesudaroma)	Privalomas. Nuo 3 iki 18 narių direktorių valdybą skiria akcininkų susirinkimas.	Nesudaroma.	Privalomas. Direktorių valdybos pasirinkimu skiriamas generalinis direktorius arba jo funkcijas atlieka valdybos pirmininkas.	Nenumatyti.
Prancūzija S.A. (stebėtojų taryba sudaroma)	Privalomas. Bendrovę valdo stebėtojų tarybos skiriama administracija, kurią sudaro ne mažiau kaip penki nariai arba iki septynių narių, jeigu bendrovės akcijomis prekiaujama biržoje.	Sudaroma. Stebėtojų tarybos nariai, kurių skaičius numatomas bendrovės įstatuose, skiriami steigiamajame arba eiliniame akcininkų susirinkime	Neprivalomas. Bendrovėse, kurių akcinis kapitalas yra mažesnis nei 150 000 eurų, minėtam valdymo organui patikėtas funkcijas gali įgyvendinti vienas asmuo, vadinamas „vieninteliu vadovaujančiu direktoriumi“.	Nenumatyti.
Švedija AB (atviro ir uždaro tipo)	Privalomas. Atviro tipo bendrovėse bent pusę direktorių valdybos narių visuomet skiria visuotinis susirinkimas. Kitais atvejais galima numatyti, kad vienas ar keli valdybos nariai bus skiriami kitokia tvarka. Minimalus ir maksimalus direktorių skaičius įtvirtinamas bendrovės įstatuose, tačiau atviro tipo bendrovėms privalu, kad direktorių valdybą sudarytų bent 3 nariai.	Nesudaroma.	Privalomas tik atviro tipo bendrovėse valdantysis direktorius. Uždaro tipo bendrovėse jis skiriamas savanoriškai. Atviro tipo bendrovėse valdantysis direktorius negali eiti direktorių valdybos pirmininko pareigų ir visais atvejais yra skiriamas direktorių valdybos.	Valdybos narių pavaduotojai, kurių skyrimas neprivalomas. Direktorių valdybą sudarant mažiau nei trims nariams skiriamas tik vienas pavaduotojas, visais kitais atvejais minimalų ir maksimalų direktorių skaičių nustato bendrovės įstatai. Valdančiojo direktoriaus pavaduotojai, neprivalomai skiriami valdybos. Viešasis apskaitininkas, kurio nepaskyrus ribotos atsakomybės bendrovę atsisakoma registruoti.

ULTRA VIRES DOKTRINOS TAIKYMAS

Ar bendrovė bus saistoma jos valdymo organo sudaryto sandorio ar atlikto veiksmo, galima nustatyti šios schemos pagalba:

Tik į visus schemeje pateiktus klausimus atsakius neigiamai, bendrovė nėra saistoma jos valdymo organo (vadovo) sudaryto sandorio ar atlikto veiksmo. Jeigu į bent vieną klausimą atsakymas yra teigiamas, tretysis asmuo, sudaręs sandorį bendrovę atstovaujant vadovui viršijančiam kompetenciją ar sudarant sandorį neatitinkantį bendrovės veiklos tikslų, turi teisę reikalauti tokį sandorį vykdyti.